

ośrodków, grup wsparcia, okresów odnowy duchowej i formacyjnej itd.⁴⁹². Szczególnie cenny i pożądany jest udział prezbiterów w formacji, którą prowadzi Szkoła Wychowawców Seminarystów.

D. Formatorzy prezbiterów

396. Do obowiązków odpowiedzialnych za formację prezbiterów na poziomie diecezji należy uczestnictwo w spotkaniach i pracach organizowanych przez Sekcję Stałej Formacji Kapłańskiej. Dekanalnym ojcom duchownym zaleca się udział w dorocznych rekolekcjach (połączonych z sesją formacyjną), które organizuje dla nich delegat Komisji Duchowieństwa Konferencji Episkopatu Polski.

ROZDZIAŁ VIII: RATIO STUDIORUM

1. STYL DYDAKTYKI

A. Studia jako element procesu formacyjnego

397. Jednolite studia magisterskie odbywane przez seminarzystę na kierunku „teologia”⁴⁹³ tworzą integralną całość z jego formacją do prezbiteratu i jako takie właśnie powinny być organizowane i prowadzone. Wyróżnia je formacyjno-pastoralny charakter, czyli podporządkowanie edukacji celom formacyjnym seminarium. Dlatego *Ratio studiorum* może być właściwie zrozumiane dopiero w kontekście całego *Ratio pro Polonia*.

398. Nie wolno zapominać, iż studia teologiczne, choć stanowią najistotniejszy składnik formacji intelektualnej seminarzysty, jednak nie są z nią tożsame. Niezbędny jest szerszy proces formacji intelektualnej (np. studium własne), który łącznie ze studiami ma wspierać pozostałe aspekty formacji. Powinni zwracać na to należytą uwagę prowadzący zajęcia dydaktyczne, a także rektor i wspólnota formatorów, na których spoczywa odpowiedzialność za formację intelektualną kandydatów do prezbiteratu⁴⁹⁴.

399. W ramach formacji intelektualnej studia muszą prowadzić kandydata do prezbiteratu nie tylko do zdobycia wiedzy, lecz również do nabycia umiejętności i cnoty krytycznej refleksji w oparciu o źródła teologiczne, jak i do ukształtowania potrzeby ciągłej formacji intelektualnej.

400. Studia filozoficzno–teologiczne mają wspierać studentów we wszystkich wymiarach ich formacji.

a) W odniesieniu do formacji ludzkiej studia powinny pomagać studentom zwłaszcza w zakresie:

–pracy nad charakterem oraz umiejętnościami i cnotami, takimi jak zdyscyplinowanie, pracowitość, rzetelność, punktualność, kultura osobista, umiejętność nawiązywania relacji, kompetencje komunikacyjne, umiejętność pracy w zespole;

⁴⁹² Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, 70-71.

⁴⁹³ Zalecany jest profil ogólnoakademicki oraz organizowanie osobnej specjalności dla kandydatów na duchownych. Nie przewiduje się dwustopniowej organizacji studiów teologicznych – powinny być realizowane jako jednolite studia magisterskie.

⁴⁹⁴ Zob. RFIS 141.

–rozumienia siebie i świata w perspektywie samokształtowania osobowości (temu zadaniu poświęcić trzeba szczególnie pierwsze dwa lata studiów).

b) Studia mają wspierać formację pastoralną seminarzystów zwłaszcza poprzez:

–odpowiedni, zorientowany na sytuację Kościoła lokalnego kształt zajęć z teologii pastoralnej;

–pastoralne nachylenie dydaktyki (głównie ćwiczeń) wszystkich przedmiotów.

c) Studia muszą wspierać formację duchową zwłaszcza poprzez:

–odpowiedni kształt teologii duchowości (ze specjalnym uwzględnieniem zagadnień związanych z duchowością pasterza oraz z towarzyszeniem innym na drodze wzrostu duchowego);

–eksperymentalne nachylenie dydaktyki (głównie ćwiczeń).

B. Organizacja dydaktyki

Obowiązki uczelni i nauczycieli akademickich

401. Studia dla seminarzystów w Polsce są organizowane w wydziałach teologii (autonomicznych, albo będących częścią uniwersytetów państwowych lub katolickich), albo w seminariach duchownych afiliowanych do tych wydziałów⁴⁹⁵. W związku z tym seminarzyści uczestniczą w studiach pierwszego cyklu instytucjonalnego kończącym się magisterium z teologii (odpowiednik bakalaureatu). Wydział afiliujący zapewnia seminarzystom solidną formację filozoficzno-teologiczną, prowadząc życie akademickie w sposób kompletny i regularny oraz nadając tytuły akademickie⁴⁹⁶.

402. Należy zadbać o to, by program i sposób prowadzenia studiów uwzględniał uwagi dotyczące stylu dydaktyki, a także by harmonogram studiów uwzględniał rytm życia seminaryjnego i *vice versa* – by porządek dnia w seminarium współgrał z życiem akademickim. Problem nabiera tym większego znaczenia, jeśli studia prowadzone są przez podmiot niezależny od seminarium duchownego. Dobrą praktyką w tym zakresie jest udział rektora seminarium (lub wydelegowanej przez niego osoby) w tworzeniu programu studiów oraz wzajemne konsultowanie harmonogramów przez osoby odpowiedzialne za ich sporządzenie w seminarium i na uczelni. Zaleca się, by w regulaminach jednostek prowadzących studia znalazły się zapisy umożliwiające takie konsultacje⁴⁹⁷. Nad realizacją tej wytycznej na uczelniach niekościelnych czuwają Wielcy Kanclerze wydziałów teologicznych.

403. Dydaktyka wymaga uporządkowanego toku studiów, spójnej logiki studium poszczególnych dyscyplin, co ma pozwolić seminarzystom zdobyć wykształcenie spójne z ich wzrostem na kolejnych etapach formacji seminaryjnej. W związku z tym osoby prowadzące zajęcia powinny:

⁴⁹⁵ Wydziały teologiczne są erygowane przez Stolicę Apostolską z gwarancją ich autonomii i powinny z niej korzystać w sposób gwarantujący odpowiednią jakość studiów kościelnych.

⁴⁹⁶ Zob. Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Instrukcja o afiliacji Instytucji studiów wyższych*, Watykan 2020, art. 2-5, 9, 29.

⁴⁹⁷ Seminarium jest wobec uczelni – w świetle obowiązującego prawa państwowego – „interesariuszem zewnętrznym”, którego zdanie powinno być uwzględniane w odniesieniu do różnych aspektów procesu dydaktycznego.

- postrzegać siebie samych jako wychowawców (a nie wyłącznie nauczycieli), a więc prócz rzetelnej dydaktyki dawać świadectwo wiary i życia chrześcijańskiego oraz – w przypadku duchownych – pasterskiej troski o Kościół;
- zapoznać się – w miarę możliwości w porozumieniu z władzami seminarium – z niniejszym *Ratio studiorum* (i z całym *Ratio pro Poloniae*), przestrzegać jego postanowień i postępować w jego duchu, mając na uwadze przede wszystkim dobro Kościoła;
- zapoznać się – w miarę możliwości w porozumieniu z władzami seminarium – z regulaminem seminarium (lub z regulaminami seminariów), w którym (w których) formują się seminarzyści;
- współpracować z władzami seminarium w ocenie zdadności kandydatów do święceń.

Dwulecie filozoficzne

404. Pierwszą część studiów filozoficzno-teologicznych stanowi dwuletnie studium filozofii, będące organiczną częścią studiów teologii. Z tego powodu przedmioty filozoficzne nie powinny być przekładane na wyższe lata studiów, zaś równoległe do przedmiotów filozoficznych mogą być w tym okresie wykładane przedmioty wprowadzające do teologii, języki obce oraz wybrane dyscypliny pomocnicze – z zachowaniem zasady, iż na przedmioty filozoficzne należy w tym okresie przeznaczyć nie mniej niż 60% punktów ECTS.

Sposób prowadzenia dydaktyki

405. W sposobie podejścia do organizacji i prowadzenia zajęć dydaktycznych trzeba uwzględnić następujące zasady:

- studia teologiczne muszą być nie tylko nauką o prawdach wiary, ale i inicjacją w życie tymi prawdami (przez stawanie się uczniem Jezusa) – prowadzący zajęcia powinni uwzględniać pierwszeństwo tego aspektu; poznanie winno iść w parze z doświadczeniem wiary w procesie edukacji, by teologia stawała się szkołą życia chrześcijańskiego⁴⁹⁸;
- studia powinny umożliwiać poznanie wszystkich prawd wiary chrześcijańskiej w sposób organiczny, w ich głębokim wzajemnym powiązaniu i egzystencjalnym odniesieniu, by prowadzić do umiejętności interpretowania wydarzeń życia codziennego w świetle tychże prawd;
- w centrum uwagi dydaktycznej jest student jako osoba; zadaniem prowadzącego zajęcia jest zatem służyć pomocą w osiąganiu dojrzałości osobowej poprzez wdrażanie do utrzymywania dyscypliny intelektualnej, kształtowania rozumu i pamięci, podmiotowego odniesienia do prawdy, dobra i piękna;
- prowadzący dany przedmiot w ramach zajęć kontaktowych jest również odpowiedzialny za kształtowanie toku pracy własnej studenta; stąd powinien pokierować jego procesem uczenia się także poza zajęciami akademickimi, zgodnie z czasem na to przeznaczonym w programie studiów (punkty ECTS);
- zadaniem studiów jest prowadzenie nie tylko do zdobycia wiedzy, ale i do sprawnego posługiwania się nią (w formie umiejętności i kompetencji społecznych), dlatego ćwiczenia (lub inne formy zajęć bazujące na czynnym zaangażowaniu studenta – jak konwersatoria, seminaria itd.) winny stanowić co najmniej jedną trzecią godzin

⁴⁹⁸ Zob. PDV 51, 54; RFIS 153, 159, 165.

kontaktowych⁴⁹⁹ zajęć dydaktycznych danego przedmiotu⁵⁰⁰, przy czym za dobrą praktykę należy uznać zwiększanie udziału ilości ćwiczeń w stosunku do ilości wykładów; ćwiczenia mają prowadzić zwłaszcza do umiejętności rozwiązywania problemów teologicznych i pastoralnych (w szczególności takich, z którymi mogą się spotykać duszpasterze w swojej posłudze) – z odpowiednim zastosowaniem hermeneutyki teologicznej (właściwym doбором źródeł teologicznych i zachowaniem ich hierarchii); w związku z tym trzeba np. unikać podejścia, w którym ćwiczenia ograniczają się do odczytywania referatów przygotowanych przez studentów⁵⁰¹;

–wykład powinien łączyć się ze studium podręcznika tak, by wyłożone zostały części wyjątkowo ważne lub/i trudne do zrozumienia albo niezbyt dobrze opracowane w podręczniku; jeśli do jakiejś dyscypliny brak stosownego podręcznika, studentom należy wskazać publikacje, które zawierają konieczną wiedzę, natomiast organizacja zrzeszająca specjalistów z tej dziedziny (sekcja, stowarzyszenie) powinna niezwłocznie podjąć kroki zmierzające do przygotowania podręcznika odpowiedniego dla seminarzystów.

Znaczenie punktów ECTS

406. Europejski System Transferu Punktów (European Credit Transfer System = ECTS⁵⁰²) jest obowiązującym również na uczelniach kościelnych zespołem zasad umożliwiających przenoszenie osiągnięć dydaktycznych studenta między uczelniami przy zachowaniu zbliżonych standardów wiedzy/umiejętności⁵⁰³. Od strony praktycznej jego najistotniejszym elementem są związane z zajęciami punkty, będące w istocie miarą czasu pracy, jaką student powinien poświęcić na studium danego przedmiotu. 1 punkt ECTS równa się okresowi od 25 do 30 godzin pracy średniego studenta w danej grupie. System ECTS zakłada, że student pracuje 5 dni w tygodniu po ok. 8 godzin, co daje mniej więcej 30 ECTS na semestr. Czas ten jest sumą godzin kontaktowych (wykładów, ćwiczeń itd.) oraz indywidualnej pracy studenta. Ramy życia seminaryjnego powinny być tak uzgodnione z harmonogramem studiów, aby umożliwiać taki właśnie wkład pracy studenta-seminarzysty.

407. Obowiązkiem nauczyciela akademickiego jest nie tylko wypracowanie godzin kontaktowych, ale też zarządzanie czasem studium osobistego. Może się na niego składać np. zalecenie lektur, prac pisemnych, przygotowania do kolokwium i egzaminów itd. Powyższe czynności powinny się wiązać z oszacowaniem przez nauczyciela czasu, jaki zajmie wykonanie danego zadania przeciętnemu studentowi w danej grupie⁵⁰⁴. Dobrą praktyką jest umieszczanie przez nauczyciela akademickiego w sylabusie szacunku czasu przeznaczonego na realizację poszczególnych zadań (przy założeniu 25 godzin pracy studenta w ramach 1 pkt. ECTS).

⁴⁹⁹ Przez zajęcia kontaktowe rozumiemy tutaj zajęcia dydaktyczne prowadzone przez nauczyciela akademickiego fizycznie obecnego w grupie studentów.

⁵⁰⁰ Chyba że charakter przedmiotu wskazuje na to, że ćwiczeń powinno być więcej.

⁵⁰¹ Zob. RFIS 187.

⁵⁰² Zob. podręcznik dostępny tutaj: http://ec.europa.eu/education/ects/users-guide/docs/ects-users-guide_en.pdf.

⁵⁰³ Ilekroć w konstytucji *Veritatis gaudium* mowa jest o „punktach”, chodzi właśnie o punkty w systemie ECTS.

⁵⁰⁴ Na przykład: jeśli jakiś przedmiot ma 2 punkty ECTS, to student ma na niego zarezerwowane 50-60 godzin. Jeśli 30 godzin przeznaczono na wykład, pozostaje 20-30 godzin do zagospodarowania w ramach studium własnego. Jeśli przedmiot ma się kończyć egzaminem ustnym, trzeba założyć przykładowo 10 godzin na przygotowanie do niego. Pozostaje 10-20 godzin. W tych ramach można chociażby zadać dodatkową lekturę (przy uważnej lekturze trudnego tekstu, z notatkami, trzeba założyć ok. 4-6 minut na stronę, czyli efektywna lektura nie powinna być dłuższa niż 200 stron tekstu).

408. Niniejsze *Ratio studiorum* wskazuje pewne proporcje przydziału punktów ECTS na przedmioty i ich grupy. Te proporcje trzeba brać pod uwagę przy tworzeniu programów studiów.

Sylabus

409. Sylabus jest dokumentem przygotowywanym przez nauczyciela akademickiego przed rozpoczęciem zajęć dydaktycznych, stanowiąc opis planowanego na dany semestr procesu dydaktycznego. Tak rozumiany sylabus staje się uszczegółowieniem danych zawartych w programie studiów. Część uczelni posiada własne, szczegółowe normy co do zawartości sylabusa, zatem tutaj wyliczamy jedynie informacje, które każdy nauczyciel akademicki (także w ramach *studium domesticum*) powinien dostarczyć studentom (najpóźniej na pierwszych zajęciach w semestrze) oraz osobom odpowiedzialnym za nadzór nad procesem dydaktycznym. Sylabus musi zawierać:

- krótki opis wiedzy, umiejętności i kompetencji, jakie student powinien uzyskać dzięki studium danego przedmiotu;
- bibliografię (z wyróżnieniem podręcznika i ewentualnych lektur obowiązkowych);
- opis zadań, jakie student ma wykonać w ramach studium własnego (odpowiednio do liczby punktów ECTS);
- opis sposobu sprawdzenia efektów studium (forma egzaminu/zaliczenia, tematyka zaliczeniowych prac pisemnych do przygotowania w czasie zajęć itd.).

410. Do osób odpowiedzialnych za czuwanie nad jakością dydaktyki (zarówno na uczelni, jak i w seminarium) należy weryfikowanie zgodności sylabusa z programem studiów, a także ze stanem faktycznym (czyli sprawdzenie realizacji zapisów sylabusa w procesie dydaktycznym). Do tego drugiego celu powinna również służyć cyklicznie przeprowadzana ewaluacja zajęć dokonywana przez ich uczestników (stwierdzająca zgodność zajęć z założeniami w programie i sylabusie). Uczelnie są zobowiązane do przeprowadzenia takiej ewaluacji, lecz trzeba o nią zadbać także w warunkach *studium domesticum*.

Przedmioty obowiązkowe i przedmioty do wyboru

411. Prawo państwowe wymaga, by co najmniej 30% punktów ECTS student zdobywał w ramach zajęć „do wyboru”. Takimi zajęciami z definicji są np. język nowożytny, seminarium magisterskie czy wykłady monograficzne. Jeśli na danej uczelni istnieje więcej specjalności w ramach teologii (kierunek przygotowujący kandydatów do prezbiteratu jest jedną z nich), to za zajęcia do wyboru uznaje się te, które student odbywa w konsekwencji wyboru tej specjalności. Uczelnie, w porozumieniu z władzami seminaryjnymi, oferują część zajęć koniecznych dla formacji seminaryjnej w ramach puli zajęć do wyboru.

Zajęcia monograficzne (wykłady, ćwiczenia, warsztaty lub konwersatoria)

412. Jeśli w tok studiów wprowadza się monograficzne formy dydaktyczne, to powinny one umożliwiać pogłębienie wiedzy specjalistycznej (wykraczającej poza podstawowy tok studiów) oraz poszerzenie kompetencji metodologicznych, zwłaszcza w perspektywie umiejętności prowadzenia własnych badań. Prawo państwowe wymaga, by monograficzne formy dydaktyczne były powiązane z faktycznie prowadzonymi w jednostce badaniami. W przypadku studiów dla kandydatów do prezbiteratu zajęcia monograficzne muszą dotyczyć

przede wszystkim tematów związanych z głównym nurtem formacji (pierwszoplanowość studium Pisma Świętego, treści wiary i zagadnień duszpasterskich itd. w stosunku do np. historii, socjologii itd.) oraz mają zachować umiar co do technicznej szczegółowości podejmowanych zagadnień.

413. W propozycjach zajęć monograficznych uprzywilejowane powinny być te formy dydaktyczne, które wymagają od studenta stosowania wiedzy (warsztaty, konwersatoria, ćwiczenia).

414. Wykłady monograficzne muszą kończyć się weryfikacją zdobytej przez studenta wiedzy (czyli wystawieniem oceny – wykluczone jest tzw. „zaliczenie bez oceny”, np. na podstawie samej tylko obecności na zajęciach; w ten sposób zaliczane mogą być wyłącznie zajęcia dodatkowe, za które nie przypisuje się punktów ECTS).

Przygotowanie do nauczania religii

415. Studia kandydatów do prezbiteratu obejmują również przygotowanie do prowadzenia nauki religii w szkole na wszystkich poziomach edukacyjnych. Standardy tego przygotowania (liczba godzin itd.) są wyznaczane na podstawie aktualnie obowiązujących przepisów uzgodnionych pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski a ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania. Powinny być one ściśle określone w programach studiów. Zajęcia z katechetyki muszą w całości mieścić się w ramach puli godzin wskazanych w obowiązujących przepisach.

Weryfikacja efektów uczenia się

416. W trakcie weryfikacji efektów uczenia się należy zwrócić uwagę, by ocenie podlegało każde z zadań zleconych studentowi w ramach czasu przeznaczanego na studium danego przedmiotu (punkty ECTS), a ocena końcowa uwzględniała wyniki oceny kolejnych zadań. Kryteria oceny (oraz ewentualne proporcje wpływu oceny poszczególnych zadań na ocenę końcową) powinny być przedstawione studentowi na pierwszych zajęciach w danym semestrze.

417. W weryfikacji efektów uczenia się dobrą praktyką jest preferowanie form wymagających od studenta formułowania dłuższych wypowiedzi ustnych lub pisemnych (te drugie muszą być zwracane studentowi z przynajmniej elementarną recenzją). Natomiast unikać trzeba testów i innych form sprowadzających się tylko do mechanicznego odtwarzania zawartości pamięci⁵⁰⁵.

418. Seminarzyści nie studiujący w formie *studium domesticum*, powinni udostępniać władzom seminaryjnym (np. prefektowi ds. studiów) dokumentację weryfikacji efektów uczenia się (włącznie z wglądem w oceniane prace pisemne itd.) w celu sformułowania oceny zdatności kandydatów do święceń. Stosowny, tego dotyczący zapis powinien się znaleźć w regulaminie seminarium.

419. Egzamin magisterski powinien być tak przeprowadzany przez wydział teologiczny, aby spełniał cechy egzaminu całościowego, a zatem weryfikował wiedzę i umiejętności z całości studiów teologicznych (egzamin *ex universa theologia*).

⁵⁰⁵ Zob. RFIS 187.

2. ŚRODOWISKO NAUCZANIA

420. Środowisko nauczania teologii seminarzystów trzeba tak kształtować, aby mieli oni jak najłatwiejszy kontakt z nauczycielami akademickimi, także poza czasem wyznaczonym przez obowiązki służbowe tych ostatnich. Nauczyciele akademicy uczący powołanych do prezbiteratu, nawet jeśli są zatrudnieni w uczelni, a nie w seminarium, należą do innej diecezji, niż alumni itd., powinni współpracować ściśle z formatorami seminaryjnymi i stosować się do ich zaleceń odnośnie stylu pracy. Dotyczy to również ewentualnych sugestii dotyczących treści zajęć, form dydaktycznych itd. Przełożeni jednostek prowadzących studia (dziekani wydziałów teologicznych) muszą ułatwiać rektorom seminariów konieczną komunikację z nauczycielami akademickimi. Nauczyciele akademicy powinni powstrzymać się od niezgodzonych z formatorami niewynikających z obowiązków dydaktycznych ingerencji w przebieg formacji seminaryjnej oraz od komentowania wobec studentów kształtu formacji, życia seminaryjnego, decyzji formatorów dotyczących formacji itd. Warto zaś, by nauczyciele komunikowali formatorom wszystko to, co mogłoby się przyczynić do poprawy jakości formacji.

421. Kandydatom do prezbiteratu studiującym teologię należy zapewnić (zwłaszcza w godzinach przeznaczonych w seminarium na studium i zajęcia własne) łatwy dostęp do biblioteki lub przynajmniej czytelnicy specjalistycznej z odpowiednio dobranym księgozbiorem podręcznym (gdy biblioteka znajduje się poza seminarium). Chodzi głównie o odpowiednią liczbę podręczników do wykładanych przedmiotów. W wyposażeniu biblioteki i/lub czytelnicy trzeba uwzględniać uwagi nauczycieli akademickich – zarówno w kwestiach wsparcia dydaktyki (potrzeb studentów), jak i w tych, które odnoszą się do prowadzonych badań (potrzeb pracowników naukowych). W przypadku bibliotek seminaryjnych może być konieczne ich dofinansowanie ze środków diecezjalnych. Biblioteka lub czytelnicy powinna być tak urządzona, by zapewniać bezpieczny, nie anonimowy dostęp do internetu.

422. Uczestnictwo w kulturze – przede wszystkim w jej wysokich artystycznych formach – stanowi integralny element formacji intelektualnej seminarzystów. W sytuacji, gdy położenie uczelni lub seminarium temu sprzyja, zadaniem nauczycieli akademickich jest zachęcanie studentów do aktywności kulturalnej oraz proponowanie im najciekawszych spektakli, koncertów, wystaw, filmów, książek itd. Tam, gdzie dostęp do kultury jest trudniejszy, władze seminarium powinny dbać o umożliwianie rozwoju wychowanków w tym zakresie (np. poprzez organizację wspólnych wyjazdów itd.).

3. PROGRAM NAUCZANIA

423. Prezentowany tutaj program studiów filozoficzno-teologicznych sporządzony został przy założeniu, że trwają one 11 semestrów⁵⁰⁶, że semestry składają się z 15 tygodni zajęć dydaktycznych, a w tygodniu odbywa się średnio 20 godzin⁵⁰⁷ zajęć kontaktowych, co daje 300 godzin w semestrze, zaś seminarzyści poświęcają tyleż godzin na studium własne. Należy zachowywać podane w niniejszym *Ratio studiorum* minima godzin kontaktowych. Z kolei ewentualne rozszerzenia programu (zarówno co do liczby godzin zajęć kontaktowych przeznaczanych na poszczególne przedmioty, jak i poprzez wprowadzanie dodatkowych przedmiotów) powinny być zawsze dokonywane w porozumieniu i za zgodą rektora

⁵⁰⁶ Jednostki dydaktyczne, w których studia trwają 10 lub 12 semestrów, powinny dokonać adaptacji w porozumieniu z rektorami zainteresowanych seminariów, uwzględniając podane w programie minima godzin kontaktowych.

⁵⁰⁷ Chodzi o godziny dydaktyczne, czyli jednostki trwające 45 minut.

seminarium oraz za wiedzą biskupa. W takich przypadkach nie wolno przekraczać progu 25 godzin kontaktowych w tygodniu (375 w semestrze).

A. Program studiów filozoficzno-teologicznych

424. Na studia filozoficzno-teologiczne powinny się składać następujące przedmioty (z zachowaniem uwag sformułowanych wyżej):

Uwaga: programy okresu propedeutycznego i okresu pastoralnego znajdują się niżej, w punkcie 4.

Przedmiot	wykład	ćwiczenia	konwersatorium	seminarium	ECTS	razem godzin
SUMY	1955	1330	30	195	360	3510
Filozofia	380	250	0	0	72	630
Wstęp do filozofii	15	15			3	
Logika	15	30			4	
Metodologia nauk/filozofia nauki	20	10			4	
Historia filozofii	60	60			13	
Teoria poznania/epistemologia	20	10			4	
Metafizyka/ontologia	50	10			7	
Filozofia Boga	20	10			4	
Filozofia człowieka	45	15			7	
Filozofia religii	20	10			4	
Etyka ogólna i stosowana (w tym bioetyka)	30	45			7	
Filozofia kultury, sztuki i techniki	20	10			4	
Filozofia społeczna i polityczna	20	10			4	
Filozofia przyrody i przyrodoznawstwa	45	15			7	
Pismo Święte	275	85	0	0	32	360
Wstęp do Pisma Świętego z elementami archeologii biblijnej	30				2	
Pięcioksiąg i księgi historyczne Starego Testamentu	45	15			5	
Księgi prorockie Starego Testamentu	45	15			5	

Księgi mądrościowe Starego Testamentu	20	10			3	
Ewangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie	45	15			5	
Pisma Janowe	30	15			5	
"Corpus Paulinum" i pozostałe listy Nowego Testamentu	30	15			4	
Teologia i hermeneutyka biblijna	30				3	
Wstęp do teologii	30				3	30
Liturgia	85	35	0	0	11	120
Liturgika fundamentalna	15				1	
Rok liturgiczny (z hagiografią) i Liturgia Godzin	15				2	
Sakramenty	20	10			3	
Eucharystia	20	10			3	
Sakramentalia i pobożność ludowa	15				1	
Liturgiczna posługa diakona		15			1	
Teologia dogmatyczna	160	80	0	0	26	240
O Bogu Jedynym i w Trójcy Osób	30	10			4	
Teologia stworzenia i antropologia teologiczna	15	15			4	
Chrystologia z soteriologią i pneumatologia	30	15			4	
Charytologia, eklezjologia, mariologia	30	15			6	
Sakramentologia, eschatologia	45	15			6	
Teologia sakramentu święceń	10	10			2	
Teologia fundamentalna	45	15			8	60
Teologia moralna	165	45	30	0	26	240
Teologia moralna fundamentalna	45	15			6	
Aretologia teologicznomoralna	30				4	
Moralność małżeńsko-rodzinna	30	15			5	
Bioetyka teologiczna			30		3	
Moralność życia społecznego	15				2	
Penitencja	45	15			6	

Teologia duchowości	65	10	0	0	11	75
Część 1	30				4	
Część 2	30				4	
Kierownictwo duchowe	5	10			3	
Teologia pastoralna	60	30	0	0	8	90
Teologia pastoralna fundamentalna	15				2	
Teologia pastoralna szczegółowa	30	15			3	
Duszpasterstwo rodzin	15	15			3	
Katechetyka i przygotowanie pedagogiczne do nauczania religii	195	135	0	0	28	330
Katechetyka fundamentalna	30				1	
Katechetyka materialna	15	15			2	
Katechetyka szczegółowa	30	15			2	
Dydaktyka i metodyka katechetyczna	15	30			2	
Psychologia ogólna	30				2	
Psychologia rozwojowa i wychowawcza	15	15			2	
Pedagogika	45	15			3	
Podstawy dydaktyki	15	15			2	
Emisja głosu		30			1	
Praktyka psychologiczno-pedagogiczna - w sumie 30 godzin praktyk pozytywnie ocenionych oraz 60 godzin omówień (po 30 godzin z zakresu psychologii i pedagogiki)					3	
Praktyka katechetyczna w szkole – w sumie 120 godzin praktyk pozytywnie ocenionych, w tym: - ciągła (minimum 30 godzin, z czego minimum po 15 godzin w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej) - śródroczna (minimum 30 godzin, z czego minimum po 15 godzin w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej)					8	
Misjologia	15				2	15
Katolicka nauka społeczna	30	30			6	60

Historia Kościoła	80	40	0	0	12	120
Historia Kościoła powszechnego – starożytność	15	10			3	
Historia Kościoła powszechnego – średniowiecze	15	10			2	
Historia Kościoła powszechnego – nowożytność	15	10			3	
Historia Kościoła powszechnego – współczesność	15	10			2	
Historia Kościoła w Polsce	20				2	
Patrologia	45	15			6	60
Prawo kanoniczne	100	20	0	0	12	120
Prawo kanoniczne – normy ogólne	20				2	
Prawo kanoniczne osobowe i prawo karne	20				2	
Prawo kanoniczne o ustroju Kościoła	20				2	
Prawo kanoniczne o sakramentach	20	10			3	
Prawo kanoniczne małżeńskie	20	10			3	
Ekumenizm	30				3	30
Religiologia i dialog międzyreligijny	30	15			4	45
Homiletyka	55	35	0	0	9	90
Homiletyka fundamentalna	30				2	
Homiletyka materialna i formalna	15	15			3	
Homiletyka szczegółowa	10	20			4	
Zarządzanie dobrami i prawo wyznaniowe	20	10			3	30
Sztuka kościelna	15				2	15
Socjologia	15				2	15
Edukacja medialna		30			2	30
Muzyka kościelna		90			6	90
Zasady muzyki		15			1	
Chorał gregoriański		15			1	

Tony psalmowe		15			1	
Obrzędy pogrzebu, dobór pieśni itd.		15			1	
Śpiewy Triduum Paschalnego i diakona		15			1	
Śpiewy mszalne i prawodawstwo z zakresu muzyki kościelnej		15			1	
Języki obce		360			20	360
Język nowożytny		120			7	
Język hebrajski		30			2	
Język grecki		30			3	
Język łaciński		180			8	
Seminarium magisterskie				180	30	180
Proseminarium				15	2	15
Egzamin magisterski („ex universa theologia”)					8	
Wykłady monograficzne	60				6	60
Teologia życia konsekrowanego	15				1	

B. Treści poszczególnych przedmiotów

Filozofia (wprowadzenie do nauczania filozofii dla kandydatów do presbiteratu)

425. W procesie integralnie potraktowanego przygotowania do presbiteratu istotną rolę na każdym poziomie i w każdym wymiarze tej formacji, zwłaszcza ludzkim i intelektualnym, odgrywa studium filozofii, urzeczywistniane przede wszystkim w formie dwuletniego etapu poprzedzającego studium teologii. Zakłada i rozwija ono kulturę intelektualną zdobytą na etapie nauczania ogólnokształcącego, pozwalając przewyciężyć właściwy współczesnej szkole sejentyzm, zawężający wizję ludzkiego poznania do nauk szczegółowych, głównie matematyczno-przyrodniczych. Odwołuje się też do studium propedeutycznego – odkrywającego bogactwo ludzkich aspiracji poznawczych i różnorodność form ich urzeczywistniania, uczącego krytycznego myślenia jako ładu intelektualnego (*recta ratio*), który zdobywa się w rzetelnie prowadzonej edukacji.

426. Studium filozofii ujmowane jest w obecnym *Ratio studiorum* nie tylko w aspekcie funkcjonalnym jako narzędzie formowania przyszłych ewangelizatorów, ale także ma odgrywać istotną rolę w niezbywalnym obowiązku kształtowania tożsamości osobowej seminarzysty jako człowieka – poprzez poszukiwanie prawdy o własnym istnieniu⁵⁰⁸. Studium

⁵⁰⁸ Zob. RFIS 158, 164.

to rozwija bowiem w sposób specjalistyczny (akademicki) pierwotne pytania ogólnoludzkie dotyczące celu i sensu ludzkiej egzystencji jak i właściwej drogi postępowania, począwszy od kształtowania umiejętności właściwego stawiania pytań i metodycznego odsłaniania tajemnicy ludzkiej egzystencji. Szanując prawo osoby ludzkiej do odkrywania siebie jako rozumnego i wolnego podmiotu, studium filozofii stymuluje autodeterminację w budowaniu dojrzałej i integralnej osobowości seminarzystów w ich świadomym i odpowiedzialnym działaniu, wymagającym rozumienia własnych problemów życiowych, a z czasem coraz bardziej złożonych problemów i sytuacji pastoralnych. W tym sensie, jak pisał Jan Paweł II, „[...] wiele jest dróg, którymi człowiek może zmierzać do lepszego poznania prawdy, a przez to czynić swoje życie coraz bardziej ludzkim. Wyróżnia się wśród nich *filozofia*, która ma bezpośredni udział w formułowaniu pytania o sens życia i w poszukiwaniu odpowiedzi na nie: jawi się ona zatem jako jedno z najwznioślejszych zadań ludzkości”⁵⁰⁹.

427. Pomagając człowiekowi zrozumieć, kim jest jako istota cielesno-duchowa, filozofia odsłania ujawniające się w różnej formie otwarcie na rzeczywistość transcendentną – od przekraczania siebie, poprzez doskonalenie siebie, aż po tworzenie dzieł kultury i więzi społecznych. W szczególności filozofia szuka i odkrywa Boga-Absolutnie jedynie jako źródło i fundament bytu, Pierwszą Przyczynę świata dostępnego nam w poznaniu, ale nade wszystko jako Osobę, Źródło prawdy, dobra i piękna. Stanowiąc ważny rodzaj poznania, obok poznania naukowego i religijnego, filozofia służy unifikacji ludzkiej wiedzy (źródłem tej jedności jest ostatecznie Stwórca człowieka). Pełni też funkcję pośredniczącą i konsolidującą pomiędzy specyficznymi sposobami poznania naukowego i religijnego – począwszy od ukazywania właściwej im specyfiki i autonomii, po stymulujące uczestnictwo w dialogu między nimi.

428. Wielość zadań właściwej formacji filozoficznej nakazuje troskę o integralność ekspozycji filozofii z poszanowaniem jej metodologicznej specyfiki oraz unikanie jej instrumentalnego traktowania jako tylko i wyłącznie elementu przygotowania do studium teologii. Ostatnia z wymienionych postaw groziłaby zawężeniem w doborze tematyki czy jednostronną preferencją któregoś z nurtów filozoficznych, wykorzystywanych na kolejnych etapach długich dziejów teologii.

429. Dwuletnia „solidna formacja filozoficzna, która jest niezbędna do odpowiedniego podjęcia studiów teologicznych”⁵¹⁰, oferuje nade wszystko specjalistyczne narzędzia w budowaniu najogólniejszej i pogłębionej wizji rzeczywistości. Dostarcza również teologii filozoficznej interpretacji faktów z zakresu nauk szczegółowych: „Odwołanie się do nauk przyrodniczych może być w wielu przypadkach użyteczne, ponieważ pozwala uzyskać pełniejszą wiedzę o przedmiocie studiów, nie należy jednak zapominać, że niezbędne jest tu pośrednictwo refleksji typowo filozoficznej, krytycznej i zdolnej wznieść się na odpowiedni poziom ogólności”⁵¹¹. Filozofia jest więc najpierw *ancilla hominis* i *ancilla fidei*, a dopiero w tej perspektywie *ancilla theologiae*.

430. Dwulecie filozoficzne pomaga zrozumieć filozoficzne inspiracje obecnej kultury, dominujące style myślenia czy aktualne aspiracje i zagrożenia występujące w życiu współczesnych społeczeństw. Odwołując się do zróżnicowanego dziedzictwa problemów, systemów i koncepcji, wdraża do dialogu poprzez naukę uważnego wsłuchiwanie się w charakterystyczne dla poszczególnych jego uczestników przekonania i stojące za nimi racje,

⁵⁰⁹ Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, 3.

⁵¹⁰ Franciszek, Konstytucja apostolska *Veritatis gaudium*, 74.

⁵¹¹ Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, 69.

ale też pomaga dokonać ich zobiektywizowanej oceny. Tym samym umożliwia krytyczny udział we współczesnej kulturze i w życiu społecznym, którego podstawowym elementem jest podejmowanie kompetentnej misji ewangelizacyjnej. Pełni ponadto ważną funkcję w budzeniu – przynajmniej w niektórych seminarzystach – zainteresowań naukowych jako jednego z niezastąpionych wymiarów misji Kościoła wobec świata. Skoro „Lud Boży jest pielgrzymem na drogach dziejów, szczerze i solidarnie towarzysząc mężczyznom i kobietom wszystkich narodów i wszystkich kultur, aby światłem Ewangelii oświecić pielgrzymowanie ludzkości ku nowej cywilizacji miłości”⁵¹², to „z misją ewangelizacyjną Kościoła, wypływając wręcz z jego tożsamości całkowicie dążącej do krzewienia autentycznego i integralnego rozwoju rodziny ludzkiej aż po jej definitywną pełnię w Bogu, ściśle związany jest szeroki i zróżnicowany system studiów kościelnych, rozwinięty w ciągu wieków przez mądrość Ludu Bożego pod przewodnictwem Ducha Świętego oraz w dialogu i rozeznawaniu znaków czasu i różnych form ekspresji kulturowej”⁵¹³.

431. Nie zaniedbując erudycyjnego wymiaru kształcenia w studium filozofii, najbardziej istotne jest kształtowanie „solidnej filozoficznej *forma mentis*”. Chodzi o „*habitus* umożliwiający myślenie, poznawanie i precyzyjne rozumowanie, a także podjęcie dialogu ze wszystkimi, z zachowaniem wyrazistej i wolnej od lęku postawy”⁵¹⁴. Sprawność ta jest bowiem niezbędna do „podjęcia dyskusji intelektualnej w społeczeństwach pluralistycznych, znacząco zagrożonych relatywizmem i wpływem ideologii, lub też w społeczeństwach pozbawionych autentycznej wolności”⁵¹⁵. Tak pojęte studium stanowi warunek rzetelnych studiów na dalszych etapach kształcenia akademickiego, jak również w ramach formacji permanentnej, w kształtowaniu osobistej samodzielności intelektualnej oraz w aktywności pastoralnej, zwłaszcza w odniesieniu do ewangelizacji wątpiących i niewierzących. Z tego powodu *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* zaleca troskę o zrozumienie samej specyfiki poznania filozoficznego przez studium metodologii filozofii⁵¹⁶.

432. W studium tym należy zadbać pierwszorzędnie o mądrościowy wymiar nauczanej filozofii, stąd – bez naruszania metodologicznej i treściowej specyfiki poszczególnych dyscyplin – trzeba wyakcentować jej wymiar metafizyczny, gdy „wychodząc poza dane doświadczalne [...] rozpatruje byt i jego właściwości, a poszukując pierwszej Przyczyny wszystkiego, wznosi się do poznania rzeczywistości duchowej”⁵¹⁷. Takie studium wzbudzi w seminarzystach „umiłowanie konsekwentnego poszukiwania prawdy, zachowywania jej i dowodzenia, przy równoczesnym ucziwym uznawaniu granic ludzkiego poznania”, a także w „ściślej łączności między filozofią a rzeczywistymi problemami życia”⁵¹⁸. Dlatego trzeba zatroszczyć się o ukazanie „związków między zagadnieniami filozoficznymi a tajemnicami zbawienia, badanymi przez teologię w wyższym świetle wiary”, a wobec dominacji subiektywizmu we współczesnej kulturze – dostrzec „rolę filozofii jako rękojmi owej «pewności prawdy», która sama może być podstawą osobistego i całkowitego oddania się Jezusowi i Kościołowi”⁵¹⁹.

⁵¹² Franciszek, Konstytucja apostolska *Veritatis gaudium*, 1.

⁵¹³ Tamże.

⁵¹⁴ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, 11.

⁵¹⁵ Tamże.

⁵¹⁶ Zob. RFIS 159.

⁵¹⁷ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, 4.

⁵¹⁸ OT 15; zob. RFIS 164.

⁵¹⁹ PDV 52; zob. RFIS 158.

433. „Jeśli chodzi o przedmioty do studiowania z zakresu filozofii, szczególną uwagę powinno się poświęcić filozofii systematycznej, która prowadzi do gruntownego i spójnego poznania człowieka, świata i Boga, gwarantując obszerną syntezę myśli i światopoglądów”⁵²⁰. Nic dziwnego, że „należy poświęcić należną uwagę teodycei i kosmologii, które wprowadzają w chrześcijańską wizję rzeczywistości”⁵²¹. Powinno się też właściwie zaprezentować „wiecznie żywe dziedzictwo filozoficzne, którego świadkami są wielcy filozofowie chrześcijańscy”⁵²², przedstawiając pochodzenie i rozwój najważniejszych tematów filozoficznych. To „żyzny teren do dialogu i relacji z niewierzącymi”⁵²³, pomagający ustrzec się „pokusy utożsamiania jednego tylko wybranego nurtu z całą filozofią”, nadawaniu „własnej wizji, niedoskonałej i zawężonej przez wybór określonej perspektywy, rangę interpretacji uniwersalnej”⁵²⁴. Jednak „wyróżnione miejsce” przypada myśli św. Tomasza z Akwinu, uznawanego nade wszystko za niezastąpionego mistrza w filozofowaniu ugruntowanym na metafizyce i otwartym na wiarę. To „szczególne uznanie, jakim Kościół darzy jego metodę i doktrynę, nie może być traktowane w kategoriach wyłączności, ale ma charakter «egzemplaryczny»”⁵²⁵.

434. Dwuletnie studium filozoficzne winno stanowić integralny zespół całościowo ujętego kursu filozofii – zawierający podstawowe dyscypliny filozoficzne, ukazujący ich swoistość metodologiczną i problemową oraz ich miejsce w całym kursie, a nadto odniesienia do zdobyczy nauk szczegółowych i odniesienia światopoglądowe. Należy łączyć podejście erudycyjne z problemowym, zaś dzięki zespoleniu wykładów i ćwiczeń dbać o nabycie gruntownej wiedzy, jak również kształtować ciekawość i samodzielność intelektualną. Ten zespół tematyczny obejmuje epistemologię jako naukę o naturze ludzkiego poznania oraz metafizykę jako dyscyplinę podstawową, na której gruncie jest omawiana problematyka z zakresu filozofii Boga, przyrody i człowieka, a następnie poszczególne wymiary specyficznie ludzkiej egzystencji – wymiar religijny i moralny, by ukazać człowieka jako podmiot i twórcę kultury, sztuki i techniki oraz życia społeczno-politycznego i gospodarczego. Studium dyscyplin systematycznych ma towarzyszyć nauczanie dyscyplin metafizycznych, oprócz będącej prawdziwym laboratorium odkryć i pomyłek historii filozofii, głównie logiki, metodologii nauk (filozofii nauki), w tym metodologii filozofii i teologii, co staje się łącznikiem do wstępu do teologii jako integralnego elementu dwuletniego studium z filozofii. Powracanie do analogicznych wątków w *quasi*-systemowym kontekście różnych dyscyplin filozoficznych wynika z troski o zapewnienie integralności w prezentacji problematyki właściwej poszczególnym dyscyplinom, a także z potrzeby zapewnienia integralności całego studium filozofii. Tak pogłębione podejście wynika też z dbałości o optymalne przyporządkowanie studium filozofii nauczaniu teologii, jednakowoż wprawdzie ma pomóc „głosić w sposób wiarygodny i zrozumiały dzisiejszemu człowiekowi orędzie ewangeliczne, podejmować z korzyścią dialog ze współczesnym światem i bronić z pomocą światła rozumu prawdziwości wiary, ukazując jej piękno”⁵²⁶.

435. Absolwent winien wykazać się umiejętnością integralnego rozumienia sensu pytań, a także ich kontekstu i założeń (np. zagadnienia metafizyczne, epistemologiczne,

⁵²⁰ RFIS 159.

⁵²¹ RFIS 160.

⁵²² RFIS 159.

⁵²³ RFIS 161.

⁵²⁴ Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, 4.

⁵²⁵ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, 12.

⁵²⁶ RFIS 116.

aksjologiczne, światopoglądowe), odróżniając elementy istotne od zmiennej szaty językowej. Powinien dbać o posługiwanie się terminami uprzednio sprecyzowanymi oraz dążyć do wniknięcia w wypowiedź interlokutora, odkrycia jego intencji, by – okazując szacunek i tolerancję wobec osobistych przekonań rozmówcy – nie zagubić równoczesnej troski o rzetelną ocenę poglądów. Absolwent powinien więc wykazać się wiedzą i sprawnościami niezbędnymi do podjęcia studiów teologicznych, a przede wszystkim przydatnymi w przyszłej działalności pastoralnej, wymagającej tyleż aktywności systematycznej (kazania, katecheza), co niekonwencjonalnych zachowań wobec wątpliwości i problemów zgłaszanych przez grupy czy indywidualnych wiernych, jak i osoby poszukujące prawdy, a nawet niechętne religii. Osoby te u duszpasterza będą szukać zrozumienia ważnych dla nich pytań doktrynalnych i egzystencjalnych oraz oczekiwać, by umiejętnie towarzyszył im w ich poszukiwaniach ideowych.

Wstęp do filozofii

30h kontaktowych (15h wykład i 15h ćwiczenia), 20-30h pracy własnej studenta, 3 ECTS

436. Służy zapoznaniu z podstawowymi informacjami na temat filozofii, jej specyfiki metodologicznej i merytorycznej, jej działów, problemów, terminologii i nurtów, a także wprowadzeniu w podstawowe umiejętności filozoficzne (stawianie pytań, analizowanie, rozróżnianie itp.) oraz w zrozumienie roli filozofii w kulturze i związku filozofii ze światopoglądem.

437. Zagadnienia szczegółowe:

- metafizyka: termin „filozofia”, działy filozofii, podstawowe koncepcje filozofii, relacje pomiędzy filozofią a innymi działami kultury (nauką, religią, sztuką) oraz światopoglądem;
- wybrane główne problemy filozofii, zwł. z zakresu metafizyki/ontologii (rodzaje bytów, przyczyna ich zaistnienia, istnienie i natura Boga), epistemologii (definicja wiedzy, natura prawdy, podstawowe kategorie semiotyki), antropologii (dusza a ciało, umysł a ciało), etyki (normy moralne i cel człowieka);
- wybrane główne nurty filozofii współczesnej: neotomizm, fenomenologia, egzystencjalizm, hermeneutyka, filozofia analityczna;
- współczesna filozofia polska: szkoła lwowsko-warszawska, fenomenologia Romana Ingardena, neotomizm o. Mieczysława A. Krąpca i Mieczysława Gogacza, personalizm Karola Wojtyły i filozofia dialogu ks. Józefa Tischnera;
- niektóre podstawowe umiejętności filozoficzne: pytanie, definiowanie, argumentowanie, rozróżnianie, analizowanie, dyskusowanie.

Logika

45h kontaktowych (15h wykład i 30h ćwiczenia), 80-105h pracy własnej studenta, 4 ECTS

438. Kurs logiki jako nauki poprawnego myślenia wyrażonego w określonym języku, niezbędnego w praktyce życiowej, a przede wszystkim jako narzędzia nauki, jest istotnym elementem przygotowania przyszłego prezbitera jako sprawnego nauczyciela i mądrego wychowawcy, który powinien posiadać umiejętność jasnego, precyzyjnego myślenia, rzeczowego, jednoznacznego, ścisłego mówienia i poprawnego uzasadniania, wolnego od błędów logicznych, a także rozpoznawania, wykazywania, charakteryzowania i nazywania tych błędów w wypowiedziach innych. W szczególności dostarcza narzędzi używanych do

konstruowania pojęć i sposobów uzasadniania twierdzeń naukowych, ukazuje znaczenie uporządkowanego, systematycznego i precyzyjnego myślenia o problemach i sposobach ich rozwiązywania. Pokazawszy naturę logiki i jej dynamikę rozwojową, należy przekazać wiedzę i sprawności w zakresie logiki właściwej (rozumianej wąsko), czyli logiki formalnej, jako teorii wnioskowania dedukcyjnego, a następnie istotnej w kształtowaniu szeroko pojętej kultury logicznej (logiki w znaczeniu szerszym), której fundamentalnym elementem jest semiotyka i retoryka oraz osobno potraktowana metodologia nauk.

439. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie logiki i jej działy; historia logiki: logika tradycyjna a współczesna; jedność a pluralizm logiki; uniwersalna a lokalna obowiązywalność praw logiki;
- logika a inne nauki: metafizyka/ontologia, matematyka, nauki o poznaniu (psychologia, epistemologia, kognitywistyka); logika a teoria przekonań i tzw. krytyczne myślenie; logika a informatyka i inżynieria wiedzy;
- logika formalna:
 - ogólny i kwantyfikatory szczegółowy; znak równości; zdania, nazwy, predykaty i operatory; schematy formalne i schematy logiczne; tautologie i sprzeczne zbiory wyrażeń; formalne badanie poprawności wnioskowania; możliwość zastosowania logiki w filozofii i naukach szczegółowych;
 - elementy metalogiki: aksjomatyzacja i teoria aksjomatyczna; teoria sprzeczna, bezbłędna, trafna, pełna, rozstrzygalna; badanie teorii i ocena ich poznawczej wartości, logiczne relacje między teoriami; pojęcie, budowa i typy dowodu;
- elementy logiki ogólnej jako podstawa kultury logicznej:
 - semiotyka logiczna (logiczna teoria języka): pojęcie języka i typy języków; zasady słownego formułowania myśli, potrzeba jasności i precyzji, błędy w słownym przekazywaniu myśli; konstruowanie pojęć naukowych, typy definicji, warunki poprawności definicji, błędy w definiowaniu, dystynkcja, podział logiczny, klasyfikacja, systematyka, typologia; budowa i warunki poprawności pytania w rozwiązywaniu problemów; myślenie kierowane zadaniami, rozwiązywanie zadań; wypowiedzi opisowe, ocenne, normatywne, performatywne i ich funkcje;
 - elementy retoryki logicznej: uzasadnianie a argumentacja, perswazja i manipulacja; typy argumentacji; zasady perswazji językowej; chwytów erystycznych; zasady prowadzenia debaty (dyskusji).

Metodologia nauk/filozofia nauki

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

440. Przedmiot ten wprowadza w rozumienie specyfiki dyskursu naukowego i przygotowuje do krytycznego udziału w tym dyskursie; wdraża do planowania i prowadzenia własnej aktywności naukowej. Wprowadzając w najważniejsze pojęcia i koncepcje dyskutowane w ramach współczesnej filozofii nauki należy uświadomić studentom specyfikę poznania naukowego, jego wartości poznawczej, jego uwarunkowania i ograniczenia, ukazać metodologiczne różnice zachodzące pomiędzy typami nauk, miejsce każdej z nich w systemie nauk, troszcząc się w szczególności o to, aby uzmysłwić specyfikę filozofii i teologii jako odrębnych typów poznania. Należy przedstawić relację nauki do innych dziedzin kultury z uwzględnieniem problematyki wiara-rozum i religia-nauka, a także miejsce nauki

w funkcjonowaniu współczesnych społeczeństw i państw, zwłaszcza jako istotnego elementu innowacyjnej gospodarki (tzw. społeczeństwo oparte na wiedzy).

441. Zagadnienia szczegółowe:

- historyczna zmienność i wieloznaczność terminu nauka oraz typy nauk o nauce (metodologia i filozofia nauki, naukoznawstwo, studia nad nauką i technologią); dzieje koncepcji nauki, zwł. współczesne rozumienie nauki;
- nauka a wiedza potoczna, światopogląd, ideologia;
- status metodologiczny nauki i jego wyznaczniki: przedmiot nauki, cele i problematyka nauki; uwarunkowania (filozoficzne, światopoglądowe; problem naturalizmu w nauce) i ograniczenia nauki (granice nauki); racjonalność, prawda i realizm w nauce; nauka a wartości (w tym etyka nauki); struktura i dynamika nauki;
- budowa i status poznawczy teorii naukowej: empiryczny wymiar nauki, hipoteza, model; wyjaśnianie (prawa nauki); rozumienie a interpretacja;
- metodologiczna charakterystyka różnych typów nauk: nauki formalne i realne; nauki dedukcyjne i indukcyjne; nauki przyrodnicze, humanistyczne (historyczne, kulturowe), społeczne (w tym statystyczne); nauki teoretyczne i praktyczne; technologia i technika; filozofia i teologia;
- wielość i jedność nauk: typologia nauk, integracja wiedzy i współpraca naukowo-badawcza, badania monodyscyplinarne i interdyscyplinarne / wielodyscyplinarne;
- miejsce i rola nauki w kulturze i społeczeństwie; status instytucjonalno-społeczny nauki.

Historia filozofii

120h kontaktowych (60h wykład i 60h ćwiczenia), 200-270h pracy własnej studenta, 13 ECTS

442. Systematyczne przedstawienie dziejów filozofii europejskiej z wyróżnieniem najbardziej charakterystycznych rozwiązań, zaznajomienie ze zmieniającymi się koncepcjami uprawiania filozofii, najbardziej wpływowymi postaciami, kategoriami filozoficznymi, problemami i ich rozwiązaniami (w aspekcie treściowym oraz metod argumentacji). Zwrócenie uwagi na światopoglądowe odniesienia filozofii, a więc na zakres i sposoby jej wykorzystania – zwłaszcza w budowaniu integralnej wizji człowieka i kształtowaniu podstaw kultury chrześcijańskiej, a także jako narzędzia teologii, warunkującego konstytuowanie jej zróżnicowanych metod. Wykład konwencjonalny i problemowy łączy tok chronologiczny z przedmiotowym, ukazując pluralizm przedstawianych ujęć, tak w zakresie zmiennej koncepcji filozofii, jak i jej głównych dyscyplin. Obok poszerzenia erudycji studenta, umożliwi kształtowanie sprawności formalnych, takich jak dociekliwość intelektualna (zwłaszcza na poziomie myślenia abstrakcyjnego) oraz umiejętność logicznego powiązania historycznie zmiennych pytań i odpowiedzi formułowanych w dziejach filozofii, ich związku z aktualną praktyką życiową. Uczy formułowania rzetelnej oceny bogatego spektrum stanowisk ujawniających się w dziejach filozofii i tropienia konsekwencji wynikających z przyjęcia określonych założeń merytorycznych i metodologicznych. Pomaga to w wypracowaniu osobistej wizji rzeczywistości oraz w kształtowaniu świadomości poszukiwania prawdy, gdziekolwiek się ona znajduje, a także aspektywności ludzkich wyników poznawczych i postawy szacunku wobec poglądów odmiennych. W tym kontekście istotną rolę odgrywają zwłaszcza rozbudowane ćwiczenia uczące poprawnej lektury i krytycznej analizy tekstów źródłowych, szukania genezy ich powstania i recepcji oraz stosowanej w nich argumentacji,

a w związku z tym dbałości o precyzję wypowiedzi. Mimo stosunkowo dużego czasu przeznaczonego na prezentację historii filozofii należy wyakcentować rozwiązania najbardziej charakterystyczne i wpływowe, a więc typy i nurty filozofowania, by dzięki rozumiejącej hermeneutyce uniknąć utrwalenia się obrazu dziejów filozofii jako mozaiki wykluczających się ujęć, a akcentując raczej ciągłość tradycji filozoficznej jako źródła współczesnego filozofowania.

443. Zagadnienia szczegółowe:

- geneza filozofii europejskiej, jej zasadnicza specyfika i swoistość wobec filozofii-światopoglądów w krajach dalekiego Wschodu, jej relacja do religii (mitu) oraz ówczesnej nauki;
- tradycja kosmologiczna i humanistyczna (sofiści); Sokrates i jego uczniowie ujęci w aspekcie kształtowania się metody i tematyki filozofii starożytnej, zwłaszcza w etyce (cynicy, cyrenaicy);
- kształtowanie się dyscyplin filozoficznych: filozofia przyrody a metafizyka (pitagorejczycy, Heraklit, Parmenides, Demokryt);
- poglądy Platona oraz specyfika, rozwój i znaczenie tradycji platońskiej w dziejach filozofii;
- poglądy Arystotelesa oraz specyfika, rozwój i znaczenie tradycji arystotelesowskiej w dziejach filozofii;
- specyfika i znaczenie szkół filozoficznych w dziejach filozofii, znaczenie filozofii jako swoistego zracjonalizowanego światopoglądu oraz jej praktycyzm (filozofia jako sztuka życia czy ćwiczenie duchowe) w tradycji greckiej (stoicyzm, epikureizm, sceptycyzm) rzymskiej (praktycznie zorientowany eklektyzm Cycerona oraz filozoficzno-religijna synteza Plotyna);
- filozofia chrześcijańska: inkulturacja chrystianizmu w kulturze grecko-rzymskiej, cechy swoiste (problematyka osoby) oraz geniusz św. Augustyna;
- kształtowanie się kultury filozoficznej średniowiecza, dynamizm w zakresie tematyki filozoficznej: encyklopedyzm, Jan Szkot Eriugena, kształtowanie się metody scholastycznej i infrastruktury uniwersyteckiej oraz ich znaczenia dla teologii – spór dialektyków z antydialektykami oraz o uniwersalia, św. Anzelm z Canterbury, Abelard;
- drogi i formy recepcji arystotelizmu: awerroizm łaciński, tradycja dominikańska (św. Albert Wielki, oryginalna synteza św. Tomasza) i franciszkańska (św. Bonawentura, bł. Duns Szkot, Wilhelm Ockham);
- miejsce filozofii w kulturze renesansu: filozofia humanistyczna, platonizm, nowożytny arystotelizm chrześcijański (druga scholastyka);
- ideał nowożytnej *science* (Franciszek Bacon, Galileusz, Isaac Newton);
- nowożytny racjonalizm, zwł. René Descartes’a, i jego opozycja Blaise’a Pascala; systemy racjonalistyczne i ich światopoglądowe odniesienia (Baruch Spinoza, Gottfried Wilhelm Leibniz);
- nowożytny empiryzm: epistemologia z konsekwencjami światopoglądowymi: destrukcja metafizyki i etyki normatywnej (John Locke, David Hume);
- kultura filozoficzna oświecenia i jej odniesienia światopoglądowe: oświecenie radykalne i szukanie równowagi (oświecenie chrześcijańskie, Thomas Reid i Immanuel Kant);
- idealizm na przykładzie racjonalizmu Georga Wilhelma Friedricha Hegla i woluntaryzmu Arthura Schopenhauera;

- pozytywistyczna koncepcja nauki oraz jej konsekwencje filozoficzne i światopoglądowe: August Comte i John Stuart Mill, ewolucjonizm i scjentyzm, neopozytywizm i filozofia analityczna (Ludwik Wittgenstein); filozofia naukowa i naturalizm (marksizm, Alfred North Whitehead), filozofia umysłu;
- odnowa maksymalistycznie pojętej filozofii; filozofia życia (Fryderyk Nietzsche, Henri Bergson), pragmatyzm (Charles Sanders Peirce, William James), ruch neoscholastyczny i formy neotomizmu;
- fenomenologia (Edmund Husserl, Max Scheler, Edyta Stein, Roman Ingarden);
- formy współczesnego humanizmu: egzystencjalizm (Jean Paul Sartre, Karl Jaspers, Gabriel Marcel), personalizm (Emmanuel Mounier, Jacques Maritain, Karol Wojtyła), filozofia dialogu (Martin Buber, Emmanuel Levinas);
- konsekwencje filozoficzne i światopoglądowe antyfundamentalizmu (antyfundacjonizm): hermeneutyka i strukturalizm, postmodernizm (Michel Foucault, Jacques Derrida) i neopragmatyzm (Richard Rorty).

Teoria poznania/epistemologia

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

444. Filozoficzna analiza podstaw i granic wartości ludzkiego poznania, prezentacja różnorodności jego form, perspektywy jego jednolitości i organicznej jedności. Kształtowanie rzetelnych umiejętności poznawczych: uświadamiania sobie i doskonalenia własnych czynności poznawczych, rozróżniania kompetencji aktów poznawczych oraz ich wartościowania (oceny aktów dokonanych i powinnościowego planowania aktów nowych), zbliżania się do celu poznania, jakim jest prawda i unikania błędów lub tylko ograniczeń poznawczych, przy poszukiwaniu jego oczywistości i odsłanianiu jego wątpliwych założeń.

445. Zagadnienia szczegółowe:

- definicja filozoficznej nauki o poznaniu, jej przedmiot, metoda, cel, problematyka; koncepcje epistemologii/teorii poznania oraz jej relacje z innymi dyscyplinami filozoficznymi i pozafilozoficznymi (zwłaszcza z psychologią, filozofią umysłu i kognitywistyką);
- problem możliwości teorii poznania; idea poznania wyróżnionego (oczywistość, samoświadomość);
- sceptycyzm: dzieje, odmiany, argumenty, krytyka; sceptycyzm a fallibilizm i krytycyzm;
- rodzaje czynności i wytworów poznawczych (wiedza): poznanie bezpośrednie a pośrednie, natura i rodzaje doświadczenia; struktura percepcji i jakości zmysłowe; intuicja intelektualna, przekonania;
- źródła poznania: wersja psychologiczna (empiryzm genetyczny – natywizm); wersja metodologiczna: aposterioryzm – aprioryzm; wiedza syntetyczna – wiedza analityczna; wiedza przedmiotowo konieczna;
- racjonalizm – irracjonalizm: racjonalizm epistemologiczny a racjonalizm metafizyczny; poznawcze zalety rozumu (intelektu); kryterium intersubiektywnej komunikowalności i kontrolowalności; argumenty irracjonalistów; racjonalizm scjentyistyczny i niescjentyistyczny, skrajny i umiarkowany; rozum a wiara;
- autorytet epistemiczny: definicja, niezbędność i ograniczenia autorytetu, warunki jego prawomocności (intersubiektywna sprawdzalność i wiarygodność) i typy; autorytet religijny;

- realizm – idealizm a internalizm – eksternalizm;
- prawda: koncepcja klasyczna (formuła, problemy, eksplikacje, interpretacje) i koncepcje nieklasyczne (koherencyjna, ewidencyjna, pragmatyczna, zgody powszechnej); problem (bez)względności prawdy, prawda a adekwatność;
- uzasadnienie: pojęcie i modele uzasadnienia epistemicznego – fundacjonalizm/fundamentyzm a koherentyzm; sposoby i stopnie uzasadniania przekonań;
- typy wiedzy: klasyczna a naukowa (*science*); natura poznania religijnego.

Metafizyka/ontologia

60h kontaktowych (50h wykład i 10h ćwiczenia), 115-150h pracy własnej studenta, 7 ECTS

446. Specyfika poznania metafizycznego, jako szczególnego rodzaju poznania, jego fundamentalnej roli w rozumieniu rzeczywistości jako najbardziej ogólnego sposobu widzenia rzeczywistości w wymiarze strukturalnym i dynamicznym oraz jego mądrościowy charakter przedstawiony poprzez wskazywanie przyczyn ostatecznych rzeczywistości, by odkryć jej sensowność. Różne koncepcje metafizyki, zwłaszcza jej relacja do ontologii, współczesna metafizyka realistyczna (metafizyka bytu realnie istniejącego) i sposoby jej uprawiania. Metafizyka jako narzędzie formułowania racjonalnej wizji rzeczywistości i jej rola dla innych dziedzin poznania, głównie klasycznej teologii.

447. Zagadnienia szczegółowe:

- koncepcje metafizyki klasycznej;
- specyfika poznania metafizycznego, metody wyodrębniania przedmiotu metafizyki, sposoby wyjaśniania i uzasadniania, zwłaszcza przyczynowego i analogicznego poznania rzeczywistości;
- przedmiot poznania metafizycznego i metoda jego wyodrębnienia;
- powszechne (transcendentalne) właściwości bytów, czyli bycie rzeczą (treściowo określonym), jednym (wewnętrznie niesprzecznym), odrębnym, nośnikiem prawdy, dobra i piękna;
- metafizyczne prawa bytowania rzeczy: prawo tożsamości, niesprzeczności, wyłączonego środka, racji bytu, celowości i integralności;
- struktura bytu, czyli metafizyczne złożenia bytowe: materia i forma, akt i możliwość, substancja i przypadłość oraz istota i istnienie;
- dynamizm rzeczywistości, czyli przemienność, tożsamość i przygodność rzeczy w formie analizy przyczyn rzeczy;
- zagubienie metafizyki w tradycji pozytywistycznej, jej współczesne odrodzenie w filozofii analitycznej, odwołujące się do osiągnięć poznania naukowego (*science*) i centralnych kategorii logiki oraz jej współczesna kontestacja jako dyscypliny podstawowej (paradygmatycznej);
- wybrane współczesne modyfikacje w rozumieniu centralnych tez metafizycznych, zwłaszcza w zakresie koncepcji substancji, przyczynowości oraz statusu wartości.

Filozofia Boga

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

448. Zaznajomienie z problematyką dotyczącą przekonań teistycznych w rozumieniu funkcjonującym w kręgu kultury chrześcijańskiej oraz formami ich uprawomocnienia jako warunku wyjaśnienia rzeczywistości i sensowności ludzkiej egzystencji oraz podstawy ładu

w zakresie kultury i życia społeczno-politycznego. Teoretyczna i praktyczna kontestacja tezy teistycznej w odniesieniu do poznania istnienia i natury Boga, zwłaszcza w formie agnostycyzmu i ateizmu. Ukazanie specyfiki i znaczenia racjonalnego ugruntowania przekonań religijnych jako podstawowego elementu tzw. *praeambula fidei* (przedprozy wiary), niezbędnego elementu uwiarygodnienia wiary religijnej, w szczególności ugruntowanego na Objawieniu judeochrześcijańskim i rozwijanego w tradycji Kościoła katolickiego. Wykład obejmuje kwestię poznania tego, że Bóg istnieje, kwestię natury Boga i relacji Bóg – świat. Prezentuje krytycznie ważniejsze nurty z zakresu teologii naturalnej i właściwe im metody uzasadnienia funkcjonujące w różnych kręgach kultury chrześcijańskiej, przede wszystkim zalecane przez encyklikę *Fides et ratio*⁵²⁷.

449. Zagadnienia szczegółowe:

- status filozofii Boga i jej związek z innymi dyscyplinami filozoficznymi, zwłaszcza z metafizyką, antropologią i filozofią religii; podstawowa terminologia filozoficzno-religijna; epistemologiczno-metodologiczna specyfika przekonań religijnych (przedfilozoficzne poznanie Boga, nieoczywistość prawomocności tezy teistycznej, redukcyjny charakter wyjaśniania z zakresu teologii naturalnej);
- specyfika i przyczyny kontestacji poznawczej i metafizycznie pojętej tezy o istnieniu Boga, czyli agnostycyzmu i ateizmu: wymiar egzystencjalny (np. Bóg a zło), epistemologiczny, metodologiczny, metafizyczny, moralny, kulturowo-społeczny; specyfika i formy tzw. nowego ateizmu;
- istnienie Boga:
 - argumentacja ontologiczna w ujęciu św. Anzelmia, jej nowożytne rozwinięcie (Kartezjusz, G.W. Leibniz) oraz współczesne dyskusje w filozofii analitycznej;
 - argumentacja indukcyjna, zwłaszcza w kręgu nauk przyrodniczych (dowód fizyko-teologiczny I. Newtona) i z wybranych osiągnięć współczesnej kosmologii, argument kumulatywny Richarda G. Swinburne’a;
 - argumentacja antropologiczno-aksjologiczna: argument ideologiczny, eudajomologiczny, deontologiczny, tzw. szósta droga J. Maritaina;
 - argumentacja z doświadczenia religijnego i afektywne poznanie Boga;
 - argumentacja metafizyczna, zwłaszcza tzw. pięć dróg św. Tomasza z Akwinu;
- natura Boga: możliwość poznania Boga, atrybuty Boże;
- relacja Bóg – świat: transcendencja i immanencja Boga w świecie; wyjaśnienie w kategoriach partycypacji, panteizm, panenteizm.

Filozofia człowieka

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 115-150h pracy własnej studenta, 7 ECTS

450. Ukazuje bogactwo i swoistość fenomenu człowieka oraz jego zróżnicowanych ujęć, interpretacji, ze szczególnym uwzględnieniem wątków mających odniesienia światopoglądowe, zwłaszcza sformułowanych w kręgu antropologii chrześcijańskiej, jako fundament pedagogiki i antropologii teologicznej. Sygnalizując perspektywę sformułowaną na gruncie antropologii przyrodniczej i kulturowej, ujmuje człowieka w aspekcie filozoficznym na płaszczyźnie ludzkiej natury (fenomenologia człowieka) i bytu osobowego (metafizyka

⁵²⁷ Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, 74.

człowieka). Umożliwia zdobycie orientacji w zakresie dziejów antropologii oraz jej współczesnych tendencji, formując umiejętność rozpoznawania, charakteryzowania i oceny poszczególnych koncepcji, ich uwarunkowań historycznych, założeń i konsekwencji dla obrazu człowieka, zwłaszcza w aspekcie niebezpieczeństwa różnych form redukcjonizmu. Dostarcza przesłanek do analiz etycznych oraz przygotowuje do ugruntowanego na Objawieniu judeochrześcijańskim ujęcia człowieka jako przedmiotu różnych dyscyplin teologicznych.

451. Zagadnienia szczegółowe:

- przyrodniczy, kulturowy i filozoficzny charakter antropologii: przedmiot, metody, cele, zastosowania – antropologia filozoficzna a antropologie: przyrodnicza, kulturowa, teologiczna;
- orientacje i kierunki w dziejach antropologii: starożytna antropologia kosmocentryczna, antropologia teocentryczna starożytności chrześcijańskiej i średniowiecza, antropocentryzm nowożytny; redukcjonizm pozytywistyczny i formy jego przewyżczenia (humanistyka);
- współczesne orientacje i kierunki w antropologii: przegląd stanowisk (antropologie fenomenologiczne, antropologie egzystencjalistyczne, antropologie personalistyczne, antropologie przyrodnicze – w tym tzw. antropologia fizyczna), antropologie psychologiczne (zwłaszcza psychoanaliza i jej rozwój), psychologia humanistyczna, antropologie społeczno- i kulturocentryczne (zwłaszcza ewolucjonizm, funkcjonalizm, dyfuzjonizm i konfiguracjonizm oraz antropologia kognitywna i symboliczna);
- chrześcijańska antropologia filozoficzna: inspiracje i założenia – człowiek jako jedność psychiczno-duchowa; metafizyczny fundament ludzkiej natury; inne ujęcia ludzkiej „natury”, m.in. gender, posthumanizm i transhumanizm;
- pochodzenie, cielesność i (nie)śmiertelność człowieka, przyrodnicze ujęcie pochodzenia człowieka: antropogeneza, pochodzenie człowieka w perspektywie dialogu nauki i religii, znaczenie ludzkiej cielesności, płciowość człowieka, przygodność bytu ludzkiego, zagadnienie sensu ludzkiej egzystencji;
- pozamaterialne wymiary ludzkiej natury: psychika, uczucia, świadomość, rozum, umysł, sumienie, moralność, w szczególności istnienie i natura duszy ludzkiej (duchowość i nieśmiertelność);
- podmiotowy wymiar ludzkiej osoby (człowiek jako „ja” osobowe) i jej przymioty, zwłaszcza w aspekcie ludzkiej wolności (główne rozumienia ludzkiej wolności; wolna wola a inne władze człowieka, uwarunkowania ludzkiej wolności, praktyka wolności i odpowiedzialność człowieka);
- człowiek i wartości: znaczenie wartości w ludzkim życiu, ludzkie odniesienia do prawdy, ludzkie poszukiwanie dobra, zagadnienie piękna, filozoficzna problematyka miłości;
- człowiek i jego otoczenie: człowiek jako istota dialogowa (język i komunikacja), jako istota historyczna i społeczna (jednostka/osoba i społeczeństwo ludzkie), jako twórca (praca i kultura);
- [tutaj jedynie zasygnalizować, a szerzej przedstawić w filozofii religii:] człowiek jako istota religijna: geneza ludzkiej religijności, znaczenie odniesień religijnych w ludzkim życiu, doświadczenie religijne, antropologia mistyki.

Filozofia religii

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

452. Zapoznanie ze specyfiką oraz osiągnięciami i ograniczeniami nauk o religii, a także z historią badań nad religią (zwłaszcza nurtami filozofii religii) i specyfiką postaw wobec religii. Ukazanie istoty religii, jako wieloaspektowo ujawniającego się sposobu życia człowieka, w formie osobowej i dynamicznej relacji człowieka do osobowo rozumianego Boga, która umożliwia najpełniejszą aktualizację bytu ludzkiego. Filozoficzne wyjaśnienie/usprawiedliwienie zjawiska religii przez odwołanie się do ontycznej struktury rzeczywistości (w szczególności do istnienia Boga, jako najdoskonalszego w wymiarze istoty i istnienia osobowego korelatu relacji religijnej), a także do struktury i dynamiki człowieka, jako bytu osobowego o charakterze przygodnym, spotencjalizowanym i otwartym na Boga. Epistemologiczna charakterystyka przekonań religijnych, w szczególności w aspekcie ich prawdziwości, traktując religię katolicką jako religię modelową (paradygmatyczną). Rozwijając aspektywnie ustalenia metafizyki, zwłaszcza filozofii Boga i filozofii człowieka, filozofia religii pozwala dostarczyć dogodnego instrumentarium dla teologii i apologii religii.

453. Zagadnienia szczegółowe:

- metodologiczny status nauk o religii oraz typy i osiągnięcia nauk o religii (antropologia, psychologia, socjologia i teologia religii);
- dziejowo doniosłe interpretacje religii i jej kontestacje;
- główne nurty we współczesnej filozofii Boga: fenomenologia, filozofia analityczna, francuska filozofia religijna, hermeneutyka, filozofia dialogu, filozofia klasyczna – augustynizm i tomizm;
- metafizyczne ujęcie istoty religii;
- metafizyczne wyjaśnienie/usprawiedliwienie religii: przedmiotowe i podmiotowe;
- religia w kontekście życia osobowego;
- religia a kultura i polityka;
- filozoficzna analiza przekonań religijnych oraz ich religijnego uprawomocnienia (Objawienie i Tradycja);
- filozoficzna ocena doktrynalnej wartości różnych religii (naturalizm, pluralizm, ekskluzywizm, inkluzywizm);
- religia a alternatywne ruchy religijne.

Etyka ogólna i stosowana (w tym bioetyka)

75h kontaktowych (30h wykład i 45h ćwiczenia), 100-135h pracy własnej studenta, 7 ECTS

454. Ukazanie moralności jako jednego z podstawowych wymiarów egzystencji i natury człowieka. Zapoznanie z problematyką etyczną, którą podejmowali myśliciele różnych epok i nurtów filozoficznych w kręgu kultury europejskiej (euroatlantyckiej) oraz przygotowanie do analizy i świadomego wyboru postaw wobec współczesnych problemów i sytuacji moralnych jako filozoficzny fundament teologii moralnej. Zapoznanie z podstawowymi kierunkami etycznymi oraz specyfiką problemów moralnych i argumentacji stosowanej w etyce (prezentując przedmiot etyki, jej stosunek do dyscyplin pokrewnych, zwł. do teologii moralnej, oraz główne nurty myśli etycznej – od starożytności po czasy współczesne). Systematyczna prezentacja podstawowych zagadnień etycznych w duchu personalizmu funkcjonującego w

kręgu kultury chrześcijańskiej, zwłaszcza dorobku św. Tomasza z Akwinu, oraz aktualne problemy etyczne, głównie z zakresu bioetyki.

455. Zagadnienia szczegółowe:

– status metodologiczny i historia etyki:

– zagadnienia wstępne: specyfika dobra moralnego, definicja etyki, różnica pomiędzy etyką normatywną a etyką opisową (w tym zwłaszcza znaczenie psychologii i socjologii moralności), etyka a filozofia (zwłaszcza filozofia człowieka), etyka a teologia moralna (w tym doniosłość podstawowych intuicji moralnych w etycznej doktrynie chrześcijaństwa), norma moralności jako kryterium odróżniania dobra i zła moralnego, etyka a metaetyka (w tym kognitywizm a nonkognitywizm/akognitywizm);

– historia myśli etycznej: od sofistów i Sokratesa, poprzez Platona, Arystotelesa, stoików, myśl epikurejską, św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu, I. Kanta, utilitaryzm, etykę marksistowską, egzystencjalizm, sytuacjonizm etyczny, współczesną etykę cnót, aż po personalizm, zwłaszcza K. Wojtyły, z podkreśleniem istotnych idei i ich wkładu w dzieje myśli etycznej;

– zagadnienia systematycznie prezentowanej etyki normatywnej:

– etyka ogólna a etyka stosowana, znaczenie kazuistyki, ogólny charakter norm moralnych a skomplikowanie szczegółowych sytuacji, znaczenie autorytetu i samowychowania w kształtowaniu właściwych postaw moralnych;

– czyn i jego specyfika, decyzja i proces jej kształtowania; wolność a konieczność i przymus, przeszkody ograniczające świadomość i wolność ludzkich czynów;

– spór o normę moralności (eudajmonizm, deontologizm, personalizm), specyfika i zasadność personalizmu etycznego; Bóg jako ostateczna norma moralności, jako źródło oraz cel ostateczny i sens ludzkiego życia;

– źródła moralności czynu (tzw. *fontes moralitatis*): cel przedmiotowy, cel podmiotowy, okoliczności; dobroć a słuszność czynu; cel a środki doń prowadzące;

– prawo naturalne i jego struktura (za św. Tomaszem z Akwinu), skłonności naturalne człowieka i ich etyczne znaczenie, prawo naturalne a prawo stanowione, prawa człowieka, przemiany moralne a przemiany obyczajowe; czy i w jakim sensie możliwy jest postęp moralny?;

– sumienie jako praktyczny akt rozumu w opozycji do sprowadzania sumienia do manifestacji emocji (D. Hume) lub nacisku zewnętrznego (S. Freud); sumienie aktualne i habitualne, sumienie jako subiektywnie ostateczna norma moralności (obowiązywalność sumienia błędnego?); błędy sumienia; znaczenie „złotej reguły”, wychowanie sumienia, sumienie a autorytet (boski i ludzki); relatywizm a tolerancja, klauzula sumienia;

– cnoty (w ujęciu Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu); cnoty kardynalne i przyporządkowanie im innych cnót (cnoty integralne, gatunkowe, pokrewne); szczególne znaczenie cnoty roztropności jako „woźnicy cnót” oraz miłości jako *forma virtutum*; sprawiedliwość i jej odmiany;

– grzechy i wady, klasyfikacja grzechów (aktów moralnie złych), grzech a błąd, grzechy (wady) główne; charakter moralny;

– etyka społeczno-polityczna i gospodarcza;

– idea etyk zawodowych i jej ważniejsze formy;

- bioetyka: podstawowe informacje z biologii na temat początków i procesu dojrzewania ludzkiej istoty w łonie matki aż do momentu narodzenia; życie ludzkie jako wartość podstawowa i ochrona poczętej ludzkiej istoty; problem eutanazji, samobójstwa, kary śmierci; troska o zdrowie a eugenika w perspektywie transhumanizmu;
- inne współczesne problemy moralne zrodzone w perspektywie m. in. kryzysu demograficznego, ubóstwa a globalizmu, imigracji, rasizmu, religijnie i kulturowo ugruntowanego terroryzmu, kryzysu rodziny, gender, homoseksualizmu, pedofilii.

Filozofia kultury, sztuki i techniki

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

456. Wprowadzenie w rozumienie istoty kultury i jej podstawowych gałęzi, z wyakcentowaniem problematyki rozumienia człowieka jako twórcy kultury, a także znaczenia kultury dla człowieka w wymiarze indywidualnym i społecznym. Omówienie sztuki i techniki służy zrozumieniu ambiwalentnego znaczenia ludzkich wytworów kulturowych. Efektem tych zajęć powinien być *habitus*, w formie zrozumienia natury twórczości kulturowej, zwłaszcza artystycznej i technicznej, uwrażliwienie na jej rolę w życiu indywidualnego człowieka i społeczeństw, pomoc w wypracowaniu umiejętności ocen zróżnicowanych form i dzieł kultury w świetle podstawowych wartości ludzkich, zwłaszcza wypracowanych w kulturze chrześcijańskiej, ale także zgodnego z paradygmatami prawdy, dobra i piękna „poruszania się” we współczesnym pluralizmie kulturowym i cywilizacji naukowo-technicznej. W tej formie przedmiot dostarcza aspektywnego instrumentarium dla zajęć z zakresu teologii moralnej i duchowości, a także w procesie wdrażania do praktyki kerygmatycznej.

457. Zagadnienia szczegółowe:

- nauki o kulturze i sztuce: filozofia kultury, filozofia sztuki a estetyka; historia i konserwacja sztuki; nauki przyrodnicze (zwł. neuronauki) a nauki o kulturze; filozoficzne i społeczne studia nad nauką i technologią (STS), czyli nad tzw. technonauką;
- źródła, istota i działy kultury jako szczególnego przejawu aktywności ludzkiej: twórczość jako owoc i wyraz osoby ludzkiej oraz szczególne „miejsce” (nisza kulturowa) jej rozwoju;
- podmiotowe znaczenie kultury jako aktywności ludzkiej osoby, zwł. kultura jako wyraz transcendencji osoby ludzkiej;
- pierwiastki uniwersalne i lokalne w kulturze: pluralizm kultur, kultury narodowe;
- religijne źródła i formy kultury; humanizm kultury chrześcijańskiej;
- kultura a moralność: etyczne kryteria kultury; ideologizacja i upolitycznienie sztuki;
- kultura intelektualna: informacja, środki masowego przekazu; wiedza, nauka, filozofia, mądrość;
- kultura masowa a wartości;
- sztuka jako rodzaj poznania („prawda artystyczna”); język sztuki: symbol, metafora, fikcja;
- natura twórczości artystycznej: naśladownictwo i kreacja; estetyczne kryteria oceny sztuki oraz wychowanie do kultury artystycznej (estetycznej);
- *sacrum* i bluźnierstwo w sztuce;
- technika: od rozumu instrumentalnego do sztucznej inteligencji; moralne i społeczne uwarunkowania technologii i techniki: cywilizacja naukowo-techniczna.

Filozofia społeczna i polityczna

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

458. Ukazanie natury, roli (szanse i zagrożenia) różnorodności przejawów życia społecznego, politycznego i gospodarczego jako ważnych wymiarów egzystencji i aktywności ludzkiej. Ukazanie współczesnych realiów w tych wymiarach na tle ich długich dziejów. Ujęcie ich w perspektywie moralnej oraz dostarczenie narzędzi do ich oceny w perspektywie aksjologii ukonstytuowanej w kręgu kultury chrześcijańskiej. Stymulowanie rozwoju społecznego *habitus* jako pojętej indywidualnie i w sposób zorganizowany wrażliwości i odpowiedzialności społecznej. Dostarczenie instrumentarium dla teologii moralnej i katolickiej nauki społecznej.

459. Zagadnienia szczegółowe:

- nauki o życiu społeczno-politycznym i gospodarczym: filozoficzne, humanistyczne, społeczne (socjologia), socjobiologia, ekonomiczne;
- społeczna natura człowieka; osoba a społeczność (swoista immanencja człowieka w życiu społecznym a jego transcendencja wobec społeczeństwa); główne interpretacje życia społecznego: socjologizm, liberalizm, anarchizm, nacjonalizm, rasizm, konserwatyzm, republikanizm, komunitaryzm, personalizm chrześcijański;
- typy społeczności; główne instytucje społeczne: rodzina, naród, państwo, społeczność ogólnoludzka;
- prawo naturalne a porządek prawny; prawa człowieka; sprawiedliwość i miłość;
- dzieje polityki: starogrecka idea *politei*, średniowieczny organicyzm, *bonum commune* i hierarchia społeczna; indywidualistyczne i pragmatyczne rozumienie polityki jako skutecznej sztuki rządzenia (renesansowy i współczesny makiawelizm); idea umowy społecznej; utopie nowożytnie i współczesne; formy rządów autorytarnych i totalitaryzmów (faszyzm, narodowy socjalizm, komunizm); globalizm;
- formy, struktura oraz funkcje i atrybuty państwa; struktury ponadnarodowe a suwerenność polityczna, gospodarcza i kulturowa poszczególnych państw; dziedziny aktywności państwa: obronność, ład wewnętrzny, oświata i szkolnictwo, służba zdrowia i opieka społeczna;
- społeczeństwo obywatelskie; demokracja formalna i partycypacyjna; tożsamość narodowa a patriotyzm; wolontariat; sport;
- etyczna i światopoglądowa neutralność sfery publicznej; sekularyzacja i desekularyzacja współczesnych społeczeństw;
- własność jako element konstytutywny społeczeństw i państw; formy własności i społeczne obowiązki własności; kapitał ludzki; natura pracy ludzkiej i jej ochrona; instytucje bankowe i ubezpieczeniowe;
- współczesne wyzwania społeczne: demografia, ubóstwo, konsumpcjonizm, feminizm, *gender*, migracje, terroryzm, pokój a wojna, zagrożenia ekologiczne, kolonializm i neokolonializm kulturowy.

Filozofia przyrody i przyrodoznawstwa

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 115-150h pracy własnej studenta, 7 ECTS

460. Przedmiot prezentuje główne zagadnienia filozoficzne dotyczące własności i natury świata materialnego w kontekście osiągnięć nauk przyrodniczych. Uzyskany w ten sposób filozoficzno-przyrodniczy obraz świata stanowi podstawę dla dalszego studium nad jego naturą

w perspektywie ustaleń teologicznych i pozwala na zharmonizowanie go z właściwie interpretowanym przekazem biblijnym w ramach teologii stworzenia i teologii objawienia. Strukturę całości zajęć wyznaczają trzy główne obszary tematyczne: (1) przyrodoznawstwo; (2) filozofia przyrodoznawstwa; (3) filozofia przyrody. Zagadnienia dotyczące przyrodoznawstwa stanowią podstawę dla prezentacji tematów z zakresu filozofii przyrodoznawstwa i filozofii przyrody zgodnie z przyjętym podstawowym założeniem, że obecnie nie można prawidłowo rozumieć świata materialnego, abstrahując od ustaleń nauk przyrodniczych oraz bez właściwego pojmowania ich statutu epistemiczno-metodologicznego. Ze względu na to, że studia z zakresu filozofii są ukierunkowane na zdobycie formacji teologicznej (a także duszpasterskiej) i dostosowane do jej wymagań, całość wykładu służy ukazaniu istotnych wątków dotyczących światopoglądowego kontekstu nauk przyrodniczych, związków przyrody z ludzką działalnością oraz uwypukleniu zagadnienia relacji między naukowo-przyrodniczym i teologicznym obrazem świata. Studium to pozwala uzyskać najważniejsze informacje na temat aktualnego przyrodniczego (naukowego) obrazu świata i filozoficznych aspektów jego rozumienia; rozpoznać specyfikę problemów i dyskusji filozoficznych dotyczących przyrody oraz zależności (komplementarność) pomiędzy naukowym, filozoficznym i teologicznym obrazem świata. Dostarcza narzędzi do krytycznej oceny jednostronnego postrzegania rzeczywistości w duchu naturalizmu, materializmu i scjentyzmu.

461. Zagadnienia szczegółowe:

- fenomen nauk przyrodniczych i ich znaczenie dla obrazu świata: historyczne spojrzenie na rozwój przyrodoznawstwa; obraz świata w najważniejszych współczesnych teoriach naukowych; nauka a postęp i zagrożenia cywilizacyjne;
- filozofia przyrody i filozofia przyrodoznawstwa w kontekście innych nauk filozoficznych, nauk przyrodniczych i teologii: przedmiot, metoda, specyfika, cele, zarys historii rozwoju, wzajemne relacje;
- filozofia poznania naukowo-przyrodniczego: charakterystyka metody nauk przyrodniczych i ich status poznawczy, hipoteza naukowa, teoria naukowa, model naukowy, główne koncepcje i stanowiska w filozofii nauk przyrodniczych, naturalizm i redukcjonizm nauk przyrodniczych, realizm i antyrealizm;
- przyrodniczo-filozoficzna problematyka materii, czasu i przestrzeni: koncepcje bytu materialnego; dawne i współczesne koncepcje czasu i przestrzeni;
- przyrodniczo-filozoficzna problematyka kosmologii: struktura wszechświata, pochodzenie i rozwój wszechświata, modele kosmologiczne;
- przyrodniczo-filozoficzna problematyka zjawisk i natury mikroświata: zarys fizyki kwantowej, główne problemy filozoficzne dotyczące zjawisk fizyki kwantowej;
- przyrodniczo-filozoficzna problematyka życia biologicznego: fenomen i istota życia; pochodzenie życia; ewolucja życia;
- zagadnienie prawidłowości zjawisk przyrody w świetle ustaleń współczesnego przyrodoznawstwa i filozofii przyrody: wyjaśnianie naukowe a filozoficzne, prawa przyrody, determinizm, indeterminizm, przypadek, celowość, cud;
- przyrodnicze i filozoficzne aspekty ekofilozofii: człowiek jako element przyrody, przyroda a świat wartości, kryzys ekologiczny i możliwości jego przezwyciężenia;
- światopoglądowy kontekst przyrodoznawstwa: główne historyczne i współczesne spory i dyskusje na styku przyrodoznawstwo – teologia; kształtowanie się i współczesne

stanowiska dotyczące relacji nauka – religia; teologiczne znaczenie działalności naukowej; naukowy a religijny obraz świata materialnego.

Teologia (wprowadzenie do nauczania teologii dla kandydatów do presbiteratu)

Teologia i tożsamość presbitera

462. Teologia wyrasta z doświadczeń Kościoła. Mierzy się z tajemnicą Boga i rozumieniem człowieka w jej świetle. Św. Augustyn mówił o *secretum Dei*, które powinno czynić wierzących *intentos*, to znaczy skierowanymi do Boga, uważnymi i zaangażowanymi w Jego dzieło. Św. Anzelm mówił o *intellectus fidei* i że *fides quaerens intellectum*. Św. Tomasz z Akwinu mówił o potrzebie *scientia salutis*, która łącząc harmonijnie *revelatio* i *ratio*, pozwala wierzącemu w Kościele wzrastać w wierze i mądrości, a tym samym zbliżać się do celu ostatecznego. Św. Bonawentura mówił o „poszerzaniu” i „rozwijaniu” wiary za pośrednictwem teologii jako najwyższej nauki. Dzisiaj chętnie mówimy o wierze jako źródle sensu i o teologii jako sposobie ukazywania go człowiekowi – misyjnym i apologetycznym zarazem. Gdy mówimy o teologii, łączymy ją ściśle i integralnie z filozofią, która wzmacnia i obiektywizuje język teologiczny, oczyszcza i kształtuje jego pojęcia oraz pozwala odczytywać i interpretować sytuację duchową kolejnych czasów.

463. Wymienione aspekty wyrastające z doświadczenia wiary i tradycji kościelnej staramy się dzisiaj łączyć w nauczaniu teologii. W ciągu wieków stały się one bogactwem Kościoła, konstytuując teologię jako naukę oraz sposób formowania i ożywiania obecności wierzących w Kościele i świecie. Należy pamiętać, że teologia kształtowała się jako nauka w służbie duszpasterstwu, tym samym formowała tożsamość pasterzy. Nadal należy uprawiać ją w tym duchu. Kościół, zwłaszcza w dziedzinie formacji wiernych, na pierwszym miejscu presbiterów, potrzebuje teologii jako nauki, która kształtuje jego tożsamość i jego aktywność pastoralną, a także sposób jego twórczej obecności w świecie i zaangażowania w jego sprawy. Teologia i filozofia w najgłębszym znaczeniu tworzą kulturę wiary, a tym samym służą zarówno tajemnicy zbawienia, jak i utrwalaniu integralnej racjonalności w życiu człowieka, broniąc go przed popadnięciem w bałwochwalstwo.

464. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na powołanie teologa, który nie tylko przekazuje wiedzę teologiczną, ale jest także wychowawcą i duszpasterzem – zwłaszcza presbiterów – za pośrednictwem zgłębianej i przekazywanej wiedzy. Także sama wiedza teologiczna powinna dzisiaj odznaczać się pewnymi cechami, które z jednej strony nawiązują do tradycji, ale z drugiej odnoszą się także do ducha naszych czasów. Aby wzmocnić wymiar formacyjny nauczania i studiowania teologii, a zwłaszcza pokazać jej tak zwany „wymiar praktyczny”, należy zauważyć i pokazać jej ścisły związek z doświadczeniem duchowym, z którego wyrasta i do którego prowadzi. Wymiar praktyczny teologii urzeczywistnia się także na poziomie inkulturacji wiary, która jest pilnym zadaniem stawianym całemu Kościołowi, zwłaszcza teologii i duszpasterstwu.

465. Studium teologii w relacji do formacji presbiterów domaga się pogłębionego opisu tożsamości opartej na sakramencie święceń oraz uwzględnienia, że ma on prowadzić do uzyskania takiej samoświadomości wyświęconego, by potrafił tę tożsamość przeżywać i pogłębiać, a także bronić jej – tak wobec wyzwań sekularyzacyjnych, jak wobec osobistych kryzysów. Wynika z tego konieczność wprowadzenia do studium teologii w seminariach osobnego przedmiotu poświęconego teologii święceń. Powinien on spełniać rolę niejako

architektoniczną w stosunku do całego studium teologii, ukazując jej sens eklezjalny i pastoralny.

Rola teologa i teologii w formacji i posłudze prezbiterów

466. Teolog pełni służebną, ale też niezastąpioną i niezbywalną rolę w stosunku do Kościoła szukającego swojej tożsamości i kształtującego tożsamość wiernych należących do różnych stanów. Dlatego Kościół nie może żałować środków zaangażowanych w rozwój teologii ani nie może nie poświęcać dla nauki najlepszych ludzi. Oto najważniejsze aspekty posługi teologa:

467. *Rozumienie słowa Bożego.* Teologia wyrasta z potrzeby coraz głębszego rozumienia słowa Bożego skierowanego do człowieka, aby poznał prawdę, a więc słowa zrozumiałego. Rozumienie wychodzi od wiary, zgodnie z tym, co mówili ojcowie Kościoła i teologowie średniowieczni: „Jeśli nie uwierzycie, nie zrozumiecie”. Nie wyrasta z chęci podporządkowania sobie słowa Bożego czy zamknięcia go w ramach racjonalności, ale wyrasta z miłości i jest nią ożywiane, aby w końcu dojść do oglądania Boga i kosztowania Jego miłości. Słowo Boże powinno być „niejako duszą świętej teologii”⁵²⁸. Z punktu widzenia formacji i posługi prezbiterów trzeba także podkreślić, że chodzi o słowo Boże obecne, przeżywane i wyjaśniane (zwłaszcza w liturgii).

468. *Lud Boży, Urząd Nauczycielski Kościoła i teologowie.* Słowo Boże nie jest własnością teologa, ale jest zbawczym darem, którym żyje cały Kościół, wspólną łaską daną do przeżywania w komunii z innymi. Słowo Boże i komunია z nim poprzedzają także Urząd Nauczycielski Kościoła, który – jak teologowie – stanowi część ludu Bożego. Urząd Nauczycielski i wszyscy wierzący potrzebują teologów, a teologowie realizują swoją tożsamość w służbie ludowi Bożemu w komunii z Urzędem Nauczycielskim. Chodzi o zadanie i charyzmat w służbie słowu Bożemu, a przez nią – w służbie samemu Jezusowi Chrystusowi, Synowi Bożemu i Zbawicielowi.

469. *Filozofia* nie tylko jest wstępnym ćwiczeniem rozumu i poszukiwaniem rozumienia tego, co w ciągu wieków powiedział człowiek o Bogu, sobie i świecie, ale wpisuje się integralnie w badania teologiczne, oczyszczając i kształtując pojęcia, prowadząc do krytycznego identyfikowania nurtów myślowych i zjawisk kulturowych. Pokazuje więc „środowisko”, w którym żyje człowiek, a tym samym otwiera drogi głoszeniu słowa Bożego, które zawsze zwraca się do człowieka posiadającego już pewne samorozumienie.

470. *Teologia „otwarta”.* Słowo Boże dane Kościołowi jest światłem teologii i źródłem jej wolności, a tym samym pozostaje w służbie wolności, do której wyzwolił nas Chrystus (por. Ga 5, 1). Urząd Nauczycielski Kościoła jest dla teologii punktem odniesienia i jakby jej „zaczynem”, dlatego jego głos musi być wnikliwie słuchany i autentycznie rozumiany, zwłaszcza w formacji prezbiterów, którzy powinni posługiwać w ścisłej łączności z Urzędem Nauczycielskim Kościoła i być jego głosem wśród wierzących. Z tej racji powinni posiadać odpowiednią znajomość nauczania kościelnego, jego rozwoju historyczno-kulturowego, a także opanować posługiwanie się zasadami jego interpretacji i duszpasterskiego rozeznania. Otwartość na rozumienie i ufne wprowadzanie w życie nauczania Magisterium powinna być rysem charakterystycznym teologii nauczanej w seminariach.

471. Ścisła więź teologii z Urzędem Nauczycielskim Kościoła nie może jednak ograniczać jej wyłącznie do bronięcia i komentowania wypowiedzi Magisterium. Teologia powinna być

⁵²⁸ DV 24.

otwarta na nowe problemy, zjawiska i wyzwania, ponieważ w nich urzeczywistnia się dzieło zbawienia. Teolog powinien być prekursorem krytycznego rozumienia świata i tego rozumienia powinien uczyć, ponieważ słowo Boże pozostaje światłem, które oświeca każdą epokę i każde nowe zjawisko. „Nauczycieli teologii można porównać do architektów, ponieważ badają i nauczają, jak inni mogą osiągnąć zbawienie dusz”⁵²⁹. Takimi „architektami” mają być przebiterzy w pełnieniu swojej posługi, dlatego powinni osiągnąć konieczną do tej roli sprawność intelektualną poprzez studium filozofii i teologii.

472. *Teologia owocem studium*. Teologia jako nauka jest owocem wytrwałego, otwartego i solidnego studium. Można wprawdzie osiągnąć intuicyjne poznanie rzeczy Bożych za pośrednictwem doświadczenia, jednak teologia jest „sądem, do którego dochodzi się przez studium i badania”⁵³⁰. W tym znaczeniu teologia domaga się od nauczyciela i studenta postępowania metodycznego, wytrwałości i poświęcenia, które nie przynoszą łatwej satysfakcji.

473. Teologia jest *scientia fidei*, dlatego domaga się pogłębiania wiary, modlitwy, solidnego i konsekwentnego wysiłku ascetycznego. Bez dyscypliny intelektualnej i odpowiednio przystosowanej formacji duchowej, zarówno w dziedzinie systematycznej i historycznej, jak i w dziedzinie praktycznej, nie ma żywych, konkretnych i profetycznych rezultatów, których się od teologii oczekuje. Nie pojawiają się jednak one szybko i nie zawsze od razu spotykają się z wdzięcznym przyjęciem w Kościele. Z tej racji teologia dla nauczyciela i dla ucznia jest szkołą ewangelicznej cierpliwości, pokory i darmości, skromności i umiaru, nieufania łatwej reklamie, ograniczania własnej ambicji i cierpliwych prób zrozumienia innych. Tym samym teologia jest także szkołą świętości.

„Intencja” teologii: obiektywność tajemnicy Boga i Jego dzieła zbawczego

474. Trzeba teraz zwrócić uwagę na „intencję”, która ożywia pracę teologa w Kościele i zapewnia jej „użyteczność”. Podkreślenie wagi intencji jest istotne, jeśli teologia ma służyć formacji przebiterów. Intencja decyduje o zaangażowaniu i nastawieniu teologii na działania w Kościele i świecie.

475. *Konieczność teologii i jej narzędzia*. Gdy św. Tomasz z Akwinu stwierdza, że akt wiary nie zatrzymuje się na formułach (*enuntiabile*), ale dąży do komunii z „rzeczywistością” (*res*), odnosi się także do teologii, która jest wprawdzie „mową o Bogu”, ale jej obiektywne dążenie sięga dalej – do samego Boga. Ten sam św. Tomasz podkreśla, że teologia należy do nauk „podporządkowanych”, czerpiących swoje zasady z nauk wyższych. Teologia jest nauką zależną od „wiedzy Boga i świętych”, u których dyskurs przeszedł już w „ogład”, czyli uszczęśliwiająca komunie z „rzeczywistością”⁵³¹.

476. Dyskurs teologiczny jest konieczny; są konieczne pojęcia, definicje, syntezy, dzięki którym rozwija się myśl i następuje komunikacja. Jest konieczna logika, psychologia, historia i cały zestaw nauk o człowieku i społeczeństwie. Nieodzowny jest także zestaw obrazów i metafor, gdy odzwierciedlają one jakoś Misterium Boga. Jest konieczne mówienie i milczenie, siedzenie i klęczenie, doskonalenie warsztatu naukowego i dojrzewanie motywacji. Jest konieczne stałe powracanie do „pierwszych prawd”, aby weryfikować własną tożsamość i misję oraz formułowane w jej ramach propozycje i programy duszpasterskie.

⁵²⁹ Tomasz z Akwinu, Quodl. 1, 7, 2.

⁵³⁰ Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae*, I, 1, 6, ad 3.

⁵³¹ Tamże, I, 1, 2.

477. Wspomniane narzędzia i środki są elementem teologii i jej przekazu ze względu na obiektywność tajemnicy Boga i Jego dzieła zbawczego. Nie wystarczy o Nim opowiadać, nawiązując do osobistych doświadczeń – co stało się, niestety, swoistą modą i w formacji seminaryjnej, i w duszpasterstwie. Podkreślanie obiektywności danych Objawienia, których odczytywaniu służy naukowa teologia, jest wyjątkową potrzebą chwili. Oznacza to między innymi szukanie dialogu interdyscyplinarnego, aby zbliżyć filozofię i teologię do innych nauk. Oznacza to także podjęcie wysiłku metodologicznego, aby ugruntować naukowość teologii tak, by mogła w ich kontekście komunikować prawdę, którą otrzymuje z Objawienia i którą ma przekazywać.

478. *Nauka „konkretna”*. Słowo Boże nie ogranicza się do komunikowania prawdy, czyli do formuł doktrynalnych. Jest ono wydarzeniem, faktem, darem, propozycją, powołaniem itd. Objawienie jest ukazaniem Boga – Trójcy Przenajświętszej – i darem Bożym, Synem Bożym, który stał się człowiekiem. U początku wszystkiego jest zamysł Boży, zamysł „konkretny” – jest wola, która zaprasza i czeka na odpowiedź. Zaś teologia jest konkretna w tym znaczeniu, że jest świadoma, iż słowo Boże nie objawiło i nie przekazało „czegoś” dotyczącego rzeczywistości, ale oświeca całą i każdą rzeczywistość. Nie ma niczego poza perspektywą słowa Bożego, niczego „autonomicznego”, czyli takiego, co byłoby wyłączone z tej perspektywy, a tym samym i z teologicznego namysłu.

479. Wynika z tego, że wierzący i teolog posiadają wyjątkowe kompetencje, które odnoszą się do zamysłu Bożego, jego poznania i jego wyrażania. Niemniej także filozofia, która autentycznie interpretuje rzeczywistość, dotyka tego świata stworzenia i zbawienia oraz dokonuje jego otwarcia na to, co transcendentne, a co teolog poznaje na gruncie objawienia Bożego. Z tej racji teologia uznaje pomocniczość i „służebność” wszystkich innych dziedzin nauki.

Doświadczenie duchowe w teologii

480. Człowiek został stworzony przez Boga jako interlokutor Jego słowa, jako cel Jego zbawczego udzielania się i jako Jego wypełnienie. Wiara jest odpowiedzią na tę inicjatywę Bożą, a teologia jest rozwinięciem i uzasadnieniem tej wiary. W pewnym sensie zatem każdy wierzący stosujący do słowa Bożego swoją inteligencję, poświęcający się mu, podziwiający je oraz rozprawiający o nim, jest teologiem. Teologia jest rozumieniem słowa Bożego w Kościele i zapalem w stosunku do niego.

481. Studiować i nauczać teologii oznacza posłuszenie poddać się słowu Bożemu, doświadczać tajemnicy, przyjmując ją w wierze z miłością. Takie są kluczowe elementy tożsamości „doktora” w Kościele i „uwarunkowanie” jego aktywności nauczycielskiej. Wszystko ostatecznie wyrasta z przekonania, że słowo Boże rzeczywiście jest skierowane do człowieka wierzącego jako dar. Tylko w oparciu o takie przekonanie mówienie o Bogu nie jest mówieniem próżnym.

482. Teologia jest nauką, ale jest także wysiłkiem duchowym. Dlatego jej studiowanie i nauczanie domaga się pogłębianej nieustannie duchowości. Oznacza to też konieczność uzupełnienia tradycyjnego wykładu neoscholastycznego o teologię patrystyczną i monastyczną, o teologię afektywną i mistyczną, o mistagogię, o odniesienie do życia liturgicznego, o kształtowanie umiejętności dzielenia się doświadczeniami duchowymi itd. Nie da się tego zrealizować bez uczynienia ze wspólnoty studiów wspólnoty wiary, w której intelektualny wymiar formacji łączy się ściśle z duchowym, nim jeszcze przejdzie w pastoralny.

Inkulturracja wiary

483. Głoszenie Objawienia jest głószaniem Jezusa Chrystusa przeznaczonego dla wszystkich ludzi, miejsc, czasów i kultur. Uznanie transcendencji i niezmienności słowa Bożego, które ma być głószone w swojej integralności, oznacza jednak, że jego przekazywanie ma być połączone z inkulturracją. Jeśli słowo Boże jest dla człowieka i jeśli Syn Boży stał się człowiekiem, to wymiar ludzki, kulturowy i historyczny należy do Objawienia w sposób istotny, a tym samym trzeba z niego nieustannie zdawać sobie sprawę. Kultura stała się pośrednikiem słowa Bożego. Ewangelizacja wszystkich narodów, zgodnie z nakazem Chrystusa, zakłada integralne głószenie słowa Bożego, wydarzenia Jezusa Chrystusa, ale ma się to dokonywać na sposób nieustannie odnawiany i przystosowany, w formie zrozumiałej dla adresatów, przy uwzględnieniu ich wrażliwości, ich języka i ich kultury. Zadanie nie jest łatwe – zwłaszcza w kontekście szybkości zmian zachodzących w kulturze oraz faktycznie kształtującej się wielokulturowości. Ewangelia domaga się zastosowania, czeka na interpretację w zależności od sytuacji, chociaż nie może być sprowadzone do tych sytuacji. To zadanie najpierw dla teologów, a potem dla duszpasterzy, których studium teologii ukształtuje. Z tej racji nauczanie teologii nie może abstrahować od kwestii inkulturracji, jej zadań i trudności, szans i możliwości – ich uwzględnianie jest kluczowym wyzwaniem dla studium teologii w ramach formacji do prezbiteratu i w działalności duszpasterskiej.

Wstęp do teologii

30h kontaktowych (30h wykład), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

484. Przedmiot ma służyć zrozumieniu natury teologii jako ludzkiej refleksji w świetle Objawienia, wskazać na jej znaczenie dla przekazu wiary, życia Kościoła oraz osobistego życia seminarzysty i w przyszłości prezbitera. Szczególną uwagę poświęcić należy teologicznej teorii poznania: przemowie Boga poprzez objawienie naturalne i nadprzyrodzone, wierze – jako odpowiedzi na Objawienie itd., a następnie omówić kwestie metodologiczne.

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: przy omówieniu źródeł teologii należy zwrócić uwagę na ich hierarchię oraz relację do danych pochodzących z osobistego doświadczenia.

485. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie i natura teologii;
- specyfika poznania teologicznego i jego relacja do innych typów poznania;
- historia teologii (dzieje metarefleksji teologicznej);
- metody w teologii;
- źródła teologii (charakterystyka i zasady hermeneutyczne);
- podział dyscyplin teologicznych (oraz dyscyplin pomocniczych);
- typy, style, szkoły w teologii (przeгляд historyczny).

Pismo Święte

486. Studium Pisma Świętego w ramach formacji do prezbiteratu ma na celu przyczynienie się do ukształtowania w kandydacie postawy słuchania słowa Bożego, zarówno w odniesieniu do siebie osobiście, jak i w kontekście eklesjalnym, wspólnotowym. Ma się to dokonać poprzez zapoznanie studenta z aktualną wiedzą z zakresu nauk biblijnych oraz wdrożenie go w umiejętność wykorzystywania tej wiedzy do interpretacji tekstów Pisma Świętego. Chodzi zwłaszcza o umiejętność poprawnego odczytywania tekstów w ich oryginalnych

kontekstach, czyli rozumienia sensu wyrazowego, historycznego, będącego fundamentem wszelkich innych, bardziej subiektywnych form lektury. W tym sensie studium przedmiotów biblijnych ma stanowić swoistą obiektywizującą przeciwwagę dla tendencji przeakcentowujących znaczenie osobistej intuicji w odczytywaniu słowa Bożego. Unikać jednak należy takiej dominacji materiału dydaktycznego przez treści wypracowane w ramach studiów historycznych, która przesłaniałaby teologiczny charakter i przesłanie ksiąg biblijnych. Istotne jest przede wszystkim wydobycie tego, co w danej tradycji lub księdze Bóg mówi o sobie, człowieku i świecie („danych” Objawienia) i temu podporządkowany powinien być wykład meta-zagadnień.

Wstęp do Pisma Świętego z elementami archeologii biblijnej

30h kontaktowych (30h wykład), 20-30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

487. Zagadnienia szczegółowe:

- wprowadzenie do Biblii jako historycznego objawiania się Boga, które zapisali w formie literackiej ludzie wybrani przez Niego i obdarowani Jego Duchem;
- dzieje refleksji nad tym, co sprawia, że niektóre teksty starożytne są Pismem Świętym oraz współczesna systematyzacja rozważań wokół kwestii natchnienia biblijnego, a zwłaszcza jego istoty, zakresu, skutków i znaczenia dla interpretacji Biblii;
- rozumienie najważniejszych cech Pisma Świętego: jedności, prawdziwości i świętości; prezentacja historycznego kształtowania się zbiorów tekstów Pisma Świętego oraz konsekwencji tego procesu: powstawanie kanonów z ich wewnętrzną strukturą i zewnętrznymi granicami; historyczno-literacki wymiar kanonu Biblii oraz jego znaczenie teologiczne; literatura apokryficzna w relacji do ksiąg kanonicznych oraz do czasów rzeczywistego jej powstawania;
- charakterystyka sposobów dotarcia do tekstu w postaci oryginalnej oraz omówienie znaczenia wariantów i przekładów dla jego interpretacji: języki, postacie i dzieje tekstu oryginalnego Biblii; jej starożytne przekłady i parafrazy; zasady krytyki tekstu (kryteria zewnętrzne i wewnętrzne); rola w egzegezie edycji krytycznych oraz dawnych i współczesnych przekładów; konieczność interpretacji tekstów biblijnych z uwzględnieniem: zasad wynikających z zależności sensu tych tekstów od warunków historycznych ich powstania i ich gatunków literackich; reguły ich odczytywania w tym samym Duchu, w którym zostały one napisane (zarówno w odniesieniu do ich sensu historycznego, jak i do ich aktualnego miejsca oraz znaczenia w życiu i misji Kościoła); hermeneutyka biblijna jest omówiona w związku z hermeneutykami ogólną i teologiczną;
- klasyczne traktaty wstępne uzupełnia wprowadzenie do źródeł (archeologicznych i literackich) dla badań środowiska Biblii (w zakresie geografii Starożytnego Wschodu i basenu Morza Śródziemnego oraz ich historii religii i politycznej). Dane pochodzące z tych źródeł są przywoływane w ramach wykładów i ćwiczeń poświęconych poszczególnym tekstom biblijnym.

Pięcioksiąg i księgi historyczne Starego Testamentu

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 65-90h pracy własnej studenta, 5 ECTS

488. Zagadnienia szczegółowe:

- wstęp do Pięcioksięgu (Tory) i ksiąg historycznych – w sensie dokumentu historycznego, dzieła literackiego oraz świadectwa zarówno dziejów zbawienia, jak i odpowiedzi człowieka na objawienie Boże;
- dzieje formacji tekstów i znaczenie ich miejsca w świętych Pismach Izraela (w kanonach hebrajskim i greckim);
- zarys badań nad genezą Pięcioksięgu z klasycznym ujęciem teorii źródeł oraz z nowszymi hipotezami o jego formacji i redakcji;
- wykład wprowadza do lektury: tekstów o początku i pradziejach ludzkości oraz historii patriarchów i wyjścia; ponadto ukazuje rozwój teologii przymierza (od Noego do przymierza synajskiego) oraz omawia trzy kodeksy (przymierza w Wj 20–23; świętości w Kpł 17–26; deuteronomiczny w Pwt 12–26);
- systematyczna introdukcja do ksiąg historycznych składa się ze wstępów szczegółowych do poszczególnych ksiąg (obejmujących zagadnienia historyczne, literackie i teologiczne), ujętych w zbiorach, które przedstawiają: historię deuteronomiczną (Joz, Sdz, 1-2 Sm, 1-2 Krl); historię kronikarską (1-2 Krn, Ezd, Ne), historię ksiąg historyczno-dydaktycznych (Rt, Tb, Jdt, Est) oraz historię wystąpienia Machabeuszów (1-2 Mch);
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy; w ich ramach teksty są przedmiotem lektury, która adekwatnie odkrywa prawdy w historycznych świadectwach objawienia Bożego w związku z twierdzeniami nauk humanistycznych, społecznych i przyrodniczych; kryterium wyboru tekstów przeznaczonych na ćwiczenia jest też ich znaczenie dla wspólnych tematów dwóch głównych części Biblii w celu ukazania potrójnej relacji między tymi częściami: ciągłości, jej braku oraz nowości.

Księgi prorockie Starego Testamentu

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 65-90h pracy własnej studenta, 5 ECTS

489. Zagadnienia szczegółowe:

- księgi prorockie na tle dziejów Izraela (od VIII do II wieku przed Chr.);
- podobieństwa i różnice między profetyzmem biblijnym a analogicznymi fenomenami w świecie starożytnym;
- kształtowanie się tekstów prorockich i znaczenie ich miejsca wśród świętych Pism Izraela (w kanonach hebrajskim i greckim);
- systematyczne wprowadzenie do ksiąg prorockich, podążając za czasem działalności poszczególnych proroków, przedstawia kwestie (historyczne, literackie i teologiczne) dotyczące całości poszczególnych ksiąg lub ich głównych części w grupach: proroków przedwygnaniowych – działających w VIII wieku (Oz, Am, Mi, Iz 1–39) oraz w VII wieku (m. in. Ha, So); proroków okresu wygnania (m. in. Jr, Ez, Iz 40–55); proroków czasu powygnaniowego (m. in. Iz 56–66; Jl, Za, Ml). Wykład ponadto wyróżnia teksty apokaliptyczne w Księgach Prorockich (Iz 24–27; Dn) oraz charakteryzuje ich treść teologiczną i formę literacką na tle apokaliptyki judaizmu okresu Drugiej Świątyni;
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy; w ich ramach teksty są przedmiotem lektury, która zwraca szczególną uwagę na: związek pierwotnego

orędzia prorockiego z historią; relektury inspirowane kolejnymi wydarzeniami w dziejach Izraela; treści związane z rozwojem soteriologii; ich ponowne odczytanie w Nowym Testamencie oraz w żywej tradycji Kościoła w świetle osoby i dzieła Chrystusa; kryterium wyboru tekstów przeznaczonych na ćwiczenia jest też ich znaczenie dla wspólnych tematów dwóch głównych części Biblii w celu ukazania potrójnej relacji między tymi częściami: ciągłości, jej braku oraz nowości.

Księgi mądrościowe Starego Testamentu

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

490. Zagadnienia szczegółowe:

- zarys dziejów formacji tekstów mądrościowych w związku z historią Izraela oraz znaczenie ich miejsca w jego świętych Pismach (w kanonach hebrajskim i greckim);
- ukazanie różnic i podobieństw w odniesieniu do literatury mądrościowej ościennych kultur i cywilizacji;
- ogólne wprowadzenie do kwestii literackich: rozróżnienie gatunków literackich w zbiorze wraz z ich Sitz im Leben (zwłaszcza w Ps); środki literackie (typowe dla poezji hebrajskiej i przejmowane w tekstach od niej zależnych); wpływy hellenistyczne (w warstwie gramatycznej, leksykalnej, semantycznej oraz retorycznej); systematyczne wprowadzenie do ksiąg mądrościowych (Hi, Ps, Prz, Koh, Pnp, Mdr, Syr) przedstawia kwestie historyczne, literackie i teologiczne;
- wykład koncentruje się na niektórych tematach teologicznych: rozwoju soteriologii; mesjanizmie psalmów; antropologii biblijnej oraz nauczaniu moralnym (w wymiarze społecznym i jednostkowym);
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy; w ich ramach teksty są przedmiotem lektury, która zwłaszcza w przypadku psalmów zwraca uwagę na związek ich pierwotnego znaczenia z Sitz im Leben oraz na ich sens odsłaniający się w ponownym odczytaniu dokonywanym przez Nowy Testament i żywą tradycję Kościoła w świetle osoby i dzieła Chrystusa; kryterium wyboru tekstów przeznaczonych na ćwiczenia jest też ich znaczenie dla wspólnych tematów dwóch głównych części Biblii w celu ukazania potrójnej relacji między tymi częściami: ciągłości, jej braku oraz nowości.

Ewangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 65-90h pracy własnej studenta, 5 ECTS

491. Zagadnienia szczegółowe:

- Ewangelia Jezusa Chrystusa jako wydarzenie i zbiór ksiąg;
- wspólne przyczyny powstania czterech Ewangelii oraz ich forma wśród starożytnych i biblijnych gatunków literackich;
- geneza Ewangelii oraz kwestia synoptyczna; etymologia terminu „synoptyczny” i jego związek z planem literackim trzech Ewangelii i treścią ich perykop na tle czwartej Ewangelii;
- problem jedności i różnorodności czterech Ewangelii na przykładach prób jego rozwiązywania w lekturach: redukcjonistycznej – Marcjon; ezoterycznej – ewangelie gnostyckie; harmonizującej – Diatessaron; historycznie, literacko i teologicznie adekwatnej do przedmiotu, którym jest czterokształtna Ewangelia;

- historyczność i trzy etapy kształtowania się tradycji ewangelicznej;
- wykład zawiera systematyczne wprowadzenie do Ewangelii synoptycznych (Mateusza, Marka, Łukasza) i Dziejów Apostolskich; dokonuje starannego rozróżnienia między kwestiami wymagającymi podejścia głównie diachronicznego (rzeczywisty autor, adresaci, czas, miejsce i powody ich powstania) a zagadnieniami rozpatrywanymi w ramach podejścia synchronicznego (tożsamość autora i adresatów implikowana w tekstach; sytuacja eklezjalna i kulturowa odzwierciedlona w tekstach; struktura całości, język i styl); wykład na przykładzie interpretacji wybranych tekstów daje syntezę wiodących treści teologicznych trzech Ewangelii synoptycznych z uwzględnieniem jedności dzieła Łukaszowego;
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy (szczególnie narracyjnej); przewidziane na nie teksty są wybierane ze względu na problemy omawiane podczas wykładu oraz na ich znaczenie w teologii systematycznej, miejsce w liturgii i rolę w duchowości chrześcijańskiej.

Pisma Janowe

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia), 80-105h pracy własnej studenta, 5 ECTS

492. Zagadnienia szczegółowe:

- znaczenie miejsca Ewangelii Jana, 1,2,3 Listu Jana oraz Apokalipsy Jana w kanonie Biblii; zróżnicowanie gatunkowe zbioru oraz jego związki genologiczne z analogicznymi tekstami w kanonie biblijnym i poza nim (z Ewangelią synoptyczną oraz z epistolografia i apokaliptyką);
- kwestia autorstwa pism składających się na zbiór oraz problemy jedności literackiej i teologicznej w odniesieniu do jego całości i do poszczególnych pism (np. hipotezy krytyki literackiej o redakcji Ewangelii Jana);
- stosunek czwartej Ewangelii do tradycji synoptycznej na płaszczyźnie historycznej, literackiej i teologicznej oraz pytanie o jej wartość jako świadectwa ziemskiego życia Jezusa i rozwoju teologii;
- wykład zawiera systematyczne wprowadzenie do poszczególnych ksiąg tego zbioru (obejmujące zagadnienia historyczne, literackie i teologiczne); na podstawie interpretacji wybranych tekstów przedstawia syntezę wiodących treści teologicznych, a szczególnie soteriologii, chrystologii, pneumatologii i eschatologii;
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy (z przykładami zarówno interpretacji tekstów tego zbioru przez ojców Kościoła, jak też ich odczytywania w liturgii i sztuce chrześcijańskiej); teksty omawiane w ramach tych zajęć są wybierane ze względu na problemy podnoszone podczas wykładu oraz na ich znaczenie w teologii systematycznej, miejsce w liturgii i rolę w duchowości chrześcijańskiej.

„Corpus Paulinum” i pozostałe listy Nowego Testamentu

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia), 65-85h pracy własnej studenta, 4 ECTS

493. Zagadnienia szczegółowe:

- listy Nowego Testamentu jako część kanonu Biblii i jako gatunek literacki na tle starożytnej formy listu;

- listy Pawłowe jako źródło (auto)biograficzne apostoła oraz ich relacja do Dziejów Apostolskich w warstwie biograficznej i teologicznej; kwestie autorstwa oraz charakteru apostołskiego pism składających się na „Corpus Paulinum” oraz pozostałych (oprócz 1, 2 i 3 Listu Jana);
- wykład zawiera systematyczne wprowadzenie do poszczególnych listów (obejmujące zagadnienia historyczne, literackie i teologiczne); na podstawie interpretacji wybranych tekstów oferuje syntezę wiodących treści teologicznych, a zwłaszcza doniosłych w nich tematów zarówno soteriologicznych (m.in. ich związku z chrystologią; jedności Bożego planu zbawienia; monoteizmu i pośrednictwa Chrystusa; relacji wiary i uczynków według nauczania Pawła i Jakuba), jak też pneumatologicznych i eklezjologicznych (posługiwania i charyzmaty w Kościele przedstawionym jako ciało Chrystusa);
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy (szczególnie retorycznej); teksty omawiane w ramach tych zajęć są wybierane ze względu na problemy podnoszone podczas wykładu oraz na ich znaczenie w teologii systematycznej, miejsce w liturgii i rolę w duchowości chrześcijańskiej.

Teologia i hermeneutyka biblijna

30h kontaktowych (30h wykład), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

494. Zagadnienia szczegółowe:

- kwestia miejsca, metody i celu teologii biblijnej wśród działów teologii oraz problemy terminologiczne (pytanie o uprawianie teologii niebiblijnej i nieteologicznej egzegezy biblijnej); dlaczego jest nie tylko możliwa, ale i konieczna jedna teologia biblijna – konfrontowana z różnorodnymi sposobami jej uprawiania – obejmująca Stary Testament oraz Nowy Testament;
- wykład ma przypominać, że teksty biblijne, chociaż są badane przez nauki nieteologiczne w sposób właściwy dla ich metodologii, pozostają cały czas świadectwem rzeczywistego objawienia Boga, czyli Jego wejścia w dzieje ludzkości oraz historie jednostek; integralne studium tych tekstów, jeśli nie przeciwstawia się obiektywizmowi hermeneutyki naukowej, nie może ostatecznie pomijać tego objawienia; jeśli zatem Stary i Nowy Testament powstały we wzajemnym powiązaniu ze wspólnotami Izraela i Kościoła, których wiara stanowiła odpowiedź na to objawienie, to historycznym kontekstem Pism świętych jest życie tych wspólnot; omawiane na wykładzie tematy, na które mogą się składać treści wybrane i powiązane ze względu na ich znaczenie dla teologii systematycznej czy praktycznej, powinny być zawsze interpretowane w tym historycznym kontekście.

Liturgia

495. Studium liturgii w formacji kandydatów do presbiteratu ma przyczynić się do ukształtowania w nich dojrzałych przewodniczących liturgii, świadomych tego, w czym uczestniczą i co sprawują oraz zdolnych do takiej dbałości o celebrację, która zgromadzeniu dopomoże w owocnym jej przeżywaniu. Do osiągnięcia tego celu konieczna jest zrównoważona refleksja nad samą liturgią jako taką (jej miejscem w życiu Kościoła), nad rytmem rzymskim jako szczególną historyczną formą sprawowania liturgii oraz nad poszczególnymi elementami (znakami) liturgii. W ramach zajęć student powinien nabyć także umiejętność łączenia tego, co jest w liturgii wyrazem niezmiennego misterium zbawiającego Boga, z tym,

co przynależy do zmiennych doświadczeń, wrażliwości, potrzeb danej wspólnoty zgromadzonej na liturgii. Ostatecznie chodzi o wprowadzenie do *ars celebrandi* i *ars praesidendi*.

Liturgika fundamentalna

15h kontaktowych (15h wykład), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

496. Zagadnienia szczegółowe:

- natura i charakter liturgii;
- cel liturgii;
- zgromadzenie liturgiczne;
- prawo liturgiczne;
- elementy naturalne w liturgii;
- źródła i rozwój liturgii rzymskiej:
- liturgia żydowska i liturgia chrześcijańska;
- misterium paschalne fundamentem liturgii;
- liturgia czasów apostołskich (I wiek);
- liturgia do IV wieku (wpływy helleńsko-judaistyczne);
- rodziny liturgiczne na Wschodzie i Zachodzie;
- „złoty wiek” liturgii rzymskiej (wieki V-VII/VIII);
- liturgia rzymska w epoce wczesnego średniowiecza;
- cechy liturgii rzymskiej w wiekach XI-XV;
- liturgia rzymska w dobie reformacji i Soboru Trydenckiego (XVI wiek);
- ruch liturgiczny;
- soborowa Konstytucja o liturgii i reforma liturgii Soboru Watykańskiego II:
- rozumienie liturgii i niektóre próby jej definicji przed Soborem Watykańskim II;
- definicja liturgii Soboru Watykańskiego II i *Katechizmu Kościoła Katolickiego*;
- liturgika jako nauka (przedmiot nauki, podział nauk liturgicznych);
- ukształtowanie przestrzeni liturgicznej;
- przedmioty i szaty liturgiczne.

Rok liturgiczny (z hagiografią) i Liturgia Godzin

15h kontaktowych (15h wykład), 35-45h pracy własnej studenta, 2 ECTS

497. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie i istota roku liturgicznego;
- rozwój roku liturgicznego przed i po IV wieku;
- odnowa roku liturgicznego w wieku XX;
- niedziela najstarszym i pierwotnym dniem świątecznym Kościoła (*Dies Domini*);
- struktura roku liturgicznego: Triduum Paschalne, czas Wielkanocy, Wielki Post, czas Narodzenia Pańskiego, Adwent, czas zwykły;
- uroczystości, święta i wspomnienia Najświętszej Maryi Panny i Świętych;
- okresowe dni modlitw, nabożeństwa okresu liturgicznego i pory roku;
- rok liturgiczny w życiu parafii;
- Liturgia Godzin:

- historia officium divinum;
- części Liturgii Godzin;
- teologia Liturgii Godzin;
- łączenie części Liturgii Godzin między sobą i z Mszą św.;
- przepisy odnoszące się do zachowania w chórze;
- Liturgia Godzin w życiu parafii.

Sakramenty

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: wykład liturgii sakramentów powinien mieć miejsce po dogmatycznym wykładzie sakramentologii. Zaleca się konsultacje między prowadzącymi te przedmioty w celu unikania powtórzeń lub opuszczeń.

498. Zagadnienia szczegółowe:

Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego (chrzest i bierzmowanie)

- chrzest sakramentem wtajemniczenia chrześcijańskiego;
- chrzest dorosłych a chrzest dzieci;
- liturgiczna organizacja katechumenatu i inicjacji chrześcijańskiej od połowy II do VI wieku;
- historia obrzędów inicjacji od VI do XX wieku;
- rozdzielenie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego;
- obrzęd wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych – *Ordo initiationis Christiane adultorum*;
- dwa modele udzielania sakramentów inicjacji chrześcijańskiej;
- symbolika i teologia liturgii chrztu;
- chrzest w życiu parafii i rodziny;
- bierzmowanie sakramentem wtajemniczenia chrześcijańskiego;
- wyodrębnienie i rozwój liturgii bierzmowania przed i po V wieku;
- przebieg, symbolika i teologia liturgii bierzmowania;

Sakramenty uzdrowienia

- dzieje liturgii sakramentu pokuty do X wieku: pokuta publiczna, taryfowa, prywatna, praktyki pokutne;
- liturgia sakramentu pokuty od XI wieku: nazwa i jej konsekwencje praktyczne;
- aktualna liturgia sakramentu pokuty i pojednania: trzy formy celebracji sakramentu;
- celebacje pokutne według rytuału „Obrzędy pokuty”;
- dzieje liturgii sakramentu namaszczenia chorych do XII wieku: Jk 5,14-15; modlitwy poświęcenia oleju chorych, podmiot, szafarz i liturgia sakramentu;
- sakrament namaszczenia chorych od XIII wieku do Vaticanum II: teologia scholastyczna, Sobór Trydencki, Rytuał rzymski 1614, CIC; KL i KK;
- charakterystyka *Ordo unctionis infirmorum* z 1972: *Praenotanda*, zawartość i układ rytuału;
- aktualna liturgia sakramentu namaszczenia chorych;
- różne formy liturgicznej posługi chorym i umierającym;
- wiatyk: historia, liturgia, teologia.

Sakramenty w służbie Komunii

- dzieje celebracji małżeństwa i liturgii sakramentu małżeństwa w Kościele;
- obecna liturgia małżeństwa i sakramentu małżeństwa;
- jubileusze małżeńskie;
- dzieje celebracji sakramentu święceń (kwestia „niższych święceń”);
- obecna liturgia *ad missio*, lektoratu i akolitu;
- liturgia święceń diakonów, prezbiterów i biskupów.

Eucharystia

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

499. Zagadnienia szczegółowe:

- geneza celebracji Eucharystii chrześcijańskiej:
 - żydowska uczta świąteczna;
 - biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii;
 - Ostatnia Wieczerza a uczta paschalna;
- historyczny rozwój celebracji Eucharystii (zwłaszcza w rycie rzymskim aż po obecną wersję *Mszалу rzymskiego*);
- obrzędy liturgii Eucharystii:
 - liturgia wejścia, pozdrowienie i akt pokuty;
 - słowo wprowadzające w liturgię Mszy św.;
 - Kyrie, Gloria, kolekta;
 - liturgia słowa Bożego;
 - układ czytań w ciągu roku liturgicznego;
 - modlitwa wiernych;
 - liturgia przygotowania darów;
 - prefacja, jej związek z liturgią słowa i anaforą;
 - struktura i znaczenie Modlitwy Eucharystycznej (specyfika wersji w obecnym Mszale);
 - modlitwa Pańska z embolizmem;
 - obrzęd pokoju;
 - gest łamania chleba, śpiew „Baranku Boży”, prywatne przygotowanie kapłana i wiernych, zaproszenie na ucztę;
 - przyjmowanie Ciała i Krwi Pana, dziękczynienie po Komunii św. i modlitwa pokomunijna;
 - obrzędy zakończenia Mszy św.;
- komunie św. i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą św.

Sakramentalia i pobożność ludowa

15h kontaktowych (15h wykład), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

500. Zagadnienia szczegółowe:

- sakramentalia: pojęcie, historia, celebracja;
- obrzędy błogosławieństw;

- pogrzeb chrześcijański;
- dedykacja kościoła i ołtarza;
- profesja zakonna;
- egzorcyzm;
- pobożność ludowa: relacja do liturgii, rodzaje, zasady organizowania;
- nowe formy modlitwy publicznej.

Liturgiczna posługa diakona

15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

501. Zagadnienia szczegółowe:

- posługa diakona w liturgii mszalnej;
- sprawowanie sakramentu chrztu św.;
- przewodniczenie liturgii małżeństwa;
- sprawowanie błogosławieństw;
- przewodniczenie liturgii pogrzebu;
- wiatyk.

Teologia dogmatyczna

502. Studium teologii dogmatycznej powinno dostarczać studentowi fundamentu doktrynalnego, dzięki któremu wszystkie pozostałe zagadnienia podejmowane w ramach szczegółowych dyscyplin teologicznych zyskują stabilny punkt odniesienia. Objawienie, którego z woli Ojca dopełnił Chrystus, a które pojmujemy w Kościele dzięki tchnieniu Ducha Świętego, prowadzi do spójnego rozumienia Boga, człowieka i świata w ich wzajemnych relacjach. Istotne jest zatem dbanie o spójność wykładu poszczególnych części dogmatyki poprzez wskazywanie zarówno powiązań pomiędzy poszczególnymi prawdami wiary, jak i ich konsekwencji w życiu chrześcijańskim (w praktyce chodzi o wskazanie na związki z zagadnieniami wykładanymi w ramach innych dyscyplin, zwłaszcza typu pastoralnego). Pewne nachylenie egzystencjalne wykładu jest konieczne (także w zakresie możliwie współczesnego języka i metaforyki), by dogmatyka nie jawiła się jako oderwana od życia meta-narracja, lecz mogła stanowić rzeczywiste spoiwo osobistego oglądu Boga, człowieka i świata.

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: cykl zajęć z dogmatyki powinien rozpoczynać się po zakończeniu cyklu zajęć z teologii fundamentalnej i z Pisma Świętego (co najmniej: po wykładzie pism Pawłowych i Janowych).

O Bogu Jedynym i w Trójcy Osób

40h kontaktowych (30h wykład i 10h ćwiczenia), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

503. Zagadnienia szczegółowe:

Aspekt biblijno-historyczny:

- starotestamentalna doktryna Boga jako zapowiedź: objawienie w historii, atrybuty Boga, etapy powstania „monoteizmu” żydowskiego;
- objawienie się Boga w Chrystusie i Duchu Świętym: nowotestamentalne świadectwo o zaangażowaniu Boga w historię zbawienia; etapy powstawania nowotestamentalnej nauki o Bogu; rola wydarzeń paschalnych w odsłonięciu tożsamości Boga;

- teologia trynitarna do 325 roku: nauka o Bogu między apologią i inkulturacją; rozróżnienie ekonomii i teologii; modalizm; powstanie pierwszych systemów trynitarnych: Ireneusz, Tertulian, Orygenes; problem subordynacjonizmu przednicejskiego;
- dzieje sporów ariańskich: od Nicei I (325) do Konstantynopola I (381); kluczowa rola ojców kapadockich w tworzeniu języka teologicznego;
- teologia trynitarna wczesnej scholastyki średniowiecznej: Abelard, Piotr Lombard, Joachim z Fiore;
- wielkie syntezy scholastyczne: szkoła dominikańska (Tomasz z Akwinu) i franciszkańska (Bonawentura);
- dzieje sporu o pochodzenie Ducha Świętego w wiekach V-XV;
- wybrane współczesne teologie trynitarne: Barth, Rahner, Balthasar.

Aspekt systematyczny:

- problem poznania Boga i języka teologii; zagadnienie analogii; wiedza o Bogu między twierdzeniem a przeczeniem;
- podstawowe pojęcia teologii trynitarniej: hipostaza i substancja; relacja;
- tajemnica Boga a metafizyka: między jednością i wielością; jeden czy dwa traktaty o Bogu;
- wolność czy konieczność w wewnętrznym życiu Boga;
- teologia działania Bożego: rozróżnione (wewnętrzne pochodzenia) i wspólne (*ad extra*) działania Boga;
- charakterystyka poszczególnych osób Trójcy Świętej (znamiona).

Teologia stworzenia i antropologia teologiczna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 4 ECTS

504. Zagadnienia szczegółowe:

Aspekt biblijno-historyczny:

- biblijna nauka o stworzeniu:
 - stworzenie świata – aspekt kosmiczny;
 - stworzenie człowieka – aspekt antropologiczny;
 - stworzenie aniołów (świat niewidzialny);
 - czasowy początek świata i człowieka;
- stworzenie człowieka jako mężczyzny i kobiety (płciowość w tajemnicy stworzenia);
- zło w świecie – grzech pierworodny i „grzech świata”;
- Opatrzność Boża;
- Jezus Chrystus – centrum stworzenia;
- jedność stworzenia i zbawienia w perspektywie biblijnej;
- rozwój nauki o stworzeniu w doktrynie Kościoła.

Aspekt systematyczny:

- Trójca jako fundament stworzenia;
- wolność działania Bożego w *creatio ex nihilo*;
- Bóg nieustannie obecny w stworzeniu – stworzenie otwarte na łaskę;
- człowiek w stworzeniu:

- obraz Boga;
 - współpracownik Boga;
 - człowiek i nauka;
 - nowe stworzenie;
- konsekwencje teologiczne nauki o stworzeniu;
-wypełnienie stworzenia w Bogu – ostateczna przemiana.

Chrystologia z soteriologią i pneumatologią

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia), 40-55h pracy własnej studenta, 4 ECTS

Chrystologia z soteriologią

505. Zagadnienia szczegółowe:

Aspekt biblijno-historyczny:

- soteriologia i chrystologia Nowego Testamentu;
- rozwój refleksji chrystologicznej w wiekach II i III (doprecyzowania w kontekście doketyzmu i gnozy, rozwój terminologii greckiej i łacińskiej);
- chrystologiczne i soteriologiczne konsekwencje sporów ariańskich;
- chrystologia chalcedońska (nestorianizm, monofizytyzm);
- postchalcedońskie spory chrystologiczne (kwestia trzech rozdziałów, chrystologia neochalcedońska, monotelityzm, monoenergizm, ikonoklazm);
- chrystologia i soteriologia scholastyki (ze szczególnym uwzględnieniem teorii zadośćuczynienia Anzelma z Canterbury);
- specyficzne akcenty soteriologii i chrystologii reformatorów (XV-XVI wiek);
- nowożytna krytyka klasycznej chrystologii i odpowiedzi na nią.

Aspekt systematyczny:

- kwestia unii hipostatycznej (hipostaza Syna racją jedności natur Chrystusa, integralność dwóch natur i ich własności) i jej soteriologiczne konsekwencje (pośrednictwo Chrystusa);
- konsekwencje unii hipostatycznej (perychoreza chrystologiczna, działania teandryczne, *communicatio idiomatum*);
- najważniejsze modele soteriologiczne i ich komplementarność.

Pneumatologia

Aspekt biblijno-historyczny:

- pneumatologia Starego Testamentu;
- pneumatologia Nowego Testamentu;
- imiona Ducha Świętego w Starym i Nowym Testamencie;
- soteriologiczno-osobowy wymiar biblijnych symboli Ducha Pańskiego;
- typologia dzieł i działań Ducha Świętego według Tradycji i Pisma Świętego;
- pneumatologia epoki patrystycznej (I-III wiek; IV wiek; V wiek, itd.);
- pneumatologia epoki scholastycznej;
- epoka nowożytna i współczesność (reformacja, teologia potrydencka, refleksja katolicka w XIX i XX wieku; pneumatologia prawosławna).

Aspekt systematyczny:

- modele trynitarne jako schematy refleksji o Duchu Świętym;
- zagadnienie Filioque;
- relacja chrystologii do pneumatologii;
- zbawcza i eschatologiczna misja Ducha Świętego;
- Duch Święty a życie chrześcijańskie;
- Duch Święty a personalistyczna koncepcja łaski;
- pneumatologiczno-epikletyczny wymiar sakramentów;
- Kościół jako dzieło i przejaw Ducha;
- hermeneutyka doświadczenia charyzmatycznego i mistycznego;
- teologia charyzmatów;
- współczesne ruchy charyzmatyczne;
- mariologia w świetle pneumatologii.

Charytologia, eklezjologia, mariologia

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia), 40-55h pracy własnej studenta, 6 ECTS

506. Zagadnienia szczegółowe:

Charytologia

- Człowiek i Bóg – wzajemne relacje w perspektywie stworzenia i odkupienia;
- grzeszność człowieka jako wołanie o łaskę (grzech pierworodny i grzech osobisty);
- powszechna wola zbawcza Boga;

Aspekt biblijno-historyczny:

- biblijna nauka o grzechu i łasce;
- nauka o łasce w historii doktryny katolickiej;
- św. Augustyn i pelagianizm;
 - teologia średniowieczna i zasada: „łaska zakłada naturę”;
 - reformacja i nauczanie Soboru Trydenckiego;
 - potrydenckie spory wokół łaski.
- nauka o przeznaczeniu w aspekcie historycznym;
- nauka o łasce w dziejach duchowości.

Aspekt systematyczny:

- powszechna wola zbawcza jako podstawa nauki o łasce;
- istota łaski i różne pojęcia łaski (łaska „zewnętrzna” i „wewnętrzna”, stworzona i niestworzona);
- przymioty i darmowość łaski;
- łaska jako życie Boże;
- łaska jako dar Ducha Świętego;
- człowieka jako „otwarty” na łaskę: usprawiedliwienie i zasługa;
- łaska i pełnia osobowa człowieka (personalizm łaski);
- łaska jako pełnia wolności i droga do Boga (życie duchowe, świętość i mistyka);
- łaska, charyzmaty i inne dary Boże (doświadczenie łaski);
- zadatek przyszłej chwały.

Eklezjologia

- podstawy biblijne nauki o Kościele;
- zarys dziejów eklezjologii;
- eklezjologia II Soboru Watykańskiego i papieży posoborowych;
- Kościół jako sakrament, nowy Lud Boży, Ciało Chrystusa i komunია;
- podstawowa struktura Kościoła: hierarchia i charyzmat; synodalność;
- Kościół uniwersalny, partykularny (lokalny);
- papież, biskup i wyświęceni do posługi w Kościele (omawiane w ramach przedmiotu: Teologia sakramentu święceń);
- świeccy w Kościele;
- życie konsekrowane w Kościele (omawiane jest w ramach przedmiotu: Teologia życia konsekrowanego);
- Kościół miejscem świętości i świadectwa;
- Kościół pielgrzymujący, oczyszczający się i chwalebny – wzajemne relacje;
- Kościół w relacji do świata.

Mariologia

- Maryja w Piśmie Świętym;
- zarys dziejów mariologii;
- dogmaty maryjne;
- godność i świętość Maryi;
- duchowe macierzyństwo Maryi;
- podstawy teologiczne kultu maryjnego.

Sakramentologia i eschatologia

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 90-120h pracy własnej studenta, 6 ECTS

Sakramentologia

507. Zagadnienia szczegółowe:

Sakramenty w ogólności

- sakrament w strukturze wiary chrześcijańskiej;
- sakramentalny wymiar dziejów zbawienia;
- Chrystus, Kościół i sakramenty – wzajemne relacje;
- definicja i struktura sakramentu: materia i forma;
- skuteczność zbawcza sakramentów;
- łaska sakramentalna i świętość jako upodobnienie do Chrystusa;
- sakrament jako wydarzenie wiary osobistej i eklezjalnej;
- cele sakramentów: uwielbienie Boga, budowanie Kościoła i uświęcenie człowieka.

Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego

Chrzest:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- łaska i konieczność zbawcza chrztu:
 - wprowadzenie w wiarę i w życie Kościoła;

- dary osobowe i eklezjalne chrztu;
- chrzest dzieci; los dzieci zmarłych bez chrztu.

Bierzmowanie:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- łaska i konieczność zbawcza bierzmowania;
- bierzmowanie a udział w życiu Kościoła: świadectwo i posługa;
- bierzmowanie w życiu duchowym chrześcijanina.

Eucharystia:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- łaska Eucharystii;
- komunie sakramentalna i komunie duchowa (trzy sposoby przyjęcia sakramentu);
- komunie święta w życiu chrześcijanina;
- obecność eucharystyczna – przeistoczenie;
- ofiarniczy wymiar celebracji Mszy świętej;
- szafarz Eucharystii;
- Eucharystia w życiu Kościoła i chrześcijanina.

Sakramenty uzdrowienia

Pokuta i pojednanie:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- konieczność nawrócenia sakramentalnego i pokuty w życiu chrześcijanina i Kościoła;
- władza Kościoła odpuszczania grzechów (szafarz sakramentu);
- „części” pokuty:
 - żal za grzechy;
 - integralne wyznanie grzechów;
 - zadośćuczynienie;
- teologiczne aspekty indywidualnego wyznania grzechów;
- skutki indywidualne i eklezjalne spowiedzi.

Namaszczenie chorych:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- skutki sakramentu chorych („uzdrowienie duszy”);
- znaczenie sakramentu w życiu chrześcijanina;
- namaszczenie chorych a odpuszczenie grzechów;
- szafarz sakramentu i warunki jego udzielania.

Sakramenty w służbie komunii

Święcenia:

Uwaga: sakrament święceń będzie szczegółowo omówiony w ramach osobnego przedmiotu (teologia sakramentu święceń).

Małżeństwo:

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: w prezentacji sakramentu małżeństwa należy się skupić na porządku łaski – to, co dotyczy warunków ważności itd., zostanie szeroko omówione na zajęciach z prawa kanonicznego.

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- różnica między małżeństwem (naturalnym) a sakramentem małżeństwa;
- skutki sakramentu małżeństwa w porządku łaski;
- ikoniczność sakramentu małżeństwa w stosunku do relacji Chrystus - Kościół;
- świętość małżeńska.

Eschatologia

Aspekt biblijno-historyczny:

- szcążkowa eschatologia Starego Testamentu w swojej dynamice rozwoju: od wewnątrzświatowego spełnienia do możliwości przetrwania śmierci; od etnocentryzmu do uniwersalizmu;
- eschatologia jako pierwotna tkanka teologii Nowego Testamentu;
- eschatologia Ojców; spór o uniwersalizm soteriologiczny;
- główne tendencje eschatologii średniowiecznej;
- kształtowanie się nauki o czyśćcu;
- eschatologia w sporach XVI wieku: protestantyzm i odpowiedź katolicka (Trydent);
- odnowa eschatologii w XX wieku: waga doktryny Soboru Watykańskiego II.

Aspekt systematyczny:

- miejsce i rola eschatologii w dogmatyce i egzystencji: hermeneutyka wypowiedzi eschatologicznych; chrześcijańska eschatologia jako artykulacja nadziei; związek tajemnic w eschatologii;
- eschatologia między indywidualizmem a wspólnotą (indywidualna-zbiorowa);
- teologia śmierci;
- teologia stanów ostatecznych: niebo i piekło;
- doktryna czyśćca i jej znaczenie ekumeniczne;
- teologia sądu Bożego;
- parazyjny dynamizm chrześcijaństwa;
- problem duszy w świetle zagadnień eschatologicznych;
- problem stanu pośredniego.

Teologia sakramentu święceń

20h kontaktowych (10h wykład i 10h ćwiczenia), 30-40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

508. Zajęcia poświęcone w całości teologii sakramentu święceń i tożsamości prezbitera. Mają służyć pogłębieniu zrozumienia teologalnego wymiaru tożsamości wyświęconego, przy czym akcent powinien padać na uświadomienie, iż jest to tożsamość relacyjna⁵³², w której samorozumienie zależy od trwania i pielęgnowania sieci relacji.

⁵³² Zob. PDV 12.

509. Zagadnienia szczegółowe:

- dzieje teologii przewodniczenia w Kościele (urzędu, sakramentu święceń);
- skutki sakramentu święceń w porządku łaski na poszczególnych stopniach święceń;
- eklezjologicznie funkcjonalny charakter sakramentu święceń oraz kluczowa rola zdatności do posługi jako wstępnego warunku święceń;
- celibat jako warunek zdatności do biskupstwa i w Kościele łacińskim do prezbiteratu (teologia celibatu);
- istota i wzajemna relacja tożsamości wynikających z poszczególnych stopni święceń (biskupstwo jako przedłużenie posługi apostołskiej, prezbiterat i diakonat jako uczestniczące wsparcie apostołskiej posługi biskupa);
- soteriologiczne i eklezjologiczne zakorzenienie sakramentu święceń (gromadzenie, formowanie, obrona wspólnoty);
- aspekty chrystologiczny i pneumatologiczny tożsamości wyświęconego (przewodniczenie, inspirowanie, rozeznawanie);
- wyświęceni w relacji do niewyświęconych (relacja kapłaństwo wspólne – kapłaństwo służebne).

Teologia fundamentalna

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 140-180h pracy własnej studenta, 8 ECTS

510. Przedmiot teologii fundamentalnej stanowi wiarygodność przekazywanego przez Kościół objawienia Boga w Jezusie Chrystusie. Głównym zadaniem tej dyscypliny jest zatem refleksja nad rzeczywistością objawienia chrześcijańskiego i jego trwaniem w Kościele. Wykazuje ona, że chrześcijaństwo jest wiarygodne w obliczu ludzkiego rozumu, ma podstawy historyczne i pozwala rozszyfrować ludzkie życie jako sensowne. Dokonuje tego przez formułowanie argumentów niezbędnych do dialogu Kościoła z kulturą współczesną, naukami i innymi religiami, badanie obiektywnej wartości tych argumentów i ich obronę. W ten sposób teologia fundamentalna daje podstawy dla studium całej teologii, a także dla ewangelizacji w zagrożonym indyferentyzmem świecie, w którym prymat wiodą wartości ekonomiczne.

511. Zagadnienia szczegółowe:

- historia, modele i metodologia teologii fundamentalnej;
- wiara i rozum;
- otwartość człowieka na Boga (*homo capax Dei*);
- objawienie jako darowanie Boga w Jezusie Chrystusie i Kościele;
- znaki wiarygodności Objawienia;
- wiarygodność kościelnego przekazu o Chrystusie:
 - współczesny kontekst problemu Jezusa i wiarygodności chrześcijaństwa;
 - starożytne źródła niechrześcijańskie i archeologia o Jezusie Chrystusie i środowisku powstania chrześcijaństwa;
 - wiarygodność pierwotnych świadectw chrześcijańskich;
 - boska tożsamość osoby Jezusa Chrystusa w świetle historii Jego życia;
 - historyczność krzyża, Jezusowe rozumienie własnej śmierci i wiarygodność chrześcijańskiego orędzia zbawienia;
 - wiarygodność Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa;
 - funkcja eklezjotwórcza tytułów popaschalnych;

- Chrystusowa geneza Kościoła jako depozytariusza Objawienia;
 - sukcesja apostołska i prymat – struktury istotne dla trwania i przekazu Objawienia w Kościele;
 - odpowiedzialność Urzędu Nauczycielskiego Kościoła za przekaz prawdy Ewangelii;
 - znaki wiarygodności Kościoła w historii i dzisiaj;
- współczesny filozoficzny i społeczno-kulturowy kontekst wiary. Dialog i apologia.

Teologia moralna

512. Studium teologii moralnej w ramach formacji do prezbiteratu powinno prowadzić do ukształtowania w kandydacie umiejętności orientowania ludzkiego postępowania (własnego i powierzonych sobie wiernych) ku ostatecznemu celowi człowieka, jakim jest zjednoczenie z Bogiem. Studium szczegółowych zasad moralnych odnoszących się do kolejnych aspektów życia ludzkiego powinno być poprzedzone prezentacją ewangelicznego wezwania, by miłować na wzór Chrystusa, jako naczelnej zasady postępowania chrześcijańskiego. Kandydat do prezbiteratu powinien umieć stosować zasady oceny działania moralnego formułowane w ramach teologii moralnej fundamentalnej do konkretnych aktów, analizowanych w ramach teologii moralnej szczegółowej, tak by mógł w przyszłości towarzyszyć wiernym w ich rozeznawaniu bez popadania w legalizm z jednej, a w relatywizm z drugiej strony.

Teologia moralna fundamentalna

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 90-120h pracy własnej studenta, 6 ECTS

513. Zagadnienia szczegółowe:

- definicja, struktura, metodologia teologii moralnej jako nauki teologicznej;
- responsoryczny i personalistyczny charakter chrześcijańskiej moralności;
- teologiczne źródła moralności chrześcijańskiej;
- pozateologiczne źródła teologii moralnej;
- wymiar ekumeniczny moralności chrześcijańskiej;
- rozumność i wolność działania moralnego;
- struktura działania moralnego i kryteria jego oceny;
- problematyka prawa moralnego;
- sumienie jako najbliższa instancja moralna (*norma proxima moralitatis*);
- grzech jako negatywna odpowiedź na Boże powołanie.

Aretologia teologicznomoralna

30h kontaktowych (30h wykład), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

514. Zagadnienia szczegółowe:

- miejsce cnót w dynamicznej wizji moralności;
- wielość i jedność cnót w wychowaniu moralnym;
- cnoty teologalne (wiara, nadzieja, miłość);
- cnoty kardynalne (męstwo, roztropność, mądrość, sprawiedliwość).

Moralność małżeńsko-rodzinna

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia), 80-105h pracy własnej studenta, 5 ECTS

515. Zagadnienia szczegółowe:

- chrześcijańska wizja cielesności;
- problematyka integracji seksualnej;
- więź mężczyzny i kobiety w kontekście przymierza małżeńskiego;
- rodzina w planie Bożym;
- katolicka etyka seksualna;
- zagadnienie dewiacji seksualnych.

Bioetyka teologiczna

30h kontaktowych (30h konwersatorium), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

516. Zagadnienia szczegółowe:

- bioetyka chrześcijańska w kontekście współczesnej dyskusji bioetycznej;
- zagadnienie szacunku dla stworzenia (ekologia teologiczna);
- zagadnienia bioetyczne u początku życia ludzkiego (status embrionu ludzkiego, zapłodnienie pozaustrojowe, diagnostyka prenatalna, aborcja);
- zagadnienia bioetyczne w kontekście zdrowia i choroby (profilaktyka, zachowania mortogenne, eksperymenty medyczne);
- zagadnienia bioetyczne u kresu życia ludzkiego (opieka paliatywna i hospicyjna, eutanazja, samobójstwo).

Moralność życia społecznego

15h kontaktowych (15h wykład), 35-45h pracy własnej studenta, 2 ECTS

517. Zagadnienia szczegółowe:

- antropologiczny i normatywny fundament moralności życia społecznego (osoba ludzka i jej prawa, zasady życia społecznego);
- chrześcijanin w świecie kultury i środków komunikacji społecznej;
- chrześcijanin w przestrzeni politycznej;
- chrześcijanin wobec ogólnoswiatowego wymiaru problemów społecznych (np. problematyka kryzysu migracyjnego).

Penitencja

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 90-120h pracy własnej studenta, 6 ECTS

518. Zagadnienia szczegółowe:

- biblijno-teologiczne podstawy sakramentu pojednania;
- aktualne zasady sprawowania sakramentu pokuty i pojednania;
- typologia penitentów;
- praktyczne przygotowanie do sprawowania sakramentu pokuty i pojednania;
- praktyka spowiadania a kierownictwo duchowe;
- spowiedź a pomoc psychologiczna.

Teologia duchowości

519. Studium teologii duchowości katolickiej w ramach przygotowania do prezbiteratu ma dwa zasadnicze cele. Z jednej strony stanowi wsparcie poprzez systematyczne studium formacji duchowej kandydata, z drugiej – przygotowanie go do posługi, której jednym z istotnych zadań będzie wprowadzanie wiernych (indywidualnie i wspólnotowo) w życie duchowe oraz odpowiedzialne towarzyszenie im w jego rozwoju. Dlatego studium powinno się koncentrować na wiedzy i umiejętnościach związanych z rdzeniem duchowości chrześcijańskiej (i co do treści, i co do praktyk). Konieczna jest umiejętność odróżniania tego rdzenia od indywidualnych lub zbiorowych tradycji, doświadczeń, upodobań, mód itd. Istotne jest powiązanie zagadnień dotyczących życia duchowego z różnymi aspektami wiedzy z zakresu antropologii z jednej, a dogmatyki z drugiej strony, aby student posiadał umiejętność teologicznej interpretacji ludzkich doświadczeń duchowych, odróżniania ich od fenomenów psychicznych itd.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- prowadzący zajęcia z duchowości powinni pozostawać w ścisłym kontakcie z ojcami duchownymi seminarium w celu koordynacji zagadnień wykładanych w trakcie studiów z tym, co przekazywane jest w trakcie formacji duchowej w seminarium;
- w trakcie prowadzenia zajęć należy wziąć pod uwagę to, co zostało zrobione w czasie okresu propedeutycznego danego seminarium (unikanie zbędnych powtórzeń);
- w ramach studium duchowości w seminariach diecezjalnych należy obszernie przedstawić zagadnienia dotyczące specyfiki duchowości życia konsekrowanego i odwrotnie: osobom konsekrowanym tak przedstawiać duchowość duchownych diecezjalnych, by możliwe było wzajemne zrozumienie i wspieranie się w realizacji powołań;
- zaleca się rozpoczynanie studium duchowości po zakończeniu zajęć z soteriologii, antropologii teologicznej i charytologii.

Część 1

30h kontaktowych (30h wykład), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

520. Zagadnienia szczegółowe:

- zagadnienia metodologiczne teologii duchowości (przedmiot, źródła i metody badawcze);
- istota życia duchowego;
- duchowość a struktura psycho-fizyczno-duchowa człowieka;
- słowo Boże, sakramenty i wspólnota Kościoła a rozwój duchowy;
- duchowość chrześcijańska jako życie teologalne;
- doświadczenie duchowe;
- koncepcje rozwoju duchowego;
- proces rozwoju duchowego, jego uwarunkowania i etapy;
- etap początkujących (typowe zjawiska);
- modlitwa chrześcijańska (rodzaje i formy modlitwy, związek modlitwy indywidualnej ze wspólnotową [liturgiczną], medytacja i kontemplacja chrześcijańska, typowe zalecenia różnych metod medytacji);

- asceza chrześcijańska;
- duchowość życia świeckiego; duchowość życia prezbitera diecezjalnego–(duchowość życia konsekrowanego omawiana jest w ramach zajęć z Teologii życia konsekrowanego).

Część 2

30h kontaktowych (30h wykład), 70-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

521. Zagadnienia szczegółowe:

- rozeznawanie duchowe i rozeznawanie duchów – teologia i metody;
 - rozeznawanie wspólnotowe;
 - rozeznawanie charyzmatyczne;
- koncepcje rachunku sumienia;
- walka duchowa;
- kryzysy duchowe i zasady ich przewycięzania;
- wybrane kwestie dotyczące opętania, egzorcyzmu i rozeznawania zjawisk demonicznych;
- wybrane formy modlitwy wspólnotowej:
 - duchowe przeżywanie Liturgii Godzin;
 - modlitwa wstawiennicza;
 - modlitwa charyzmatyczna;
 - modlitwa o uzdrowienie;
- droga rozwoju osób dojrzałych duchowo;
- oschłości duchowe; noce mistyczne;
- specyfika i podstawowe elementy mistyki chrześcijańskiej;
- różnorodność form i stopni zjednoczenia mistycznego;
- mistyka studyjna i przeżyciowa (ogólna charakterystyka i polscy przedstawiciele);
- nadzwyczajne zjawiska mistyczne (rodzaje i zasady interpretacji);
- niebezpieczeństwa apersonalnej mistyki Dalekiego Wschodu i współczesnej pseudomistyki.

Kierownictwo duchowe

15h kontaktowych (5h wykład, 10h ćwiczenia), 60-75h pracy własnej studenta, 3 ECTS

522. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie kierownictwa duchowego;
- zarys historii zagadnienia;
- teologiczne aspekty kierownictwa duchowego;
- nauczanie Kościoła o kierownictwie duchowym;
- zadania kierownictwa duchowego;
- wymagania względem kierownika i osoby korzystającej z kierownictwa;
- modele (formy) towarzyszenia;
- wybór kierownika duchowego;
- proces towarzyszenia duchowego;
- kierownictwo duchowe w sakramencie pokuty i pojednania;
- kierownictwo duchowe stałe i okazjonalne;

- kierownictwo niektórych kategorii osób;
- indywidualne towarzyszenie duchowe a formacja wspólnotowa.

Teologia pastoralna

523. Formacja pastoralnoteologiczna dokonuje się w ramach wykładów, ćwiczeń i praktyk duszpasterskich. Celem wykładów i ćwiczeń z teologii pastoralnej, która jest „naukową refleksją o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego w kontekście historii”⁵³³ czerpiącą z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej, ma być dążenie do naukowego ukształtowania świadomości istoty i zbawczego posłannictwa aktualnie działającego Kościoła, który realizuje w konkretnych warunkach swoją misję pośrednictwa zbawczego. Studenci mają kształtować swój sposób myślenia pastoralnoteologicznego, poznając niezmiennie teologiczne zasady urzeczywistniania się Kościoła, ucząc się naukowego odczytywania oraz interpretowania *znaków czasu* i rozeznawania zastanej sytuacji społeczno-kulturowej i religijnej, aby następnie rozwiązywać konkretne problemy duszpasterskie. Nie chodzi tylko o reaktywną odpowiedź na jednostkowe wyzwania, ale o podejście systemowe, wyrażające się w wypracowywaniu – we współpracy z innymi dyscyplinami teologicznymi, jak też pozateologicznymi – teologicznych modeli działalności duszpasterskiej. Mają one później być merytorycznie i metodologicznie wcielane w życie w ramach posługi na poziomie parafialnym oraz ponadparafialnym.

524. Poznając interdyscyplinarny charakter teologii pastoralnej i jej wielorakie metody uprawiania, studenci powinni sobie uświadamiać fakt, iż cały Kościół jest podmiotem działalności duszpasterskiej, czego konkretnym wyrazem ma być współpraca księży zarówno z wiernymi świeckimi, jak i ze stowarzyszeniami oraz instytucjami życia konsekrowanego. Seminarzyści mają uczyć się postępowania w duchu *nawrócenia pastoralnego*, co wiązać się będzie z przechodzeniem od duszpasterstwa zachowawczego do duszpasterstwa zdecydowanie misyjnego, rezygnującego z *wygodnego kryterium duszpasterskiego, że zawsze się tak robiło*⁵³⁴. Studenci mają także, kierując się zasadami dialogu, uczyć się *ewangelicznego stylu słuchania*, aby następnie głosić Ewangelię zarówno osobom zaangażowanym w życie Kościoła, jak również niepraktykującym i niewierzącym, znajdującym się na *peryferiach* egzystencjalnych i geograficznych.

525. Wykłady z teologii pastoralnej powinny obejmować zagadnienia wykładane w ramach teologii pastoralnej fundamentalnej i szczegółowej. Zachowując zasadę komplementarności kształcenia, wykładowca przy niektórych zagadnieniach powinien odwoływać się do wiedzy przekazanej w ramach innych wykładów.

526. Oprócz wykładów i ćwiczeń z katechetyki, liturgiki, homiletyki, teologii pastoralnej i duszpasterstwa rodzin, ważnym elementem edukacji teologicznopastoralnej są – odbywane na różnych etapach formacji seminaryjnej – praktyki duszpasterskie, których realizacja ma służyć weryfikacji zdobytej uprzednio wiedzy, jak też zdobywaniu i poszerzaniu kompetencji oraz umiejętności duszpasterskich⁵³⁵.

⁵³³ PDV 57.

⁵³⁴ Zob. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 15, 33.

⁵³⁵ Szczegółowe uwagi dotyczące praktyk znajdują się w numerach: 80, 98-102, 278, 294, 310-312, 319, 321, 328-329.

Teologia pastoralna fundamentalna

15h kontaktowych (15h wykład), 35-45h pracy własnej studenta, 2 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: zajęcia z teologii pastoralnej powinny zacząć się po zaliczeniu przez studenta eklezjologii dogmatycznej, aby nawiązać do treści dotyczących natury Kościoła.

527. Zagadnienia szczegółowe:

- wprowadzenie do teologii pastoralnej:
 - pojęcie, przedmiot materialny i formalny teologii pastoralnej;
 - historyczny rozwój teologii pastoralnej;
 - normatywny i praktyczny charakter teologii pastoralnej;
 - metody teologii pastoralnej;
 - teologia pastoralna a dyscypliny teologiczne i pozateologiczne.
- misja Kościoła w świecie:
 - stosunek Kościoła do świata (inkulturacja, zasady partycypacji rozwoju Kościoła w rozwoju świata, zagrożenia);
 - uświęcanie świata jako zadanie Kościoła (obecność Kościoła w życiu kulturalnym, gospodarczym, społecznym i politycznym; Kościół wobec ekologii);
 - znaki czasu i ich teologiczna interpretacja.
- duszpasterstwo i jego podstawy teologiczne:
 - definicja, podział, historyczny rozwój duszpasterstwa;
 - podstawy teologiczne duszpasterstwa.
- podmiot duszpasterstwa:
 - pasterze;
 - instytuty życia konsekrowanego;
 - wierni świeccy.
- duszpasterstwo jako działalność zorganizowana:
 - funkcja kierownicza Kościoła (Kościół powszechny, diecezja i parafia);
 - etapy działalności zorganizowanej.

Teologia pastoralna szczegółowa

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia), 40-55h pracy własnej studenta, 3 ECTS

528. Zagadnienia szczegółowe:

- duszpasterstwo zwyczajne:
 - fundamentalne znaczenie duszpasterstwa zwyczajnego;
- realizacja duszpasterstwa zwyczajnego⁵³⁶:
 - posługa nauczania;
 - posługa uświęcania;

⁵³⁶ Wykładowca powinien odwołać się do wykładów z katechetyki, liturgiki, homiletyki i duszpasterstwa rodzin.

- posługa pasterska (służebny charakter urzędów i posług w Kościele, chrześcijański styl życia, działalność charytatywna).
- duszpasterstwo nadzwyczajne:
 - istota i rozwój duszpasterstwa nadzwyczajnego;
 - rodzaje duszpasterstwa nadzwyczajnego:
 - specjalne: katedralne, sytuacyjne, organizowane;
 - specjalistyczne.
- duszpasterstwo indywidualne;
- miejsca realizacji duszpasterstwa:
 - diecezja, rejon i dekanat miejscem realizacji duszpasterstwa;
 - parafia miejscem realizacji duszpasterstwa:
 - wspólnotowy charakter parafii;
 - struktury wspólnotowe parafii (prezbiterium, parafialne rady: ds. ekonomicznych i duszpasterska, zrzeczenia);
 - tradycyjne i nowe funkcje parafii;
 - współczesne propozycje odnowy parafii.

Duszpasterstwo rodzin

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: zajęcia z duszpasterstwa rodzin powinny zacząć się po zaliczeniu przez studenta sakramentologii dogmatycznej.

529. Zagadnienia szczegółowe:

- duszpasterstwo rodzin – pojęcie;
- powstanie i rozwój duszpasterstwa rodzin;
- zadania duszpasterstwa rodzin;
- struktury duszpasterstwa rodzin;
- formacja pracowników duszpasterstwa rodzin;
- przygotowanie do małżeństwa i rodziny;
- duszpasterstwo małżeństw zależne od stażu małżeńskiego;
- formy wsparcia rodziny (domy samotnej matki, ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, telefony zaufania, rodziny zastępcze, świetlice dla dzieci);
- poradnictwo rodzinne;
- apostołat rodziny;
- zrzeczenia rodzin katolickich;
- zaangażowanie rodzin w życie społeczne i polityczne;
- pomoc rodzinom w sytuacjach szczególnie trudnych (małżeństwa bezdzietne, rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi, rodziny z osobami uzależnionymi);
- pomoc rodzinom żyjącym w związkach nieprawidłowych, rodzinom rozbitym itp.;
- postulaty rozwoju duszpasterstwa rodzin.

*Teologia życia konsekrowanego**15h kontaktowych (15h wykład), 15h pracy własnej studenta, 1 ECTS*

530. Teologia życia konsekrowanego jest obowiązkowym wykładem monograficznym w diecezjalnych i zakonnych seminariach duchownych. W ramach tego przedmiotu należy w taki sposób przedstawić zagadnienia dotyczące specyfiki życia konsekrowanego, by możliwe było wzajemne zrozumienie i wspieranie się w realizacji powołań diecezjalnych duchownych z osobami konsekrowanymi.

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: w ramach studium warto nawiązać do zagadnień dotyczących życia konsekrowanego, które zostały podjęte wcześniej w ramach eklezjologii, teologii duchowości, teologii pastoralnej czy prawa kanonicznego.

531. Zagadnienia szczegółowe

- życie konsekrowane w nauczaniu Soboru Watykańskiego II i w okresie posoborowym (dokumenty soborowe, papieskie, watykańskie, zakonne, Konferencji Zakonów Męskich i Żeńskich w Polsce);
- natura i typowe cechy życia konsekrowanego (konsekracja zakonna; droga rad ewangelicznych; charyzmat, konstytucje, reguły i dyrektoria zakonne);
- formy życia konsekrowanego w Kościele katolickim (typologie Vaticanum II, Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. i adhortacji *Vita consecrata* Jana Pawła II, punkty 5-12);
- instytuty świeckie kapłanów diecezjalnych;
- wymiary życia konsekrowanego (charyzmatyczny, wspólnotowy, misyjny, kontemplacyjny, prorocki, eschatologiczny, sakramentalny, maryjny);
- eklezjalno-społeczny charakter życia konsekrowanego (osoby konsekrowane w Kościele powszechnym i w Kościołach lokalnych; współpraca osób konsekrowanych z biskupami i z duchowieństwem diecezjalnym; współpraca między poszczególnymi instytutami życia konsekrowanego; współpraca ze świeckimi);
- główne „areopagi” życia konsekrowanego (zadania *ad intra* i *ad extra*);
- formacja w zgromadzeniach życia konsekrowanego (etapy formacji: etap przednowicjacki, formacja nowicjacka, formacja profesów czasowych, formacja permanentna);
- pasterskie zadania duchownych wobec przełożonych i członków (członkiń) wspólnot życia konsekrowanego (rekolekcje, dni skupienia, spowiadanie, homilie i konferencje, spotkania w codzienności);
- specyfika budzenia i dojrzewania powołań do życia konsekrowanego.

Katechetyka i przedmioty przygotowania pedagogicznego do nauczania religii

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: zajęcia przygotowujące do nauczania religii nie powinny rozpoczynać się przed zaliczeniem przez studenta antropologii filozoficznej. Przedmioty winny być realizowane w następującej kolejności: psychologia, pedagogika, katechetyka, z tym, że katechetyka fundamentalna winna być zrealizowana przed podjęciem praktyk katechetycznych w szkole.

*Katechetyka fundamentalna**30h kontaktowych (30h wykład), 20-30h pracy własnej studenta, 1 ECTS*

532. Katechetyka fundamentalna ma na celu zbudowanie świadomości odnośnie do misji katechetycznej Kościoła, jej podstawowych założeń (cel, natura, zadania) i miejsc realizacji. Na fundamencie tradycji teologicznej i pedagogicznej, w ramach zajęć z tego przedmiotu, należy poszukiwać możliwie najlepszych sposobów rozumienia istoty posłannictwa współczesnego katechety oraz prezbitera jako katechety i nauczyciela religii.

533. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie katechetyki (definicja katechezy, różne koncepcje katechetyki, katechetyka a nauki humanistyczne);
- zarys historii katechezy (katecheza czasów apostołskich, patrystycznych, od średniowiecza po czasy reformy katolickiej, wiek XVIII i XIX w katechezie, XX-wieczne nurty katechetyczne);
- dokumenty katechetyczne Kościoła katolickiego (adhortacja Jana Pawła II „Catechesi tradendae”, Katechizm Kościoła Katolickiego wraz z Kompendium, Dyrektorium ogólne o katechizacji, Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, adhortacja papieża Franciszka „Evangelii gaudium”)
- natura katechezy: źródła katechezy, funkcje katechezy (wychowanie, nauczanie, wtajemniczenie), katecheza w perspektywie nowej ewangelizacji, elementy katechezy (biblijny, teologiczny, egzystencjalny); cele katechezy: zażyłość z Jezusem Chrystusem, dojrzała wiara;
- formy katechezy: szkolne nauczanie religii dzieci i młodzieży, katecheza parafialna, katecheza w ruchach formacyjnych i stowarzyszeniach, katecheza rodzinna; realizacja zadań katechezy w ramach poszczególnych jej form;
- współczesne kierunki i modele katechezy;
- relacja nauczania religii w szkole do katechezy parafialnej.

*Katechetyka materialna**30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

534. Zadaniem katechetyki materialnej jest ukazanie treści przekazywanych w ramach katechezy. Przekazywane treści mają urzeczywistniać podstawowy cel katechezy, jakim jest wprowadzenie w pełnię życia chrześcijańskiego i pełne zjednoczenie z Chrystusem. Pogłębianie świadomości biblijnej, liturgicznej, moralnej i eklezjalnej ma służyć dynamicznemu rozwojowi wiary.

535. Zagadnienia szczegółowe:

- Pismo Święte i teologia w katechezie (posoborowe wskazania dla znalezienia właściwego miejsca Pisma św. w katechezie, orientacja kerygmaticzna, katechetyczny charakter Ewangelii);
- wychowanie liturgiczne w katechezie (katecheza i liturgia – napięcia i współpraca, liturgia i wiara, wnioski dla katechezy wynikające z relacji liturgii i wiary, wychowanie świadomości chrzcielnej oraz postaw eucharystycznych, katecheza a rok liturgiczny);
- formacja doktrynalna w katechezie;
- wychowanie moralne w katechezie (dawniejsze modele wychowania chrześcijańskiego, model posoborowy, formacja sumienia);

- eklezjalny wymiar katechezy (koncepcja Kościoła a modele katechezy, eklezjalny charakter katechezy, zadania katechezy w Kościele);
- autentyczne wartości w społecznościach ludzkich jako źródło katechezy: katecheza i kultura, korelacja nauczania religii w szkole z edukacją szkolną.

Katechetyka szczegółowa

45h kontaktowych (30h wykład, 15h ćwiczeń), 10-15h pracy własnej studenta, 2 ECTS

536. Katechetyka szczegółowa jest realizacją kluczowej dla katechezy zasady wierności Bogu i człowiekowi. Celem tego przedmiotu jest uświadomienie seminarzystom zróżnicowanych potrzeb i możliwości adresatów katechezy. Należy zwrócić uwagę również na szeroko rozumiany kontekst posługi katechetycznej, uwzględniając czynniki kulturowe, społeczne, wychowawcze i rozwojowe oraz osobiste doświadczenia religijne katechizowanych.

537. Zagadnienia szczegółowe:

- nauczanie religii w szkole w służbie ewangelizacji;
- regulacje prawne katechezy;
- specyfika katechezy w zależności od wieku adresatów:
 - katecheza dzieci w wieku przedszkolnym (wprowadzenie w życie religijne);
 - katecheza dzieci klas I-IV szkoły podstawowej (katecheza inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii);
 - katecheza dzieci klas V-VIII szkoły podstawowej (katecheza mistagogiczna wprowadzająca w historię zbawienia oraz przygotowująca do sakramentu bierzmowania);
 - katecheza młodzieży szkół ponadpodstawowych (katecheza tożsamości chrześcijańskiej);
 - katecheza rodzinna;
 - katecheza i religijna formacja dorosłych;
- programy katechetyczne;
- katechetyka specjalna.

Dydaktyka i metodyka katechetyczna

45h kontaktowych (15h wykład, 30h ćwiczenia), 20-30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

538. Szkolne nauczanie religii w swej organizacji i przebiegu winno uwzględniać pedagogiczne kryteria procesu nauczania - uczenia się. Wobec bogactwa i wieloaspektowości tego procesu należy uwrażliwiać przyszłych kapłanów, że jego podstawowym elementem jest troska o relację osobową. Dla realizacji celów stawianych katechezie konieczny jest wybór właściwych metod. Metodyka nauczania religii służy kształtowaniu umiejętności samodzielnego doboru sposobów działania zgodnie z odpowiednimi kryteriami. Ponadto powinna zapoznać kandydatów do kapłaństwa z bogactwem metod wypracowanych przez tradycję katechetyczną i dydaktykę oraz najnowsze techniki przekazu informacji.

539. Zagadnienia szczegółowe:

- ogólna charakterystyka metodyki nauczania religii (podstawowe pojęcia, rozróżnienie metod od form nauczania, kryteria doboru metod, podstawowe typologie metod);

- cele kształcenia, cele operacyjne, operacjonalizacja i taksonomia celów kształcenia, wymagania ogólne i szczegółowe;
- formy organizacyjne aktywności uczniów na lekcji religii;
- struktura jednostki lekcyjnej (lekcji religii);
- pluralizm metod nauczania oraz kryteria ich doboru;
- pytania na lekcji religii;
- zastosowanie pomocy i środków dydaktycznych w toku lekcji religii;
- formy modlitwy podczas lekcji religii;
- katecheza dzieci: lekcja religii w szkole podstawowej, podstawowe zasady dydaktyczne w nauczaniu religii, sposoby realizacji założeń programowych nauczania religii, zastosowanie środków dydaktycznych na lekcji religii, planowanie pracy dydaktycznej na lekcjach religii, sposoby dyscyplinowania uczniów na lekcjach religii, współpraca nauczyciela religii z rodziną, szkołą i parafią, sprawdzanie i ocenianie osiągnięć edukacyjnych uczestników lekcji religii, pomiar dydaktyczny na lekcji religii w szkole podstawowej, współpraca środowisk wychowawczych i katechetycznych, duszpasterstwo katechetyczne w parafii, przygotowanie do sakramentów Eucharystii, pokuty i pojednania oraz bierzmowania;
- katecheza młodzieży: lekcja religii w szkole ponadpodstawowej, podstawowe zasady dydaktyczne w nauczaniu religii, sposoby realizacji założeń programowych nauczania religii, - zastosowanie środków dydaktycznych na lekcji religii, planowanie pracy dydaktycznej na lekcjach religii, sposoby dyscyplinowania uczniów na lekcjach religii, współpraca nauczyciela religii z rodziną, szkołą i parafią, sprawdzanie i ocenianie osiągnięć edukacyjnych uczestników lekcji religii, pomiar dydaktyczny na lekcji religii w szkole ponadpodstawowej, współpraca środowisk wychowawczych i katechetycznych, duszpasterstwo katechetyczne w parafii, przygotowanie do przyjęcia i praktykowania sakramentów;
- katecheza dorosłych: uwarunkowania współczesnej katechezy dorosłych, uzasadnienie katechezy dorosłych, dorosły jako adresat katechezy;
- dostosowanie wymagań edukacyjnych z religii dla ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Psychologia ogólna

30h kontaktowych (30h wykład), 20-30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

540. Psychologia ogólna to nauka zajmująca się badaniem zjawisk związanych z podstawowymi procesami psychicznymi oraz mechanizmami funkcjonowania człowieka w szeroko rozumianym środowisku.

541. Zagadnienia szczegółowe:

- zagadnienia wstępne: definicja, przedmiot i cel, działy, metody psychologii;
- biologiczne podstawy procesów psychicznych: anatomia funkcjonalna mózgu oraz mózgowe mechanizmy funkcji psychicznych;
- kierunki i koncepcje psychologiczne (ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji osobowości): behawioryzm, psychoanaliza, neopsychoanaliza, psychologia humanistyczna, poznawcza, współczesne teorie;
- procesy spostrzegania;
- procesy uczenia się;

- pamięć jako proces przechowywania doświadczenia;
- procesy uwagi;
- procesy motywacyjne;
- emocje i uczucia: teorie, mechanizmy, funkcje; stres i jego rola w funkcjonowaniu człowieka;
- inteligencja – podstawowe pojęcia i koncepcje;
- ludzkie działanie, determinanty, różnice indywidualne; próba syntezy.

Psychologia rozwojowa i wychowawcza

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 20-30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

542. Psychologia rozwojowa i wychowawcza jako subdyscyplina psychologiczna zajmuje się badaniem rozwoju człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci. Celem tego przedmiotu jest pomoc w zrozumieniu całego procesu wychowywania oraz osobistego rozwoju człowieka. Całość założeń programowych powinna korespondować z pedagogią wiary zakorzenioną w tajemnicy Bożego objawienia.

543. Zagadnienia szczegółowe:

- przedmiot, cele, metody stosowane w psychologii rozwojowej;
- pojęcie rozwoju, mechanizmy i czynniki rozwoju;
- periodyzacja ludzkiego rozwoju oraz sfery rozwoju człowieka;
- rozwój człowieka w okresie prenatalnym i perinatalnym;
- rozwój człowieka w okresie dzieciństwa;
- rozwój człowieka w okresie dorastania;
- rozwój człowieka w okresie dorosłości;
- starzenie się i umieranie;
- rola czynników społecznych wpływających na rozwój dziecka: rodzina i jej funkcjonowanie, relacje rówieśnicze, grupy odniesienia;
- nieprawidłowości i zaburzenia rozwojowe (ADHD, Zespół Aspergera, nerwice dzieci szkolnych, lateralizacja, zaburzenia nastroju, anoreksja, wykorzystanie seksualne);
- sytuacja dziecka w szkole (budowanie relacji społecznych, kształtowanie empatii, asertywność, fobie szkolne, agresja w szkole);
- problemy dziecka niepełnosprawnego intelektualnie oraz dzieci z niesprawnością narządu wzroku, słuchu lub mowy;
- techniki diagnozy funkcjonowania dziecka szkolnego w rodzinie i grupie szkolnej;
- etapy rozwoju religijności i moralności człowieka
- funkcje, struktura i psychologiczne mechanizmy procesu wychowawczego;
- wpływ i charakterystyka środowisk wychowawczych (rodzina, szkoła, grupy rówieśnicze, media);
- postawy rodzicielskie oraz osobowość nauczyciela w procesie wychowania;
- charakterystyka wybranych trudności wychowawczych – rodzaje, przyczyny, pomoc.

Pedagogika

60h kontaktowych (45h wykład, 15h ćwiczenia), 20-30h pracy własnej studenta, 3 ECTS

544. Nauka o procesie wychowywania, jaką jest pedagogika, powinna być rozpatrywana w płaszczyźnie biologicznej, psychologicznej, społecznej, komunikacyjnej oraz kulturowej. Celem zajęć jest nabycie wiedzy i umiejętności potrzebnych do skutecznego towarzyszenia

człowiekowi w procesie rozwoju widzianego zarówno w wymiarze ludzkim, jak i nadprzyrodzonym. Nadrzędnym punktem odniesienia dla tego przedmiotu powinien być wzorzec ewangelicznej pedagogii wiary.

545. Zagadnienia szczegółowe:

- pedagogika jako nauka; pedagogika i pedagogia; rozwój przednaukowy i naukowy pedagogiki; geneza, struktura i społeczno-kulturowe uwarunkowania wiedzy pedagogicznej; relacja między teorią a praktyką jako istotny problem pedagogiczny;
- wieloznaczna tożsamość współczesnej pedagogiki (na przykładzie analizy orientacji pedagogicznych);
- podmiotowość w teorii i praktyce pedagogicznej; dwupodmiotowość;
- paradygmat integracji w pedagogice – pedagogika holistyczna, integralna;
- podstawowe kategorie pedagogiczne;
- relacja wychowawcza: wychowawca – wychowanek;
- sytuacja wychowawcza;
- umiejętność słuchania; znaczenie i funkcje różnych komunikatów; aktywne słuchanie; bariery komunikacyjne;
- akceptacja dziecka; analiza „języka akceptacji”;
- normy, zasady i wymagania w wychowaniu;
- pomoc w rozwoju pozytywnego i realistycznego obrazu siebie, swoich możliwości i zdolności; zaufanie i szacunek do siebie;
- wspieranie procesu usamodzielnienia się dziecka; uczucia – rozpoznawanie i wyrażanie;
- problem kar w wychowaniu; konstruktywna współpraca z dzieckiem; budowanie autorytetu;
- rozwiązywanie konfliktów; techniki rozwiązywania konfliktów, szczególnie w odniesieniu do konfliktu wartości;
- konstruktywne sposoby motywowania klasy do współpracy;
- pedagogiczne aspekty pracy metodami aktywnymi (profity i pułapki);
- środowiska wychowawcze i ich współpraca (rodzina, szkoła, grupy społeczne);
- grupa (grupy, normy, role); cztery procesy grupowe: integracja, komunikacja, strukturalizacja, kultura grupy.

Podstawy dydaktyki

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 20-30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

546. Dydaktyka to nauka zajmująca się procesem nauczania – uczenia się. Właściwe zrozumienie koncepcji i zasad dydaktycznych jest przydatne seminarzystom nie tylko w rzeczywistości edukacyjnej, lecz w całej posłudze duszpasterskiej. Poznanie cech osobowych nauczyciela i ucznia oraz wszelkich czynników warunkujących proces kształcenia sprzyja integralnemu rozwojowi wychowanków. Swoiste uporządkowania tej materii prowadzi do prostego i skutecznego przekazu treści wiary.

547. Zagadnienia szczegółowe:

- przedmiot i zadania dydaktyki ogólnej;
- podstawowe pojęcia dydaktyczne;
- charakterystyka systemów dydaktycznych;
- proces kształcenia;

- cele, treści i programy kształcenia;
- ukryty program kształcenia;
- zasady dydaktyczne;
- formy organizacji nauczania – uczenia się w szkole;
- toki lekcji – typy lekcji;
- formy i metody pracy (aktywizacji) uczniów na lekcji;
- środki dydaktyczne w procesie nauczania – uczenia się szkolnego;
- planowanie pracy dydaktycznej i przygotowanie się nauczyciela do lekcji;
- sprawdzanie i ocenianie osiągnięć szkolnych uczniów;
- autoewaluacja i ewaluacja w nauczaniu – uczeniu się;
- praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Emisja głosu

30h kontaktowych (30h ćwiczenia), 1 ECTS

548. Zagadnienia szczegółowe:

- teoretyczne podstawy emisji głosu;
- budowa aparatu mowy;
- wielofunkcyjna rola narządów mowy;
- głos mówiony i głos śpiewaczy;
- wybrane problemy kształtowania i wykorzystywania elementów emisyjnych (np. intonacja, skala własnego głosu, oddech, dykcja, dynamika, barwa głosu, artykulacja);
- higiena i bezpieczeństwo w wykorzystywaniu własnego głosu;
- trudności pracy głosem w szkole;
- konsekwencje nieprawidłowych nawyków emisji głosem;
- optymalne posługiwanie się własnym głosem w pracy nauczyciela;
- ćwiczenia w określaniu artykulacji głosek, na przestrzenie rezonacyjne i ćwiczenia rozluźniające narządy mowy;
- kształtowanie prawidłowego oddechu;
- ćwiczenia aktywizujące pracę mięśnia przeponowego;
- higiena i bezpieczeństwo w wykorzystywaniu własnego głosu w pracy w szkole – sposoby przezwyciężania tremy i stresu.

Praktyka w zakresie psychologiczno-pedagogicznym

30h ćwiczeń, 30h omówień z zakresu pedagogiki, 30h omówień z zakresu psychologii, 3 ECTS

549. W trakcie realizacji praktyki w zakresie psychologiczno-pedagogicznym student podejmuje różnorodne formy aktywności, kształtuje kompetencje opiekuńczo-wychowawcze, ale nie prowadzi samodzielnie zajęć dydaktycznych, opiekuńczo-wychowawczych i profilaktycznych. Celem tej praktyki jest gromadzenie doświadczeń związanych z pracą opiekuńczo-wychowawczą z uczniami, zarządzaniem grupą i diagnozowaniem indywidualnych potrzeb uczniów oraz konfrontowanie nabywanej wiedzy psychologiczno-pedagogicznej z rzeczywistością.

*Praktyka katechetyczna w szkole**120 godzin (szkoła podstawowa i szkoła ponadpodstawowa), 8 ECTS*

550. Praktyka katechetyczna w szkole obejmuje praktykę ciągłą (minimum 30 godzin, z czego minimum po 15 godzin w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej) oraz śródroczną (minimum 30 godzin, z czego minimum po 15 godzin w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej)

551. Praktyka katechetyczna w szkole – ciągła jest skorelowana z tematyką zajęć z dydaktyki nauczania religii I. i dydaktyki nauczania religii 2. Stanowi integralną część kształcenia pedagogicznego studentów, którzy chcą uzyskać kwalifikacje do nauczania religii w szkole podstawowej i ponadpodstawowej. Jest to praktyka przedmiotowo-metodyczna. Ma ona na celu wspomaganie kandydatów na nauczycieli religii w rozwijaniu kompetencji merytorycznych i metodycznych poprzez: 1) zapoznanie z obowiązującymi w danej szkole: podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, programem i podręcznikami nauczania religii oraz środkami dydaktycznymi; 2) umożliwianie obserwacji lekcji prowadzonych (o ile to możliwe) przez jednego bądź kilku nauczycieli religii oraz lekcji prowadzonych przez nauczycieli innych przedmiotów na różnych poziomach edukacyjnych; 3) poznawanie różnych typów lekcji religii dotyczących tego samego tematu na różnych poziomach; 4) zapoznaniem z różnorodnością form i metod oraz zastosowaniem różnych środków dydaktycznych na lekcji religii; 4) dyskusowanie na temat obserwowanych i prowadzonych lekcji religii; 5) samodzielne prowadzenie lekcji religii w obecności nauczyciela religii – opiekuna praktyki w szkole; 6) samodzielnie przy-gotowanie scenariuszy i prowadzenie lekcji religii w różnych klasach, na różnych poziomach; 7) podejmowanie refleksji w czasie praktyki i dokumentowanie podejmowanych działań w dzienniczku praktyk.

552. Praktyka katechetyczna w szkole – śródroczna jest skorelowana z tematyką zajęć „Dydaktyka i metodyka katechetyczna”. Jest to studencka praktyka przedmiotowo-metodyczna. Stanowi ona integralną część kształcenia pedagogicznego studentów teologii, którzy zamierzają uzyskać kwalifikacje do nauczania religii w szkole.

Misjologia*15h kontaktowych (15h wykład), 35-45h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

553. Wykłady z misjologii dotyczą ukazania i krytycznego omówienia wielowymiarowości posłania i zaangażowania misyjnego, ze szczególnym zwróceniem uwagi na wymiar: [a] teologiczny (biblijny – posłanie misyjne oraz dogmatyczny – *amor fontalis*, *Missio Dei*, rola Ducha Świętego, Tradycja); [b] historyczny (historia ewangelizacji w różnorodnych środowiskach społeczno-kulturowych na przestrzeni historii Kościoła; dokumenty kościelne i nauczanie papieskie; metody misyjne); [c] antropologiczny (doniosłość kontekstu kulturowego adresata przepowiadania misyjnego; interakcja wiary chrześcijańskiej z kulturami); [d] religiologiczny i ekumeniczny (dialog międzyreligijny i ekumeniczny); [e] społeczny (promocja ludzka według społecznej nauki Kościoła); [e] praktyczny (przygotowanie misjonarzy; ewaluacja ich działalności i zaangażowania).

554. Zagadnienia szczegółowe:

- misjologia – jej metodologia, historia i miejsce wśród innych nauk;
- biblijne podstawy misji;

- teologia misji dawniej i dziś;
- misje, religie i kultury świata; inkulturacja – duszpasterskie i teologiczne wskazania;
- rodzenie się Kościoła lokalnego (kulturowego) – podstawowe zadanie misji;
- misje a integralny rozwój człowieka;
- najważniejsze etapy historii misji w starożytności;
- najważniejsze etapy historii misji w Ameryce, Afryce, Azji i Oceanii;
- teologie i współczesne życie Kościoła w Ameryce, Afryce, Azji i Oceanii;
- duchowość misyjna (tutaj uwrażliwienie ekumeniczne).

Katolicka nauka społeczna

60h kontaktowych (30h wykład i 30h ćwiczenia), 90-120h pracy własnej studenta, 6 ECTS
Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- *prowadzący zajęcia z katolickiej nauki społecznej powinien porozumieć się z prowadzącym zajęcia z moralności życia społecznego w celu uniknięcia powtórzeń lub opuszczeń;*
- *zagadnienia dotyczące rodziny powinny zostać skorelowane z treściami przedmiotu Duszpasterstwo rodzin w celu uniknięcia braków lub powtórzeń (konieczne konsultacje z prowadzącym).*

555. Zagadnienia szczegółowe:

Zagadnienia wstępne:

- natura katolickiej nauki społecznej (nauczanie społeczne Kościoła a katolicka nauka społeczna; terminologia; źródła, autonomia, metodologia; interdyscyplinarność; specyfika; moc wiążąca; praktyczny aspekt nauczania społecznego Kościoła);
- perspektywa biblijna, wymiar teologiczny i społeczny nauczania społecznego Kościoła (tematy społeczne w Starym Testamencie; społeczna misja Chrystusa; wyzwolenie integralne; teologia wyzwolenia a teologia wyzwalań; misja społeczna Kościoła; ewangelizacyjny dialog Kościoła ze światem).

Ewolucja katolickiej nauki społecznej:

- tematy społeczne w nauczaniu Ojców Kościoła, teologów i szkół teologicznych do końca XVIII wieku (Ojcowie Kościoła, św. Augustyn z Hippony; św. Tomasz z Akwinu; szkoła z Salamanki; szkoła franciszkańska; odrodzenie i wielkie odkrycia geograficzne; redukcje paragwajskie; dominikanie w Nowym Świecie; rewolucje XVIII/XIX wieku);
- kształtowanie się katolickiej nauki społecznej w XIX wieku (katolicyzm społeczny; katolicy francuscy; Wilhelm E. von Ketteler; niemiecka szkoła reform społecznych; działalność społeczna katolików austriackich i włoskich; katolicyzm społeczny na ziemiach polskich);
- magisterium społeczne w czasach nowożytnych na tle wydarzeń społecznych i politycznych:
- część pierwsza: nauczanie społeczne Kościoła wobec pre-modernizmu (Pius IX, Leon XIII, Pius X, Benedykt XV) i wobec modernizmu (Pius XI, Pius XII);
- część druga: Sobór Watykański II (Jan XXIII, Paweł VI); Kościół wobec post-modernizmu (Jan Paweł II, Benedykt XVI, Franciszek).

Kryteria oceny rzeczywistości społecznej:

- koncepcja człowieka w katolickiej nauce społecznej (zasada personalistyczna; godność i prawa człowieka);
- zasady życia społecznego (zasady dobra wspólnego; pomocniczości; solidarności; powszechnego przeznaczenia dóbr; partycypacji; zrównoważonego rozwoju);
- wartości życia społecznego (prawda; wolność; sprawiedliwość; miłość; pokój).

Dyrektywy do działania:

- rodzina (filozofia i teologia rodziny; społeczny charakter rodziny; prawa i obowiązki rodziny; funkcje rodziny; zagrożenia rodziny);
- ekonomia (systemy gospodarcze i związane z nimi ideologie: kapitalizm, socjalizm, społeczna gospodarka rynkowa; społeczno-etyczny wymiar pracy ludzkiej; bezrobocie; własność prywatna i wspólna; podatki; rynek i wolna konkurencja; przedsiębiorstwo; związki zawodowe; prawidłowa koncepcja rozwoju i postępu);
- polityka (koncepcja państwa – demokracja, państwo prawa, państwo socjalne i totalitarne; zaangażowanie polityczne chrześcijan; społeczeństwo obywatelskie; pluralizm, dialog i tolerancja; liberalizm; prawa i obowiązki obywatelskie, globalizacja i globalizacja, terroryzm i wojna, korupcja, lobbing);
- kultura („człowiek ponowoczesny”, posthumanizm; sekularyzacja, hedonizm, konsumizm; ekologia; transhumanizm; wirtualizacja rzeczywistości).

Aktualizacja regionalna:

- nauczanie społeczne episkopatu Polski (w aspekcie historycznym i współczesnym; dokumenty i instytucje społeczne Kościoła na ziemiach polskich; postacie i przykłady zastosowania wskazań katolickiej nauki społecznej do lokalnych warunków);
- nauczanie społeczne Kościołów lokalnych (nauczanie społeczne biskupów Kościołów lokalnych w aspekcie historycznym i współczesnym; dokumenty i instytucje społeczne Kościoła lokalnego; postacie i przykłady zastosowania wskazań katolickiej nauki społecznej do lokalnych warunków).

Historia Kościoła

556. Celem przedmiotu historia Kościoła jest naukowe przedstawienie jego dziejów w eklezjologicznym, a nie jedynie w strukturalnym ujęciu. Chronologicznie są to dzieje od zesłania Ducha Świętego na apostołów w dniu Pięćdziesiątnicy aż do czasów współczesnych, ujęte w okresy: starożytność, średniowiecze, nowożytność, czasy najnowsze. Treściowo obejmują one wewnętrzne i zewnętrzne życie Kościoła, jego struktury i wszystkie uwarunkowania: geograficzne, gospodarcze, polityczne, społeczne, kulturalne i religijne. W ukazywaniu dziejów Kościoła jego historyk korzysta z dostępnych metod naukowych (m.in. analitycznej, statystycznej itd.), mając na uwadze, że należy w pierwszym rzędzie wyjaśnić fakty (faktografia), następnie przyczyny (genetyzm), a na końcu skutki (pragmatyzm), przy czym ma kierować się krytycyzmem i obiektywizmem, a nade wszystko świadomością, że Kościół jest instytucją bosko-ludzką.

Historia Kościoła powszechnego – starożytność

25h kontaktowych (15h wykład, 10h ćwiczenia), 50-65h pracy własnej studenta, 3 ECTS

557. Zagadnienia szczegółowe (wykład):

- Kościół pierwotny w Jerozolimie i ewangelizacja Palestyny;
- działalność misyjna św. Pawła i apostołów;
- przyczyny rozszerzania się chrześcijaństwa i terytorialny rozwój Kościoła w Europie, Azji i Afryce do IV wieku;
- oskarżenia kierowane pod adresem chrześcijan i prześladowania chrześcijan do 313 roku;
- literacka walka z Kościołem do III wieku i działalność apologetów chrześcijańskich;
- przełom konstantyński: „Edykt mediolański” i jego skutki;
- początki życia monastycznego w Kościele Wschodnim i Zachodnim;
- polityka religijna cesarzy rzymskich wobec Kościoła po śmierci Konstantyna Wielkiego;
- działalność ewangelizacyjna Kościoła w IV i V wieku;
- wędrówki ludów i ich skutki dla Cesarstwa oraz Kościoła;
- działalność charytatywna w Kościele w IV i V wieku;
- chrystianizacja Frankonii, Anglii, Irlandii oraz krajów niemieckich;
- zwycięstwo katolicyzmu w Hiszpanii w VI wieku;
- powstanie islamu i jego ekspansja terytorialna;
- powstanie Państwa Kościelnego.

558. Zagadnienia szczegółowe (ćwiczenia):

- spory natury teologicznej i dyscyplinarnej pierwszych wieków (pierwsze herezje trynitarnie; monarchianizm; gnostycyzm; chiliazm; manicheizm, montanizm; dyskusje wokół daty świętowania Wielkanocy; spory o ważność chrztu udzielonego przez heretyków; schizma Nowacjana);
- donatyzm w Afryce północnej i jego dzieje;
- arianizm i sobór w Nicei (325); obrona Symbolu nicejskiego;
- pryscylianizm i pelagianizm;
- duchoburstwo i sobór w Konstantynopolu (381);
- nestorianizm i sobór w Efezie (431);
- monoteletyzm i sobór w Chalcedonie (451);
- obrazoburstwo i Sobór Nicejski II (787);
- życie liturgiczne i praktyki religijne w Kościele starożytnym (chrzest, Eucharystia, pokuta);
- kult Matki Bożej i świętych w chrześcijaństwie greckim i łacińskim.

Historia Kościoła powszechnego – średniowiecze

25h kontaktowych (15h wykład, 10h ćwiczenia), 25-35h pracy własnej studenta, 2 ECTS

559. Zagadnienia szczegółowe (wykład):

- Karol Wielki i odrodzenie cesarstwa;
- Karol Wielki wobec Kościoła;
- *saeculum obscurum* – przyczyny i skutki;

- Cluny – ku reformie;
- reforma gregoriańska;
- wyprawy krzyżowe;
- Sobór Laterański IV;
- Kościół a Żydzi w średniowieczu;
- upadek średniowiecznego porządku w Europie;
- Bonifacy VIII i Francja;
- tzw. niewola awiniońska papieża;
- wielka schizma zachodnia;
- koncyliaryzm;
- sobory XV wieku;
- *devotio moderna*;
- husytyzm;
- życie zakonne w średniowieczu.

560. Zagadnienia szczegółowe (ćwiczenia):

- *Liber regulae pastoralis* – zasady średniowiecznego duszpasterstwa;
- Cyryl i Metody – Żywot św. Metodego;
- św. Wojciech w Kronice Kosmasa;
- sprawa św. Stanisława ze Szczepanowa;
- sytuacja krzyżowców w Ziemi Świętej – Anonima, Dzieje pierwszej krucjaty;
- św. Franciszek i jego reguła;
- sprawy polskie na soborze w Konstancji;
- Władysław Jagiełło w opinii Jana Długosza;
- papieżstwo renesansowe;
- *De imitatione Christi* – programowe dzieło *devotio moderna*;
- wkład ludzi Kościoła w rozwój nauki: uniwersytety, podstawy metodologii nauki, podstawy filozofii przyrody, matematyka, bankowość, odkrycia naukowe.

Historia Kościoła powszechnego – nowożytność

25h kontaktowych (15h wykład, 10h ćwiczenia), 50-65h pracy własnej studenta, 3 ECTS

561. Zagadnienia szczegółowe (wykład):

- reformacja: geneza, pojęcie, rodzaje i zasięg geograficzny;
- renesans i humanizm: pojęcia, geneza, różnice między renesansem włoskim i niemieckim; ogólna charakterystyka; renesans i humanizm na gruncie kościelnym;
- reforma przedtrydencka we Włoszech i Hiszpanii – formy i zakres;
- św. Ignacy Loyola, jezuita i ich formy aktywności do 1773 roku;
- geneza, zwołanie i przebieg Soboru Trydenckiego oraz problem przyjęcia jego uchwał przez poszczególne państwa;
- odrodzenie scholastyki (ośrodki i przedstawiciele) i spory o łaskę (D. Banez, M. Baius, L. Molina);
- pobożność i nauczanie kościelne po Trydencie; mistyka, nauczanie prawd wiary, praktyki sakramentalne, pobożność ludowa;
- zakony potrydenckie, ich ogólna charakterystyka i charyzmat;

- misje katolickie: tereny hiszpańskie i portugalskie, metody misyjne, rola państwa i Kongregacji Rozkrzewienia Wiary;
- redukcje paragwajskie: dobre i złe strony, ich losy w Paranie;
- wojna trzydziestoletnia: geneza, przebieg i wyniki; pokój westfalski: postanowienia i znaczenie;
- jansenizm – początki, istota zjawiska, główni przedstawiciele, rola klasztoru w Port Royal, stanowisko Stolicy Apostolskiej wobec jansenizmu;
- gallikanizm – rodzaje i istota, etapy rozwoju i stanowisko Stolicy Apostolskiej;
- odnowa życia religijnego we Francji XVI/XVII wieku, kwietyzm;
- regalizm hiszpański, episkopalizm niemiecki, terezjanizm i józefinizm.

562. Zagadnienia szczegółowe (ćwiczenia):

- teologia Lutra, Kalwina, Zwingliego – analiza porównawcza;
- uchwały Soboru Trydenckiego (1545-1563) – konfesjonalizacja;
- kontrreformacja – katolicka reakcja na reformę protestancką;
- papieżstwo odnowy trydenckiej (Pius V, Grzegorz XIII, Sykstus V, Klemens VIII);
- teologia pozytywna, pojęcie i dyscypliny teologiczne;
- militarny kontekst sporów religijnych (wojna chłopska, wojna szmalkaldzka, wojny hugenockie, wojna 30-letnia);
- anglikanizm i katolicyzm w Anglii i Irlandii (represje, ruch oxfordzki, emancypacja katolików);
- Kościół wobec nauki;
- rewolucja francuska;
- liturgia, pobożność ludowa i nowe zakony w XVIII wieku.

Historia Kościoła powszechnego – współczesność

25h kontaktowych (15h wykład, 10h ćwiczenia), 25-35h pracy własnej studenta, 2 ECTS

563. Zagadnienia szczegółowe (wykład):

- oświecenie: pojęcie, ideały, ogólna charakterystyka, różnice w poszczególnych państwach, ośrodki, przedstawiciele;
- rewolucja francuska: geneza, przebieg, stosunek do Kościoła; rola Napoleona Bonaparte;
- restauracja życia kościelnego (strona strukturalna i teologiczno-religijna) w Europie po wojnach napoleońskich i wielkiej sekularyzacji;
- Kościół katolicki obu Ameryk – podobieństwa i różnice;
- papież XIX wieku od Piusa XVIII do Leona XIII;
- misje katolickie XIX wieku – renesans i przeszkody;
- życie wewnętrzne Kościoła w XIX wieku (sytuacja prawna, dyscyplina, życie religijne i nowe zakony);
- Sobór Watykański I i jego skutki; upadek Państwa Kościelnego;
- sytuacja Kościoła w czasie I i II wojny światowej;
- Sobór Watykański II – odnowa kościoła, ruch ekumeniczny; fałszywa recepcja Soboru i masowe odchodzenie duchownych od Kościoła;
- rozwój Kościoła w krajach pozaeuropejskich;
- charakter i pola działania zakonów powstałych w XIX i XX wieku;
- świadkowie wiary; męczennicy XX i XXI wieku;

- chrześcijanie europejskiego Wschodu po upadku komunizmu;
- współczesne formy laicyzacji i dechrystianizacji; ruchy charyzmatyczne.

564. Zagadnienia szczegółowe (ćwiczenia):

- teologia protestancka XIX, XX i XXI wieku (nurty, ośrodki, przedstawiciele);
- nauka teologiczna XIX wieku;
- błędy teologiczne XIX wieku oraz modernizm;
- Kościół wobec naporu laicyzmu i totalitaryzmów (socjalizm, komunizm, masoneria, faszyzm, narodowy socjalizm);
- katolicka nauka społeczna – geneza, rozwój i znaczenie społeczne;
- Kulturkampf;
- Akcja Katolicka, formy zaangażowania świeckich w Kościele i nowe formy apostołstwa (prasa, książka, film); nauka i kultura;
- Pius XII – pontyfikat między mitem a prawdą; starcie z nową teologią;
- papieże od Jana XXIII do Jana Pawła II;
- oblicza współczesnego Kościoła.

Historia Kościoła w Polsce

20h kontaktowych (20h wykład), 30-40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

565. Zagadnienia szczegółowe:

- początki Kościoła polskiego;
- tzw. reakcja pogańska i odbudowa Kościoła w Polsce;
- Kościół w okresie rozbicia dzielnicowego;
- udział Kościoła w przywróceniu Polsce korony królewskiej;
- Kościół w czasach Kazimierza Wielkiego;
- powstanie metropolii lwowskiej;
- zakony w Polsce średniowiecznej;
- sytuacja Kościoła w Polsce w czasach Jagiellonów;
- reformacja protestancka na ziemiach polskich;
- katolicka reforma Kościoła w Polsce;
- Kościoły wschodnie w Rzeczypospolitej;
- religijność nowożytna w Rzeczypospolitej;
- Kościół wobec Oświecenia;
- sytuacja Kościoła katolickiego na ziemiach polskich w okresie rozbiorów: a) w zaborze rosyjskim i w Rosji; b) w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim; c) w zaborze austriackim; d) w zaborze pruskim;
- życie religijne w Polsce pod zaborami – służba Boża, szafarstwo sakramentów i nauczanie, życie zakonne;
- wkład Kościoła w odzyskanie niepodległości przez Polskę;
- dzieje Kościoła katolickiego w II Rzeczypospolitej;
- martyrologium w czasie II wojny światowej;
- Kościół w Polsce pod rządami komunistów;
- Kościół za pontyfikatu papieża Jana Pawła II i po przemianach 1989 roku.

Patrologia

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia), 90-120h pracy własnej studenta, 6 ECTS

566. Studium patrologii w ramach przygotowania do prezbiteratu ma na celu głównie zaznajomienie studentów z piśmiennictwem chrześcijańskim pierwszych wieków rozumianym jako uprzywilejowane świadectwo wczesnego przekazu i rozwoju wiary – zarówno co do treści, jak i formy celebracji oraz wcielania jej w życie codzienne. Dokonywało się z czasem w harmonii, czasem w napięciu i konflikcie z kulturami (lub ich elementami), w które chrześcijaństwo wchodziło. Znacząca część omawianych pism tego okresu to twórczość świętych Ojców, sama zaś ich teologia miała najczęściej wybitnie pastoralny charakter – tworzona była przez biskupów-pasterzy na potrzeby ich wspólnot. Pastoralne nachylenie i spekulatywna przenikliwość często szły w parze – na co warto uwrażliwiać seminarzystów.

567. Zagadnienia szczegółowe:

Okres pierwszy: fundamenty (do 325 roku)

- zagadnienia wstępne: epoka patrystyczna, patrologia, teologia patrystyczna (patrystyka) i literatura wczesnochrześcijańska; metoda, cel, kryteria przynależności do grona Ojców i Doktorów Kościoła; ogólny podział patrologii; główne serie wydawnicze tekstów Ojców Kościoła;
- czas Ojców Apostolskich (judeochrześcijaństwo i etnochrześcijaństwo): problematyka teologiczna ich dzieł;
- literatura o męczeństwie: teologia *vita sanctorum* i ich wpływ na duchowość chrześcijańską;
- obrona chrześcijaństwa przez apologetów greckich II wieku: sposoby argumentacji i pierwsze spekulacje teologiczne (św. Justyn);
- chrześcijańska literatura antyheretycka: pisma pontyfikalne i episkopalne, św. Ireneusz z Lyonu i jego polemika z gnostycyzmem;
- szkoła aleksandryjska i jej przedstawiciele: Klemens Aleksandryjski (relacja wiary i teologii do wiedzy i filozofii); Orygenes (początki chrystologii, eschatologia: teoria apokatastazy, egzegeza alegoryczna);
- teologia i liturgia pisarzy środowiska rzymskiego III wieku: Nowacjan i św. Hipolit Rzymski;
- środowisko afrykańskie III wieku: Tertulian (prawnicze ujęcie religii, początki łacińskiego języka teologicznego) i św. Cyprian z Kartaginy (początki eklezjologii);
- narodziny monastycyzmu: eremityzm (św. Antoni Pustelnik) i cenobityzm (św. Pachomiusz);
- Euzebiusz z Cezarei i historiografia kościelna; następcy i kontynuatorzy Euzebiusza.

Okres drugi: złoty wiek (325-451 roku)

- kontrowersja ariańska i *Credo Nicejskie*;
- obrona bóstwa Chrystusa: św. Atanazy Wielki i św. Hilary z Poitiers;
- wkład Ojców Kapadockich w rozwój teologii trynitarniej i pneumatologii; *Credo Nicejsko-Konstantynopolińskie*;
- doktryna społeczna Kościoła (św. Bazyl Wielki), teologia ascetyczno-mistyczna (św. Grzegorz z Nyssy), poezja chrześcijańska (św. Grzegorz z Nazjanzu);

- debaty chrystologiczne IV i V wieku: Apolinary z Laodycei – Diodor z Tarsu i Teodor z Mopsuestii; Nestoriusz – św. Cyryl Aleksandryjski; monofizytyzm;
- św. Leon Wielki: wkład w naukę o wcieleniu; św. Leon jako obrońca cywilizacji cesarstwa rzymskiego;
- mariologia patrystyczna: św. Cyryl Aleksandryjski i św. Efreem Syryjczyk;
- rozwój życia zakonnego na Zachodzie i powstanie *Regul* zakonnych;
- katechumenat i katechezy chrzcielne: św. Cyryl Jerozolimski, św. Ambroży z Mediolanu, św. Jan Chryzostom, Teodor z Mopsuestii;
- wielcy mówcy Kościoła: św. Jan Chryzostom i św. Piotr Chryzolog;
- św. Ambroży z Mediolanu: wkład w rozwój teologii moralnej, rozdział Kościoła od państwa, idealny władca;
- św. Hieronim: egzegeta, polemista, kierownik duchowy i historyk;
- św. Augustyn: życie i dzieła; polemika z manichejczykami, pelagianami, donatystami i arianami.

Okres trzeci: schyłek (451-749 roku)

- duszpasterze w Kościele zachodnim późnego antyku: św. Cezary z Arles, św. Grzegorz Wielki;
- Kasjodor: wkład Kościoła w edukację i zachowanie dziedzictwa kulturowego antyku;
- teologia i mistyka Wschodu: Pseudo-Dionizy Areopagita, św. Maksym Wyznawca, św. Jan Klimak;
- zmierzch epoki patrystycznej: św. Izydora z Sewilli i św. Jan Damasceński.

Propozycje dodatkowych zagadnień:

- kształtowanie się posług hierarchicznych (sakramentu święceń) od I do III wieku;
- nauka o Eucharystii u wybranych pisarzy wczesnochrześcijańskich;
- konflikty paschalne w okresie patrystycznym;
- egzegeza biblijna w okresie patrystycznym;
- refleksja teologiczna na temat kapłaństwa na Wschodzie (św. Grzegorz z Nazjanzu, św. Jan Chryzostom, Asteriusz z Amazji, Pseudo-Dionizy Areopagita i św. Maksym Wyznawca) i na Zachodzie (św. Ambroży z Mediolanu, św. Augustyn, św. Grzegorz Wielki, św. Izydora z Sewilli);
- literatura iroszkocka i angielska;
- współczesne nurty neopelagiańskie i neomanichejskie oraz ich relacja do starożytności chrześcijańskiej.

Prawo kanoniczne

568. Cele studium prawa kanonicznego w formacji do prezbiteratu można sformułować następująco:

- wprowadzenie w rozumienie funkcjonowania instytucji prawnych istniejących w Kościele jako społeczności Bosko-ludzkiej;
- przygotowanie do wykonywania zadań: nauczania, uświęcania i pasterzowania zgodnie z zasadą praworządności i legalności określoną w przepisach kościelnych;
- ukazanie, że rozumny, wolny człowiek może rozwijać się do pełni człowieczeństwa tylko wtedy, gdy sam jest posłuszny słowu Bożemu i prawom zawartym w trwałym

i niezmiennym depozycie wiary przekazywanym przez Magisterium Kościoła ludziom Kościoła i całej rodzinie ludzkiej.

Normy ogólne

20h kontaktowych (20h wykład), 30-40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

569. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie prawa kanonicznego;
- metody badania prawa kanonicznego;
- źródła istnienia i poznania powszechnego prawa Kościoła;
- źródła istnienia i poznania powszechnego prawa Kościoła w Polsce;
- Kościół katolicki a państwo i inne społeczności;
- kanony wstępne Kodeksu Prawa Kanonicznego (1983);
- ustawy kościelne;
- prawo zwyczajowe;
- dekrety ogólne ustawodawcze i wykonawcze oraz instrukcje;
- dekrety konkretne, nakazy, reskrypty, przywileje;
- epikia, dyspensy;
- statuty i normy porządkowe;
- osoby moralne, fizyczne i prawne;
- czynności prawne;
- władza rządzenia, jej rodzaje oraz sposoby delegowania i subdelegowania;
- urzędy kościelne i ich obsadzanie;
- utrata urzędu kościelnego;
- przedawnienie;
- obliczanie czasu.

Prawo kanoniczne osobowe i prawo karne

20h kontaktowych (20h wykład), 30-40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: w ramach studium prawa kanonicznego dla seminarzystów seminariów diecezjalnych nie należy pomijać treści dotyczących życia konsekrowanego (i vice versa) – przeciwnie: powinny one być stosownie akcentowane, by alumni mogli się zapoznać ze specyfiką sytuacji prawnej osób konsekrowanych.

570. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie Ludu Bożego;
- elementy przynależności do pełnej wspólnoty Kościoła katolickiego;
- stany w Kościele;
- obowiązki wszystkich ochrzczonych;
- prawa wszystkich ochrzczonych;
- obowiązki wszystkich chrześcijan świeckich;
- prawa wszystkich chrześcijan świeckich;
- kształcenie duchowieństwa;
- inkardynacja i ekskardynacja duchownych;
- obowiązki duchownych;
- prawa duchownych;

- utrata stanu duchownego;
- stowarzyszenia wiernych;
- kanoniczne prawo karne materialne.

Prawo kanoniczne o ustroju Kościoła

20h kontaktowych (20h wykład), 30-40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: ta część zajęć z prawa kanonicznego powinna się odbywać po zaliczeniu przez studenta eklezjologii dogmatycznej.

571. Zagadnienia szczegółowe:

- biskup Rzymu i kolegium biskupów;
- synod biskupów i kardynałowie;
- kuria rzymska i legaci papiescy;
- Kościoły partykularne i ustanowiona w nich władza;
- zespoły Kościołów partykularnych;
- synod diecezjalny;
- kuria diecezjalna;
- wikariusz generalny, wikariusz biskupi, kanclerz, ekonom;
- archiwum, rada ds. ekonomicznych;
- rada kapłańska, kolegium konsultorów, zespół proboszczów konsultorów;
- kapituły kanoników, rada duszpasterska;
- parafia, rady parafialne;
- prawa i obowiązki proboszcza;
- prawa i obowiązki wikariusza;
- wakans i przeszkoda na urzędzie proboszcza;
- dziekan;
- rektor kościoła, kapelan;
- przenoszenie i odwoływanie proboszczów.

Prawo kanoniczne o sakramentach

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: ta część zajęć z prawa kanonicznego powinna się odbywać po zaliczeniu przez studenta sakramentologii dogmatycznej.

572. Zagadnienia szczegółowe:

- nauczycielskie i uświęcające zadania Kościoła;
- sakramenty inicjacji chrześcijańskiej;
- chrzest, sprawowanie chrztu, szafarz chrztu;
- przyjmujący chrzest, chrzestni, stwierdzenie i zapisanie przyjętego chrztu;
- bierzmowanie, sprawowanie i szafarz bierzmowania;
- przyjmujący bierzmowanie, świadkowie, stwierdzenie i zapisanie bierzmowania;
- Msza święta i jej sprawowanie;
- szafarz Najświętszej Eucharystii;
- uczestnictwo w Eucharystii;
- obrzędy i ceremonie oraz czas i miejsce sprawowania Eucharystii;

- przechowywanie i kult Najświętszego Sakramentu;
- ofiary mszalne;
- sprawowanie sakramentu pokuty;
- penitent i odpusty;
- sakrament namaszczenia chorych;
- udzielanie i szafarz święceń;
- wymogi stawiane kandydatom do święceń;
- nieprawidłowości oraz inne przeszkody;
- pozostałe akty kultu Bożego;
- miejsca i czasy święte.

Kanoniczne prawo małżeńskie

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: ta część zajęć z prawa kanonicznego powinna się odbywać po zaliczeniu przez studenta sakramentologii dogmatycznej.

573. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie i rodzaje małżeństwa;
- istotne przymioty i cele małżeństwa;
- czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa;
- przepisy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące małżeństwa;
- przeszkody zrywające w ogólności;
- poszczególne przeszkody zrywające;
- zgoda małżeńska;
- wady zgody małżeńskiej;
- forma zawarcia małżeństwa;
- małżeństwa mieszane;
- małżeństwa tajne;
- skutki małżeństwa;
- rozwiązanie węzła;
- separacja;
- uważnienie małżeństwa;
- elementy prawa małżeńskiego katolickich Kościołów wschodnich.

Ekumenizm

30h kontaktowych (30h wykład), 35-45h pracy własnej studenta, 3 ECTS

574. Zadaniem przedmiotu, oprócz przekazania wiedzy o ekumenizmie jako zadaniu kościelnym i o istniejących między wyznaniem chrześcijańskimi różnicach oraz możliwych drogach ich przewycięzania, jest wyrobienie w kandydatach do prezbyteratu wrażliwości ekumenicznej. Objawiać się ona powinna zdolnością do prezentowania tożsamości katolickiej w sposób uwzględniający wrażliwość chrześcijan innych wyznań. Zajęcia powinny owocować także praktyczną umiejętnością wykorzystywania tego, co jako wspólne dla różnych wyznań umożliwia już teraz pewne formy współpracy i doświadczenia jedności, a tym samym przyczynia się do przewycięzania podziałów.

575. Zagadnienia szczegółowe:

– katolickie zasady ekumenizmu:

- podstawowe pojęcia i terminologia;
- biblijne i doktrynalne podstawy ekumenizmu (I);
- katolickie zasady ekumenizmu (zwłaszcza sposoby dążenia do jedności i jej modele jedności oraz ich ocena);
- ekumenizm duchowy (zwłaszcza: elementy duchowości ekumenicznej oraz zasady i formy wspólnej modlitwy);
- specyficzne problemy duszpasterskie (udział w liturgiach innych Kościołów i wspólnot oraz zasady uznawania i ekumenicznego sprawowania sakramentów – zwłaszcza małżeństw mieszanych);
- ekumenizm doktrynalny (zwłaszcza: zasady i owoce dialogów doktrynalnych, zasada „hierarchii” prawd nauki katolickiej);
- ekumenizm praktyczny (współpraca chrześcijan ewangelizacji, życiu społecznym itd.);
- struktury organizacyjne służące jedności chrześcijan.

– Kościoły i wspólnoty chrześcijańskie w perspektywie ekumenicznej

(nie powtarza się tutaj kwestii omówionych na kursie historii Kościoła, ale przypomina podstawowe fakty i prezentuje specyfikę doktrynalną, kultową i ustrojową tych wspólnot oraz ich obecną sytuację – na świecie i w Polsce, a także zaangażowanie ekumeniczne, w tym dialog z Kościołem katolickim):

- Kościoły orientalne;
- Kościół prawosławny;
- dialog z Kościołami Wschodu;
- reformacja XVI wieku i jej prekursorzy;
- Kościół Ewangelicko-Augsburski;
- Kościół Ewangelicko-Reformowany;
- wspólnota anglikańska;
- „Kościół wolne” XVII i XVIII wieku;
- nowe wspólnoty protestanckie XIX, XX i XXI wieku;
- Kościoły starokatolickie.

– Historia, osiągnięcia i wyzwania ruchu ekumenicznego:

- początki ruchu ekumenicznego;
- Światowa Rada Kościołów;
- zaangażowanie Kościoła katolickiego przed II Soborem Watykańskim;
- zaangażowanie Kościoła katolickiego po II Soborze Watykańskim (panorama dialogów doktrynalnych Kościoła katolickiego na płaszczyźnie światowej);
- Komisja Wiara i Ustrój Światowej Rady Kościołów;
- wybrane tematy dialogów ekumenicznych (katolicko-luterańska *Deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu*; relacja Pismo Święte – Tradycja; sukcesja apostołska i prymat biskupa Rzymu);
- Polska Rada Ekumeniczna;
- ekumenizm w Polsce;

- ekumenizm lokalny (sytuacja diecezji).

Religiologia i dialog międzyreligijny

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia), 65-85h pracy własnej studenta, 4 ECTS

576. Zajęcia z religiologii mają na celu zapoznanie seminarzystów z bogactwem zjawiska religii w dziejach i w świecie współczesnym. W pierwszej części przedstawia się zagadnienia wstępne, dotyczące nauk religiologicznych i podstaw refleksji nad religią, jej etymologią, genezą, rodzajami i głównymi wymiarami. Następnie w kluczu religioznawstwa i katolickiej teologii religii omawiane są cztery wielkie religie niechrześcijańskie, z którymi Kościół wchodzi dziś w dialog. Istotne w prezentacji każdej z tych religii są dwa ostatnie punkty, w których przedstawiane są przesłanki tego dialogu, ale także najważniejsze punkty sporne. W trzeciej części omawia się podstawowe kwestie katolickiej teologii religii.

577. Zagadnienia szczegółowe:

Zagadnienia wstępne:

- nauki religiologiczne: dyscypliny religioznawcze (historia religii, etnologia religii, socjologia religii, psychologia religii, fenomenologia religii i ich uwarunkowania), filozofia religii, teologia religii;
- religia – etymologia i definicje;
- geneza religii;
- podział religii;
- podstawowe wymiary religii: doktryna (objawienie, stworzenie, zbawienie), kult (księgi święte, kapłaństwo, obrzędy), moralność (przykazania, wartości), wspólnota i jej rodzaje;
- sekty i nowe ruchy religijne.

Przegląd wielkich religii współczesnego świata:

– judaizm:

- geneza, nurty i istota judaizmu rabinicznego;
- jedyna w swoim rodzaju bliskość – przesłanki dialogu;
- apologia;
- apendyks: Żydzi w Polsce.

– islam:

- Mahomet, Koran, doktryna, filary i nurty;
- Jezus i Maryja w Koranie;
- islam a chrześcijaństwo – przesłanki i trudności dialogu;
- apologia;

– hinduizm:

- geneza, fazy rozwoju i doktryna;
- święte księgi i guru;
- hinduizm a chrześcijaństwo – przesłanki dialogu;
- apologia;

– buddyzm:

- Budda, cztery szlachetne prawdy, etyka, nurty;

- problem religijnego charakteru buddyzmu;
- buddyzm a chrześcijaństwo – przesłanki dialogu;
- apologia.

Zarys katolickiej teologii religii:

- z dziejów katolickiej refleksji nad innymi religiami;
- nauka współczesnego Magisterium Kościoła o religiach niechrześcijańskich;
- podstawowe stanowiska teologii katolickiej wobec religii niechrześcijańskich: ekskluzywizm, inkluzywizm, pluralizm;
- problem objawienia w religiach niechrześcijańskich;
- kwestia zbawienia;
- wyjątkowy charakter chrześcijaństwa;
- teologiczne podstawy dialogu międzyreligijnego.

Homiletyka

Homiletyka fundamentalna

30h kontaktowych (30h wykład), 20-30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

578. Wykłady z homiletyki fundamentalnej mają ukazać rolę słowa Bożego w realizacji dziejów zbawienia, zobrazować kierunki rozwojowe kaznodziejstwa w dotychczasowej historii Kościoła, ukazać wymogi stawiane głoszącemu słowo Boże. Student powinien zapoznać się z teologią słowa Bożego (słowo Boże w Piśmie Świętym, zbawcza moc słowa Bożego, słowo i sakrament), znaczeniem teologicznej refleksji na temat miejsca i roli kaznodziejskiej posługi słowa w życiu Kościoła oraz z podstawowymi typami przepowiadania (misyjne, katechetyczne, homilijne). Powinien również posiadać umiejętność dokonania syntezy powiązanych z sobą różnych dyscyplin teologicznych w celu popularyzowania ich w ramach przepowiadania kaznodziejskiego.

579. Zagadnienia szczegółowe:

- historia kaznodziejstwa:
 - prototypy homilii w Starym Testamencie;
 - judaistyczne korzenie homilii i kazania;
 - nowotestamentalne świadectwa o chrześcijańskiej posłudze słowa Bożego;
 - przepowiadanie epoki patrystycznej;
 - kaznodziejstwo w średniowieczu;
 - kaznodziejstwo w czasach od Soboru Trydenckiego do XX wieku;
 - próby odnowy kaznodziejstwa (przełom XIX i XX wieku);
 - kaznodziejstwo posoborowe;
- teologia przepowiadania:
 - podstawowe zagadnienia z teologii słowa Bożego;
 - chrystocentryzm przepowiadania;
 - zbawcza skuteczność przepowiadania;
 - cele chrześcijańskiego przepowiadania;
 - relacje pomiędzy słowem a sakramentem;
 - relacje pomiędzy przepowiadaniem a Kościołem;

- typy przepowiadania w Kościele współczesnym.

Homiletyka materialna i formalna

30h kontaktowych (15h wykład, 15 ćwiczenia, 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS)

580. W ramach wykładów i ćwiczeń z homiletyki materialnej i formalnej student kontynuuje przygotowanie do należytego głoszenia słowa Bożego poprzez przepowiadanie kaznodziejskie. Wykłady mają ukazać zagadnienia homiletyki materialnej: Pismo Święte podstawowym źródłem przepowiadania, podstawowe treści kerygmatu, elementy moralne, liturgiczne, mistagogiczne i egzystencjalne w przepowiadaniu słowa Bożego. W ramach wykładów z homiletyki formalnej ukazuje się przepowiadanie słowa Bożego w konwencji teorii komunikacji (psychologiczno-socjologiczne aspekty przepowiadania), retoryczny wymiar przepowiadania (kompozycja, język, styl, przyswajanie pamięciowe, wygłaszanie, dialog homiletyczny) oraz proces tworzenia kazania (homilii). W ramach ćwiczeń student pracuje nad tekstem biblijnym i liturgicznym – od tekstu do homilii, dokonuje interpretacji czytań lekcjonarza, ćwiczy metodę medytacji antropologicznej i homiletycznej (styk słowa Bożego z konkretnym życiem kaznodziei oraz słuchacza), dokonuje samodzielnej, krytycznej analizy homilii oraz samodzielnie przygotowuje i wygłasza homilie.

581. Zagadnienia szczegółowe:

Wykłady:

- przepowiadanie kerygmatyczne: różnice między kerygmatem w sensie ścisłym a kerygmatem w sensie szerokim, kerygmat w Nowym Testamencie, prowokacyjny i stwierdzający charakter kerygmatu, wiara zrodzona z kerygmatu, adresaci kerygmatu, antropologiczny wymiar kerygmatu;
- mistagogia homilijna: mistagogia jako starożytna metoda poznania Boga przez doświadczenie, homilia przepowiadaniem „misterium Chrystusa”⁵³⁷, homilia jako teologiczna i syntetyczna metoda mistagogii, podstawowe treści homilii (kerygmatyczne, didaskaliczne, mistagogiczne, egzystencjalne, moralne);
- hermeneutyka lekcjonarza mszalnego: chrystologiczna interpretacja tekstów lekcjonarza, ogólne kryteria interpretacji czytań lekcjonarza, szczegółowe kryteria interpretacji tekstów lekcjonarza, interpretacja czytań lekcjonarza w kluczu celebracji;
- retoryka kaznodziejska: język, styl, kompozycja, przyswajanie, pamięciowe, wygłaszanie, dialog homiletyczny;
- teoria komunikacji: psychologiczno-socjologiczne aspekty przepowiadania.

Ćwiczenia:

- wypracowanie umiejętności posługiwania się zasadami retoryki w budowaniu jednostek kaznodziejskich; praca nad tekstem biblijnym i liturgicznym – od tekstu do homilii, interpretacja czytań lekcjonarza, opanowanie metody medytacji antropologicznej i homiletycznej, samodzielna, krytyczna analiza homilii, samodzielne przygotowanie i wygłaszanie homilii.

⁵³⁷ Zob. SC 35.2

*Homiletyka szczegółowa**30h kontaktowych (10h wykład, 20h ćwiczenia, 65-90h pracy własnej studenta, 4 ECTS*

582. W ramach wykładów i ćwiczeń z homiletyki szczegółowej student kontynuuje przygotowanie do należytego głoszenia słowa Bożego poprzez przepowiadanie kaznodziejskie. Homiletyka szczegółowa dokonuje podziału i opisu poszczególnych jednostek przepowiadania kaznodziejskiego: ze względu na formę, okoliczności, wiek słuchaczy, seryjność przepowiadania, kontekst roku liturgicznego oraz sposób komunikacji. W ramach zajęć następuje wypracowanie umiejętności głoszenia różnych form kazań i homilii, a zwłaszcza: monologowej, dialogicznej, obrzędowej, dla poszczególnych grup wiekowych oraz w różnym kontekście roku liturgicznego, a także o różnym sposobie komunikacji. Student dokonuje samodzielnej, krytycznej analizy homilii i kazań oraz samodzielnie przygotowuje i wygłasza homilie, zwłaszcza homilie ślubne, pogrzebowe, pasyjne oraz przygotowuje serię rekolekcji dla dzieci i dorosłych.

583. Zagadnienia szczegółowe:

Wykłady:

– rodzaje homilii i kazań: homilia i kazanie jako podstawowe formy przepowiadania, podstawowe rodzaje homilii i kazań (podział ogólny), rodzaje homilii i kazań ze względu na kompozycję oraz formę komunikacji retorycznej (przepowiadanie: indukcyjne, dedukcyjne, narracyjne, wizualizacją), rodzaje homilii i kazań ze względu na sposób przekazu (przekazywane pośrednio i bezpośrednio, monologowe i dialogowe), przepowiadanie seryjne (w ramach rekolekcji i misji ludowych), przepowiadanie do dzieci i młodzieży, homilie maryjne, hagiograficzne i obrzędowe, kazania pasyjne.

Ćwiczenia:

– samodzielne przygotowanie i wygłaszanie homilii obrzędowych i okolicznościowych.

Zarządzanie dobrami i prawo wyznaniowe*30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS*

584. Cele przedmiotu:

– wyjaśnienie przepisów prawa polskiego dotyczących funkcjonowania Kościoła Katolickiego i prowadzenia działalności duszpasterskiej w Rzeczypospolitej Polskiej, ze szczególnym uwzględnieniem norm odnoszących się do zarządzania dobrami kościelnych osób prawnych;

– przygotowanie do wypełniania zadań duszpasterskich w zgodzie z prawem polskim;

– wyrobienie świadomości złożoności obowiązującego stanu prawnego i związanej z tym konieczności korzystania z pomocy kompetentnych osób świeckich.

585. Zagadnienia szczegółowe:

– pojęcie prawa wyznaniowego i jego relacja do prawa kanonicznego; źródła polskiego prawa wyznaniowego z uwzględnieniem ich hierarchii; prawne pojęcie „kościola” oraz „związku wyznaniowego” (z uwzględnieniem sposobów regulacji ich sytuacji prawnej);

– historia wolności religijnej i relacji państwo – Kościół w Polsce;

- modele relacji państwo – Kościół (ze szczególnym uwzględnieniem ich zróżnicowania w Unii Europejskiej);
- wolność sumienia i religii w Konstytucji RP (na tle standardów międzynarodowych);
- relacje państwo – Kościół w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku (równouprawnienie kościołów i innych związków wyznaniowych; bezstronność władz publicznych w sprawach dotyczących przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych; autonomia, niezależność i współdziałanie w relacjach między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi; konkordatowa i ustawowa forma regulacji stosunków między Rzeczpospolitą Polską i Kościołem Katolickim; ustawowa forma regulacji stosunków między Rzeczpospolitą Polską i innymi związkami wyznaniowymi);
- prawo jako instrument ochrony wolności religijnej (przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania, cywilnoprawna ochrona swobody sumienia i uczuć religijnych jako dóbr osobistych, gwarancje wolności od dyskryminacji religijnej, prawo do sprzeciwu sumienia);
- Stolica Apostolska i Państwo Miasta Watykańskiego jako podmioty prawa międzynarodowego;
- kościelne jednostki organizacyjne jako podmioty praw i obowiązków na gruncie prawa polskiego (w tym: nabywanie i zbywanie majątku kościelnego, umowy dotyczące wykonywania pracy na rzecz kościelnych jednostek organizacyjnych), znaczenie zakazu dyskryminacji religijnej pracowników w odniesieniu do podmiotów kościelnych (w tym prawo do wymagania postawy lojalności wobec przyjmowanej etyki);
- prawne aspekty prowadzenia działalności duszpasterskiej (tzw. „małżeństwo konkordatowe” – wyznaniowa forma zawarcia małżeństwa cywilnego, zasady organizacji nauczania religii w szkołach publicznych, zarządzanie cmentarzami wyznaniowymi, ochrona danych osobowych w działalności duszpasterskiej);
- finansowanie działalności kościelnej – uwarunkowania prawne (przepisy dotyczące ofiarności wiernych, Fundusz Kościelny, zwolnienia i ulgi podatkowe, regulacja spraw majątkowych kościelnych osób prawnych);
- sytuacja prawna osób duchownych (opodatkowanie dochodów osobistych, ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne, ochrona tajemnicy spowiedzi w prawie polskim).

Sztuka kościelna

15h kontaktowych (15h wykład), 35-45h pracy własnej studenta, 2 ECTS

586. Zajęcia mają – prócz przekazu wiedzy z historii sztuki i tego, co dotyczy zasad wykorzystywania sztuki w Kościele – wspierać w rozwoju wrażliwości na piękno w różnych jego przejawach (formy, style...). Rozwój wrażliwości powinien dotyczyć zwłaszcza tego, co związane jest z miejscami sprawowania liturgii i przedmiotami w niej wykorzystywanymi. Kandydaci do prezbiteratu powinni nabyć świadomości odpowiedzialności za zachowywanie i pomnażanie dziedzictwa sztuki kościelnej oraz nauczyć się wykorzystywania go w komunikowaniu wiary.

587. Zagadnienia szczegółowe:

- historia sztuki w poszczególnych epokach; szczególne zwrócenie uwagi na: początki sztuki chrześcijańskiej, kolejne przejawy ikonoklazmu, sztuka sakralna/religijna w czasach współczesnych:

- początki sztuki chrześcijańskiej;
 - sztuka wczesnochrześcijańska i bizantyńska; ikona;
 - romanizm i gotyk;
 - renesans, wiek XVI;
 - barok;
 - sztuka religijna i sakralna XIX wiek oraz współczesna wraz z teorią sztuki sakralnej według Vaticanum II i współczesnych wypowiedzi Kościoła (2h).
- zagadnienia ikonograficzne i paramenty:
- ikonografia hagiograficzna i typów przedstawieniowych na dowolnych przykładach; paramenty liturgiczne (2h).
- ochrona zabytków.

Socjologia

15h kontaktowych (15h wykład), 35-45h pracy własnej studenta, 2 ECTS

588. Wykład ma charakter ogólnego wprowadzenia w socjologię. Jego celem jest przekazanie podstawowej wiedzy socjologicznej, umożliwiającej rozumienie procesów społecznych. Chodzi zwłaszcza o: (1) przyswojenie podstawowych pojęć socjologicznych i umiejętność ich stosowania w opisie i analizie rzeczywistości społecznej; (2) przekazanie elementarnej wiedzy o klasycznych i współczesnych teoriach i koncepcjach socjologicznych; (3) wypracowanie umiejętności interpretacji tekstów naukowych z zakresu socjologii; (4) wyrobienie umiejętności interpretacji wyników badań socjologicznych; (5) wzbudzenie wrażliwości, dostrzegania i umiejętności analizy wybranych problemów społecznych; (6) budzenie wyobraźni socjologicznej, w szczególności poprzez krytyczną analizę raportów z badań.

589. Zagadnienia szczegółowe:

- człowiek jako istota społeczna – wiedza potoczna a wiedza naukowa;
- socjologia jako nauka – historia, przedmiot, definicje, metody i funkcje socjologii;
- język socjologii – podstawowe pojęcia, paradygmaty, postaci, szkoły i kierunki;
- jednostka i społeczeństwo – grupy społeczne, zbiorowości społeczne, organizacje społeczne;
- struktura społeczna i jej podstawowe elementy – klasy społeczne, warstwy społeczne, pozycje i role społeczne;
- teorie stratyfikacji i zróżnicowania społecznego – ujęcie historyczne i współczesne; teoria konfliktu, teoria wielowymiarowa, ujęcie funkcjonalistyczne;
- instytucje społeczne i proces instytucjonalizacji;
- działania i interakcje społeczne; rodzaje i typy styczności; wzajemne oddziaływania; stosunki i zależności społeczne; więzi społeczne;
- socjalizacja; osobowość i tożsamość jako podstawowe elementy socjalizacji;
- kontrola społeczna oraz jej mechanizmy;
- kulturowe podstawy życia społecznego: kultura i jej wzory, zmiana społeczna, nowoczesność, ponowoczesność;
- ruchliwość społeczna i przestrzenna a różne typy społeczeństw;

- elementy wybranych subdyscyplin: socjologia religii, socjologia rodziny, socjologia kultury;
- socjologiczna specyfika parafii, diecezji, ruchów wspólnotowych, sekt;
- wybrane metody i techniki badań społecznych oraz ich interpretacja;
- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego – problematyka badawcza, analiza raportów.

Edukacja medialna

30h kontaktowych (30h ćwiczenia), 20-30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

590. We współczesnym świecie nie można funkcjonować bez mediów – trzeba znać zasady ich działania, umiejętnie wykorzystywać je w promocji dobra oraz samemu stosować w misji Kościoła, zwłaszcza strony WWW oraz media społecznościowe. Ta wiedza, umiejętności i kompetencje zdobywane w ramach obowiązkowego przedmiotu „edukacja medialna” pozwolą przyszłym duchownym zrozumieć istotę mediów oraz kompetentnie i owocnie posługiwać się nimi w codziennym duszpasterstwie. Wiedza ta ma za zadanie również uchronić ich samych oraz Kościoł przed sytuacjami kryzysowymi.

591. Zagadnienia szczegółowe:

- preewangelizacja – głoszenie kerygmatu w mediach a ewangelizacja;
- krytyczny odbiór przekazów medialnych;
- przegląd technik manipulowania odbiorcami mediów;
- wykorzystywanie mediów do destrukcyjnego wpływu na dzieci i młodzież (np. pedofilia, pornografia, promocja przemocy, przemoc rówieśnicza w mediach, "hejt"); ochrona dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni;
- komunikacja instytucjonalnych wspólnot Kościoła na stronach WWW;
- komunikacja instytucjonalnych wspólnot Kościoła w blogach;
- budowanie społeczności religijnych w mediach społecznościowych;
- rola obrazu w mediach społecznościowych;
- znaczenie wideo w komunikacji w mediach społecznościowych;
- uzależnienie od gier on-line i rzeczywistości wirtualnej;
- promocja treści religijnych w internecie;
- zasady tworzenia informacji prasowych i ich udostępniania dziennikarzom oraz społeczności lokalnej;
- kontakty z mediami lokalnymi i ogólnopolskimi, udzielanie wywiadów, wypowiedzi;
- reaktywne zarządzanie sytuacjami kryzysowymi;
- proaktywne zarządzanie sytuacjami kryzysowymi;
- prawo prasowe oraz ochrona wizerunku i praw majątkowych.

Muzyka kościelna

Zasady muzyki

15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

592. Zagadnienia szczegółowe:

- zasady muzyki:
 - ogólna wiedza o muzyce jako sztuce;
 - notacja pięcioliniowa w kluczu wiolinowym i basowym, dźwięki, interwały;

- podstawy harmonii – skale dur-moll, konsonanse, dysonanse, triada harmoniczna;
- rytmika, agogika, dynamika, artykulacja, zdobnictwo;
- ogólna wiedza na temat instrumentów muzycznych i składów orkiestrowych;
- umiejętność czytania nut i wykonania prostych melodii jednogłosowo na fortepianie;
- podstawowy repertuar pieśniowy (śpiewy części stałych oraz śpiewy na poszczególne okresy roku liturgicznego);
- solfeż;
- podstawy emisji głosu.

Chorał gregoriański

15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

593. Zagadnienia szczegółowe:

- zarys historii muzyki religijnej;
- chorał gregoriański (charakterystyka, historia, repertuar, księgi);
- notacja chorałowa (klucze, neumy proste i złożone, inne znaki notacyjne);
- style i formy chorału gregoriańskiego;
- skale modalne (struktura);
- podstawowy repertuar gregoriański (*ordinarium missae*, obrzędy Mszy św., wybrane części *proprium missae*, niektóre antyfony).

Tony psalmowe

15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

594. Zagadnienia szczegółowe:

- tony psalmowe (w języku łacińskim i polskim) – struktura, zasady recytatywu i kadencjonowania;
- podstawowy repertuar śpiewów międzylekcyjnych, aklamacji, sekwencji;
- nieszpory parafialne;
- prawodawstwo muzyki liturgicznej w zakresie liturgii Słowa.

Obrzędy pogrzebu, dobór pieśni itd.

15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

595. Zagadnienia szczegółowe:

- obrzędy pogrzebu;
- podstawowe zasady doboru pieśni do liturgii.

Śpiewy Triduum Paschalnego i diakona

15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

596. Zagadnienia szczegółowe:

- śpiewy Triduum Paschalnego;
- śpiewy diakona – tony Ewangelii, śpiewy Liturgii Godzin Wielkiego Tygodnia oraz melodie modlitwy powszechnej.

*Śpiewy mszalne i prawodawstwo z zakresu muzyki kościelnej**15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS*

597. Zagadnienia szczegółowe:

- śpiewy mszalne kapłana;
- podstawowe dokumenty z zakresu prawodawstwa muzyczno-liturgicznego.

Język nowożytny*120h kontaktowych (120h ćwiczenia), 45-90h pracy własnej studenta, 7 ECTS*

598. Studium języka nowożytnego w ramach studiów teologicznych powinno umożliwiać jego opanowanie (na bazie umiejętności z wcześniejszych etapów edukacyjnych) na poziomie B2+ lub wyższym Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego. Studium powinno objąć w szczególności terminologię teologiczną w nauczanym języku oraz zapoznanie się z tekstami liturgicznymi w tym języku (co najmniej liturgia Eucharystii i sakramentu pojednania). Należy o to zadbać zwłaszcza na uczelniach, na których seminarzyści uczestniczą w lektoratach ze studentami innych kierunków (może być konieczne uzupełnienie tych elementów w ramach *studium domesticum* w seminarium).

Język hebrajski*30h kontaktowych (30h ćwiczenia), 20-30h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

599. Ćwiczenia mają pomóc w opanowaniu elementarnych wiadomości z gramatyki hebrajszczyzny biblijnej oraz jej słownictwa. Fonetyka i ortografia hebrajska. Znaki spółgłoskowe i samogłoskowe. Sylaby i akcenty. Morfologia rodzajnika, niektórych przedrostków, zaimków, rzeczownika regularnego. Wprowadzenie do koniugacji czasownika. *Status absolutus* i *constructus*. Przyrostki zaimkowe czasownika. Rzeczowniki nieregularne i segolowe oraz przymiotniki. Słownictwo towarzyszące wyjaśnieniom gramatycznym. Tłumaczenie ilustrujące zjawiska z leksyki i gramatyki znaczące dla studium teologii.

Język grecki*30h kontaktowych (30h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS*

600. Ćwiczenia mają pomóc w opanowaniu podstawowych wiadomości z gramatyki i słownictwa greki biblijnej. Wprowadzenie do fonetyki i ortografii. Deklinacje rzeczowników, przymiotników i zaimków. Czasownik w czasie teraźniejszym (oprócz koniunktywu i optatywu) oraz w czasie niedokonanym i aoryście wraz z tematami aorystu mocnego czasowników najczęściej występujących w Nowym Testamencie. Proste związki frazeologiczne. Słownictwo towarzyszące wyjaśnieniom gramatycznym. Tłumaczenie ilustrujące zjawiska z leksyki i gramatyki znaczące dla studium teologii.

Język łaciński*180h kontaktowych (180h ćwiczenia), 20-60h pracy własnej studenta, 8 ECTS*

601. Celem studium jest przygotowanie studentów do wykorzystania w studium filozofii i teologii katolickiej podstawowych wiadomości z morfologii, składni oraz słownictwa łaciny w zakresie umożliwiającym rozumienie na elementarnym poziomie tekstów Pisma Świętego,

tekstów Ojców Kościoła, teologów średniowiecznych oraz liturgii. W czasie zajęć studenci powinni się zapoznać z łacińskimi tekstami liturgicznymi (co najmniej liturgia Eucharystii).

602. Zagadnienia szczegółowe:

- studentów uczących się języka łacińskiego obowiązuje na pierwszym etapie studium znajomość pojęć podstawowych związanych z gramatyką i składnią języka łacińskiego: części mowy i części zdania łacińskiego; pojęcie deklinacji i koniugacji oraz alfabetu i akcentu wyrazowego; elementy gramatyki w części I to *indicativus* i *imperativus praesentis activi*, tworzenie przysłówków I i II deklinacji, deklinacja I i II oraz deklinacja zaimków dzierżawczych, osobowych, pytajnych, zwrotnych i względnych; elementy syntaksy to orzeczenie imienne i *dativus possessivus*;
- gramatyka poznawana na drugim etapie to deklinacje III-V wraz z przymiotnikami i przysłówkami od nich tworzonymi, *indicativus imperfecti* i *futuri I activi, passivum* czasów niedokonanych, *verba deponentia*, *participium praesentis activi*, zaimki wskazujące i przymiotniki zaimkowe, liczebniki; elementy syntaksy to składnia nazw miast, *accusativus* i *nominativus duplex* oraz ACI i NCI;
- w części trzeciej studenci poznają *indicativus perfecti, plusquamperfecti* i *futuri exacti activi i passivi, imperativus futuri activi i passivi*, stopniowanie przymiotników i przysłówków, *coniunctivus praesentis i imperfecti activi i passivi*; elementy syntaksy to *ablativus comparativus, genitivus partitivus, ablativus absolutus, coniugatio periphrastica activa*, użycie *coniunctivus* w zdaniach głównych;
- część czwarta poświęcona jest na studium *coniunctivus perfecti i plusquamperfecti activi i passivi, gerundium, gerundivum, verba anomala i verba defectiva*; elementy syntaksy to *coniugatio periphrastica passiva, dativus auctoris*, zasady *consecutio temporum*, składnia zdań pytajnych zależnych, celowych, dopełnieniowych, skutkowych, czasowych, warunkowych i przyzwolonych oraz zdań podrzędnych z *indicativus* orzeczenia zdania podrzędnego.

Seminarium magisterskie

180h kontaktowych (180h seminarium), 420-600h pracy własnej studenta, 30 ECTS

603. Seminarium magisterskie pogłębia wiedzę uczestników o specyfice przedmiotowej i metodologicznej w zakresie subdyscypliny teologicznej lub dyscypliny pomocniczej teologii, właściwej dla danego seminarium. Wiedza ta jest podstawą poznawania zasad interpretacji tekstów źródłowych uznawanych za podstawowe dla tego zakresu. W tym samym czasie seminarium służy: formułowaniu problemu badawczego; wstępnej orientacji w stanie badań; zarysowaniu planu opracowania tego problemu. W późniejszym czasie wspiera ono studentów w pierwszej redakcji pracy magisterskiej, pogłębiając ich wiedzę o literaturze przedmiotu związanej z badanymi zagadnieniami oraz wykształcając umiejętności krytycznego korzystania ze źródeł i opracowań. Udział w seminarium prowadzi do opracowania redakcji pracy magisterskiej, doskonaląc umiejętności krytycznej integracji we własnej pracy uwag zgłaszanych przez promotora i innych uczestników seminarium.

Proseminarium*15h kontaktowych (15h seminarium), 35-45h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

604. Proseminarium służy poznaniu, rozumieniu oraz przestrzeganiu prawnych i etycznych norm korzystania w pracy naukowej ze źródeł i z zasobów własności intelektualnej. Omawia istotne etapy konstrukcji projektu naukowego: określenie celu i przedmiotu badań; rozpoznanie ich znaczenia dla dyscypliny; dobór metod stosowanych w realizacji projektu; opracowanie koncepcji badań i ich planu. Przygotowuje do prowadzenia kwerendy naukowej, przedstawiając ogólne zasady pozyskiwania danych, ich selekcji oraz interpretacji w celu ich połączenia z argumentacją zmierzającą do wyznaczonych celów. Omawia reguły pisowni słownictwa religijnego, normy cytowania dokumentów w pracy pisemnej oraz zasady sporządzania wykazu wykorzystanej literatury. Przedstawia sposoby rozpowszechniania osiągniętych rezultatów zarówno przez prezentację naukową (referat, komunikat i dyskusję panelową w ramach konferencji), jak i w pisemnej pracy (składającej się ze wstępu, głównych części i zakończenia oraz opatrzonej odpowiednim aparatem naukowym).

4. EFEKTY UCZENIA SIĘ

605. Jednym z elementów programu studiów, wymaganych przez przepisy państwowe, jest opis efektów uczenia się. Sposób ich formułowania (wiedza, umiejętności, kompetencje społeczne) wynika także z międzynarodowych zasad procesu Bolońskiego (w którym uczestniczy Stolica Apostolska). Zaleca się usilnie, aby studia prowadzone dla alumnów we wszystkich jednostkach dydaktycznych w Polsce prowadziły do efektów niżej podanych. Niemniej poniższy opis efektów uczenia się – będąc realizacją wymogów prawa państwowego – nie obejmuje wszystkich aspektów istotnych w formacji seminarzystów. Tym samym nie powinien stanowić samodzielnie istotnego punktu odniesienia dla całego procesu formacyjnego, a jedynie normę pomocniczą dla jednostek prowadzących studia.

A. Efekty uczenia się dla kierunku: teologia

Poziom studiów: jednolite studia magisterskie.

Profil: ogólnoakademicki.

<i>Kod</i> ⁵³⁸	Opis efektów uczenia się	Odniesienie do Charakterystyki drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji w obszarach kształcenia w zakresie nauk humanistycznych i społecznych
Wiedza: absolwent zna i rozumie		

⁵³⁸ Objaśnienie oznaczeń:**T** (przed podkreślnikiem) — kierunkowe efekty kształcenia dla jednolitych studiów magisterskich na kierunku teologia, profil ogólnoakademicki;**TN i TD** — dodatkowe kierunkowe efekty kształcenia związane z kształceniem nauczycieli religii i duchownych;**W** — (po podkreślniku) zakres wiedzy; **U** — (po podkreślniku) zakres umiejętności; **K** — (po podkreślniku) — zakres kompetencji społecznych;**01, 02, 03 i kolejne** (po podkreślniku) — numer efektu kształcenia.

T_W01	w pogłębionym stopniu terminologię, wybrane fakty i zjawiska oraz dotyczące ich metody i teorie wyjaśniające złożone zależności między nimi, stanowiące zaawansowaną wiedzę ogólną z zakresu teologii;	<i>P7S_WG</i>
T_W02	w podstawowym stopniu wybrane fakty i zjawiska oraz dotyczące ich metody i teorie wyjaśniające zależności między nimi, stanowiące podstawową wiedzę ogólną z zakresu filozofii i prawa kanonicznego;	<i>P6S_WG</i>
T_W03	uporządkowaną i podbudowaną teoretycznie wiedzę obejmującą kluczowe zagadnienia oraz wybrane zagadnienia z zakresu zaawansowanej wiedzy szczegółowej w ramach teologii biblijnej, fundamentalnej, dogmatycznej, moralnej i innych dyscyplin teologicznych oraz filozofii, metafizyki, filozofii Boga, człowieka i przyrody, etyki oraz filozofii religii i kultury, a także epistemologii i metodologii nauk oraz logiki i historii filozofii;	<i>P7S_WG</i>
T_W04	główne trendy rozwojowe teologii biblijnej, systematycznej i praktycznej;	<i>P7S_WG</i>
T_W05	fundamentalne dylematy współczesnej cywilizacji, do których odnosi się nauczanie Kościoła katolickiego;	<i>P7S_WK</i>
T_W06	w pogłębionym stopniu zasady działania Kościoła katolickiego i jego instytucji, zwłaszcza w polskich warunkach prawnych;	<i>P7S_WG/K</i>
T_W07	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej.	<i>P7S_WK</i>
Umiejętności: absolwent potrafi		
T_U01	wykorzystywać posiadaną wiedzę z zakresu teologii, filozofii i prawa kanonicznego – formułować i rozwiązywać złożone i nietypowe problemy i innowacyjnie wykonywać zadania w nieprzewidywalnych warunkach przez: – właściwy dobór źródeł teologicznych oraz informacji z nich pochodzących, dokonywanie oceny, krytycznej analizy, syntezy oraz twórczej interpretacji i prezentacji tych informacji, – dobór oraz stosowanie właściwych metod i narzędzi, w tym zaawansowanych technik informacyjno-komunikacyjnych;	<i>P7S_UW</i>
T_U02	samodzielnie planować i realizować własne uczenie się przez całe życie i ukierunkowywać innych w tym zakresie;	<i>P7S_UU</i>
T_U03	komunikować się na tematy teologiczno-filozoficzne ze zróżnicowanymi kręgami odbiorców oraz prowadzić debatę, zwłaszcza światopoglądową;	<i>P7S_UK</i>
T_U04	formułować i analizować problemy badawcze, dobierać metody i narzędzia ich rozwiązania, syntetyzować różne idee i punkty widzenia z wykorzystaniem wiedzy teologicznej, filozoficznej i z zakresu dyscyplin pomocniczych;	<i>P7S_UW</i>
T_U05	przeprowadzić krytyczną analizę i interpretację wybranych wytworów kultury (zwłaszcza chrześcijańskich) z zastosowaniem twórczej i oryginalnej metody oceny ich znaczenia i oddziaływania w procesie historyczno-kulturowym;	<i>P7S_UW</i>
T_U06	prawidłowo posługiwać się systemami normatywnymi przy rozwiązywaniu wybranych problemów z zakresu etyki, teologii moralnej i prawa kanonicznego;	<i>P7S_UW</i>
T_U07	posługiwać się językiem obcym na poziomie B2+ Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego oraz w wyższym stopniu w zakresie specjalistycznej terminologii;	<i>P7S_UK</i>
T_U08	uwzględniać w badaniach źródła w języku łacińskim i greckim na poziomie podstawowym;	<i>P7S_UK</i>
T_U09	kierować pracą zespołu.	<i>P7S_UO</i>
Kompetencje społeczne: absolwent jest gotów do		
T_K01	krytycznej oceny odbieranych treści;	<i>P7S_KK</i>
T_K02	uznawania znaczenia wiedzy teologicznej w rozwiązywaniu problemów poznawczych i praktycznych;	<i>P7S_KK</i>

T_K03	wypełniania zobowiązań społecznych, inspirowania i organizowania działalności na rzecz środowiska społecznego, zwłaszcza w ramach działalności Kościoła katolickiego i zgodnie z zasadami katolickiej nauki społecznej;	P7S_KO
T_K04	inicjowania działań na rzecz dobra wspólnego, zwłaszcza w odniesieniu do ubogich i wykluczonych;	P7S_KO
T_K05	odpowiedzialnego pełnienia roli teologa i podtrzymywania jego etosu z uwzględnieniem zmieniających się potrzeb społecznych;	P7S_KR
T_K06	uczestniczenia w życiu kulturalnym i korzystania z jego różnorodnych form;	P7S_KR
T_K07	uczestniczenia w działaniach na rzecz zachowania dziedzictwa chrześcijańskiego i kulturowego regionu, kraju i Europy.	P7S_KR

B. Efekty uczenia się związane z kwalifikacjami do wykonywania zawodu nauczyciela religii (TN)⁵³⁹

Kod	Opis efektów uczenia się	Odniesienie do Rozp. MNiSW z dnia 25.07.2019
Wiedza. Absolwent zna i rozumie:		
TN_W01	terminologię wykorzystywaną do opisu zjawisk pedagogicznych oraz jej zastosowanie w dyscyplinach pokrewnych, a także w odniesieniu do teologii;	C.W1; D.1.W1
TN_W02	wybrane koncepcje człowieka oraz posiada wiedzę na temat rozwoju człowieka w cyklu życia, zarówno w aspekcie biologicznym, jak i psychiczno-duchowym oraz społecznym, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych;	B.1.W2; D.1.W2
TN_W03	zagadnienia związane z procesami komunikowania interpersonalnego i społecznego, w tym w działalności pedagogicznej (dydaktycznej, wychowawczej, katechetycznej i opiekuńczej), oraz ich prawidłowości i zakłóceń;	B.1.W3; B.3.W2; D.1.W13
TN_W04	podstawowe pojęcia wychowania i kształcenia, w tym ich teologiczno-filozoficznych, społeczno-kulturowych, historycznych, psychologicznych, biologicznych i medycznych podstaw;	B.1.W4
TN_W05	podstawowe współczesne teorie dotyczące wychowania, uczenia się i nauczania oraz rozumie różnorodne uwarunkowania tych procesów i ich związek z życiem religijno-duchowym;	B.1.W1; C.W3; D.2.W1
TN_W06	znaczenie współpracy różnych środowiskach wychowawczych i katechetycznych, ich specyfikę i procesy w nich zachodzących;	B.2.W3; B.3.W1; D.1.W4; D.2.W2
TN_W07	zasady projektowania i prowadzenia badań diagnostycznych w praktyce pedagogiczno-katechetycznej, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych i uwzględniającą specjalne potrzeby edukacyjne uczniów z zaburzeniami w rozwoju;	B.2.W5; C.W5; D.1.W12
TN_W08	strukturę i funkcje systemu edukacji, cele, podstawy prawne, organizację i funkcjonowanie różnych instytucji edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych, terapeutycznych, kulturalnych i pomocowych, a także pastoralno-charytatywnych;	B.2.W1; C.W3;

⁵³⁹ Objaśnienie oznaczeń szczegółowych efektów uczenia się zgodnie z punktem III.3 standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (wg Załącznika nr 1 do Rozporządzenia MNiSW z dnia 25.07.2019, Dz.U. poz. 1450): B - oznacza efekty z zakresu przygotowania psychologiczno-pedagogicznego, przy czym B.1 – to psychologia, B.2 – pedagogika, B.3 – praktyki zawodowe; C oznacza efekty z zakresu podstaw dydaktyki i emisji głosu, zaś D oznacza efekty uczenia się z zakresu przygotowania dydaktycznego do nauczania pierwszego przedmiotu, przy czym D.1 to dydaktyka przedmiotu nauczania, a D.2 to praktyki zawodowe.

		<i>D.1.W3; D.2.W3</i>
TN_W09	podmioty działalności edukacyjnej, wychowawczej, opiekuńczej, kulturalnej, pomocowej, a także katechetycznej (dzieci, uczniów, rodziców i nauczycieli) i partnerach szkolnej edukacji (np. instruktorzy harcerscy, animatorzy ruchów eklezyjalnych) oraz specyfice funkcjonowania dzieci i młodzieży w kontekście prawidłowości i nieprawidłowości rozwojowych;	<i>B.2.W3; C.W2; D.1.W7; D.1.W8</i>
TN_W10	sposoby i znaczenie oceniania osiągnięć edukacyjnych dzieci i młodzieży, kształtowania pozytywnego stosunku do nauki oraz wspomagania uczniów w projektowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej;	<i>B.2.W7; C.W6; D.1.W10; D.1.W11; D.1.W15</i>
TN_W11	specyfikę funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych;	<i>B.2.W5; B.2.W6</i>
TN_W12	metodykę wykonywania typowych zadań, normy, procedury i dobre praktyki stosowane w różnych obszarach działalności pedagogiczno-katechetycznej (wychowanie przedszkolne, nauczanie w szkołach ogólnodostępnych, w szkołach i oddziałach specjalnych oraz integracyjnych);	<i>C.W3; C.W4; D.1.W5; D.1.W9</i>
TN_W13	elementarną wiedzę o bezpieczeństwie i higienie pracy w instytucjach edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych, kulturalnych i pomocowych, do pracy w których uzyskuje przygotowanie; posiada niezbędną wiedzę w zakresie udzielania pierwszej pomocy i odpowiedzialności prawnej opiekuna;	<i>B.2.W2; B.2.W4; B.3.W3</i>
TN_W14	sposoby i możliwości projektowania ścieżki własnego rozwoju i awansu zawodowego;	<i>B.1.W5; B.2.W2; C.W6; D.1.W14</i>
TN_W15	rolę nauczyciela i koncepcje pracy nauczyciela: etykę zawodu nauczyciela, prawa i obowiązki, zasady odpowiedzialności;	<i>B.2.W2</i>
TN_W16	różne rodzaje więzi społeczno-eklezyjalnych, prawidłowości nimi rządzące oraz różne struktury społeczne i instytucje eklezyjalne, a także o zachodzące między nimi relacje;	<i>B.2.W.3; D.1.W13</i>
TN_W17	prawidłowości funkcjonowania i patologie narządu mowy.	<i>C.W7</i>
Umiejętności. Absolwent potrafi:		
TN_U01	dokonać obserwacji i interpretacji sytuacji i zdarzeń wychowawczych oraz analizy ich powiązań z różnymi obszarami działalności pedagogicznej i katechetycznej;	<i>B.1.U1; B.3.U1</i>
TN_U02	wykorzystywać wiedzę teoretyczną z zakresu pedagogiki oraz psychologii w powiązaniu z teologią do analizowania i interpretowania problemów edukacyjnych, wychowawczych, katechetycznych, opiekuńczych, kulturalnych i pomocowych, a także motywów i wzorów zachowań uczestników tych sytuacji;	<i>B.1.U2; B.3.U2; D.1.U10</i>
TN_U03	posługiwać się wiedzą teoretyczną z zakresu pedagogiki, psychologii oraz dydaktyki i metodyki szczegółowej w celu diagnozowania, analizowania i prognozowania sytuacji pedagogicznych oraz dobierania strategii realizowania działań praktycznych w odniesieniu do różnych kontekstów działalności pedagogiczno-katechetycznej na poszczególnych etapach edukacyjnych;	<i>B.1.U6; B.3.U3; D.1.U1; D.1.U8; D.2.U2</i>
TN_U04	samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać swoje profesjonalne umiejętności związane z działalnością pedagogiczno-katechetyczną, korzystając z różnych źródeł (w języku ojczystym i obcym) i nowoczesnych technologii;	<i>D.1.U7</i>
TN_U05	diagnozować specjalne potrzeby edukacyjne uczniów; opracowywać wyniki obserwacji i formułować wnioski oraz podejmować odpowiednie działania;	<i>B.1.U5; B.2.U6; C.U5; D.1.U11</i>
TN_U06	uczestniczyć w komunikacji interpersonalnej: porozumiewać się z osobami pochodzącymi z różnych środowisk, będącymi w różnej kondycji emocjonalnej, dialogowo rozwiązywać konflikty i konstruować dobrą atmosferę dla komunikacji w	<i>B.1.U3; B.1.U4;</i>

	klasie szkolnej; posiada umiejętność prezentowania własnych pomysłów, wątpliwości i sugestii;	<i>C.U2;</i> <i>D.1.U6</i>
TN_U07	ocenić przydatność typowych metod, procedur i dobrych praktyk do realizacji zadań związanych z różnymi sferami i etapami działalności pedagogiczno-katechetycznej;	<i>B.3.U4;</i> <i>C.U3;</i> <i>D.1.U2;</i> <i>D.2.U1</i>
TN_U08	dobierać i wykorzystywać dostępne materiały, środki i metody pracy w celu projektowania i efektywnego realizowania działań pedagogiczno-katechetycznych oraz wykorzystywać nowoczesne technologie do pracy dydaktycznej i katechetycznej;	<i>B.3.U5;</i> <i>C.U6;</i> <i>D.1.U3</i>
TN_U09	procesami kształcenia i wychowania, posiada umiejętność pracy z grupą (zespołem wychowawczym, klasowym, grupą formacyjną), potrafi przyjąć rolę lidera w zespole;	<i>B.2.U1;</i> <i>C.U4</i>
TN_U10	animować prace nad rozwojem uczestników procesów pedagogiczno-katechetycznych, także tych o specjalnych potrzebach edukacyjnych, oraz wspierać ich w procesie samowychowania i samokształcenia;	<i>B.2.U7;</i> <i>D.1.U4;</i> <i>D.2.U3</i>
TN_U11	pracować z uczniami, indywidualizować zadania i dostosowywać metody i treści do potrzeb i możliwości uczniów (w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz zmian zachodzących w świecie i w nauce;	<i>C.U1;</i> <i>D.1.U7</i>
TN_U12	posługiwać się zasadami i normami etycznymi w wykonywanej działalności;	<i>B.2.U3</i>
TN_U13	pracować w zespole, pełniąc różne role; umie podejmować i wyznaczać zadania; posiada elementarne umiejętności organizacyjne pozwalające na realizację działań pedagogiczno-katechetycznych, posiada umiejętność współpracy z innymi nauczycielami, pedagogami i rodzicami uczniów;	<i>B.1.U7;</i> <i>B.2.U4</i>
TN_U14	analizować własne działania pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze, katechetyczne i opiekuńcze) i wskazywać obszary wymagające modyfikacji, potrafi eksperymentować i wdrażać działania innowacyjne;	<i>B.3.U6;</i> <i>D.1.U7</i>
TN_U15	zaprojektować plan własnego rozwoju zawodowego;	<i>B.1.U8;</i> <i>B.2.U2</i>
TN_U16	kształtować prawidłowe nawyki posługiwania się narządem mowy;	<i>C.U7;</i> <i>C.U8</i>
TN_U17	udzielić pierwszej pomocy.	<i>B.2.U5</i>
Kompetencje społeczne. Absolwent jest gotów do:		
TN_K01	określenia poziomu swojej wiedzy i umiejętności; ciągłego dokształcania się zawodowego i rozwoju osobistego; oceny własnych kompetencji i doskonalenia umiejętności w trakcie realizowania działań pedagogiczno-katechetycznych;	<i>B.2.K3;</i> <i>D.1.K8;</i> <i>D.2.K1</i>
TN_K02	uzasadnienia sensu, wartości i potrzeby podejmowania działań pedagogiczno-katechetycznych oraz ewangelizacyjnych w środowisku społecznym i ekklezjalnym; jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji indywidualnych i zespołowych działań w zakresie różnych form katechezy;	<i>C.K1;</i> <i>D.1.K5</i>
TN_K03	prowadzenia zindywidualizowanego działania pedagogiczno-katechetycznego w odniesieniu do uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjno-formacyjnych;	<i>B.1.K1;</i> <i>D.1.K1</i>
TN_K04	dostrzeżenia i formułowania problemów teologiczno-moralnych i dylematów etycznych związanych z ludzką aktywnością, poszukuje optymalnych rozwiązań z punktu widzenia światopoglądu chrześcijańskiego; postępuje zgodnie z zasadami moralności chrześcijańskiej; wykazuje cechy refleksyjnego praktyka;	<i>B.1.K2;</i> <i>D.1.K4</i>
TN_K05	świadomego, etycznego diagnozowania i oceniania uczniów;	<i>D.1.K6</i>
TN_K06	odpowiedzialnego przygotowania się do swojej pracy, projektowania i wykonania działań pedagogiczno-katechetycznych;	<i>C.K2;</i> <i>D.1.K3</i>
TN_K07	podejmowania indywidualnych i zespołowych działań na rzecz podnoszenia jakości pracy szkoły;	<i>B.3.K1;</i> <i>D.1.K7</i>

TN_K08	utożsamiania się z wartościami, celami i zadaniami realizowanymi w praktyce pedagogiczno-katechetycznej i ewangelizacyjnej; odznacza się rozwagą, dojrzałością i zaangażowaniem w projektowanie, planowanie i realizowanie działań pedagogiczno-katechetycznych;	B.2.K1; D.1.K2; D.1.K9
TN_K09	współpracy w prowadzeniu działalności pedagogiczno-katechetycznej i ewangelizacyjnej z innymi podmiotami podejmującymi działania w tym zakresie, szczególnie z parafią i ruchami kościelnymi.	B.2.K4

C. Efekty uczenia się wymagane do podjęcia posługi duchownego w Kościele katolickim

Kod	Opis efektów uczenia się	Odniesienie do Charakterystyki drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji w obszarach kształcenia w zakresie nauk humanistycznych i społecznych
Wiedza: absolwent zna i rozumie:		
TD_W01	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia z zakresu teologii pastoralnej i teologii życia duchowego;	P7S_WG
TD_W02	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia z zakresu liturgiki i liturgii, obrzędowości Kościoła katolickiego i pobożności ludowej ;	P7S_WG
TD_W03	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia z zakresu teologii słowa Bożego i sakramentów;	P7S_WG
TD_W04	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia zakresu prawa kanonicznego;	P7S_WG
TD_W05	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia dotyczące działalności ewangelizacyjnej, pastoralnej i charytatywnej Kościoła katolickiego oraz związanych z nią fundamentalnych dylematów współczesnej cywilizacji;	P7S_WG P7S_WK
Umiejętności: absolwent potrafi		
TD_U01	podejmować i wypełniać ogólne i specjalistyczne zadania duszpasterskie Kościoła katolickiego;	P7S_UW P7S_UO
TD_U02	popularyzować wiedzę teologiczną, przekazywać ją i dzielić się doświadczeniem religijno-duchowym, zwłaszcza przez posługę duszpasterską w Kościele katolickim;	P7S_UK
TD_U03	przygotowywać i wygłaszać homilie oraz inne wystąpienia związane z działalnością duszpasterską;	P7S_UK
TD_U04	sprawować liturgię i obrzędy Kościoła katolickiego;	P7S_UK
TD_U05	organizować parafialną działalność duszpasterską, charytatywną, oraz animować aktywność małych grup;	P7S_UW P7S_UO
TD_U06	podejmować przez całe życie osobisty religijno-duchowy rozwój i kierować rozwojem religijno-duchowym innych osób.	P7S_UU
Kompetencje społeczne: absolwent jest gotów do		
TD_K01	prawidłowego identyfikowania i rozstrzygnięcia dylematów doktrynalnych i etyczno-moralnych związane z pracą duszpasterską;	P7S_KK
TD_K02	planowania i inicjowania działań na rzecz zachowania dziedzictwa kultury chrześcijańskiej oraz w odniesieniu do dóbr materialnych Kościoła;	P7S_KO
TD_K03	podejmowania trudnych zadań związanych z pracą duszpasterską i pełnioną funkcją społeczno-eklezyjalną.	P7S_KO P7S_KR

5. ETAP PROPEDEUTYCZNY I ETAP PASTORALNY

A. Etap propedeutyczny

606. W organizacji zarówno szczegółowego programu, jak i samego przebiegu zajęć dydaktycznych okresu propedeutycznego, należy trzymać się zasady, że formacja intelektualna ma służyć głównie formacji ludzkiej i duchowej oraz im jest podporządkowana. Oznacza to przede wszystkim takie rozmiary czasowe zajęć kontaktowych i studium własnego, które pozwolą na swobodną realizację zajęć związanych z innymi wymiarami formacji. Wynika stąd dobra praktyka planowania zajęć dydaktycznych po zaplanowaniu pozostałych elementów formacji etapu propedeutycznego. Nie chodzi tylko o wypełnienie dydaktyką i studium czasu uczestników okresu propedeutycznego, ale o rzeczywistą formację intelektualną. Do jej celów należy zaliczyć:

- uzupełnienie i systematyzacja podstawowej wiedzy religijnej prowadzące do uspołnienienia światopoglądu chrześcijańskiego;
- uzupełnienie i pogłębienie wiedzy i umiejętności związanych z posługiwaniem się słowem mówionym i pisanym;
- nabycie lub utrwalenie nawyku osobistej lektury;
- zapoznanie się z historią i tradycją Kościoła lokalnego;
- nabycie wiedzy o kulturze i rozwinięcie umiejętności korzystania z niej.

607. Okres propedeutyczny nie może być traktowany jak pierwszy rok studiów przewidzianych w programie studiów filozoficzno-teologicznych. Etap ten musi być organizowany jako okres wprowadzający i odłączony od właściwych studiów teologii pierwszego stopnia.

Szczegółowy program zajęć okresu propedeutycznego

Wstęp do Katechizmu Kościoła Katolickiego

608. Celem zajęć jest przekazanie/uzupełnienie i systematyzacja informacji z zakresu programu katechezy, szczególnie w obszarach wiedzy o Kościele, moralności katolickiej, nauki społecznej jako przygotowanie do studiów filozoficzno-teologicznych. Potrzeba zajęć wynika ze słabej (średnia na poziomie dostatecznym) znajomości wiadomości z zakresu programu katechezy szkoły średniej (braki w realizacji programu przez katechetów – często nie z ich winy – i/lub odstęp czasowy niektórych kandydatów od zakończenia katechezy szkolnej).

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: zajęcia w wymiarze 4 h tygodniowo + praca własna.

Współczesny obraz świata

609. Zajęcia mają na celu ukazanie aktualnego stanu wiedzy na temat wybranych zjawisk z zakresu fizyki, kosmologii, biologii, chemii oraz wypracowanie umiejętności wiązania tych wiadomości z wiedzą z zakresu filozofii i teologii (uspołnienie światopoglądu chrześcijańskiego). Chodzi o uzupełnienie braków wynikających zarówno z niedostatków katechezy w tym zakresie, jak i z ograniczania zajęć z nauk przyrodniczych przy wyborze jako rozszerzonych przedmiotów humanistycznych, a także o brak w toku studiów filozoficzno-teologicznych zajęć z nauk przyrodniczych.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia w wymiarze 2h w tygodniu + praca własna;
- prowadzący: specjalista – popularyzator wiedzy z zakresu nauk przyrodniczych bardzo dobrze zorientowany w teologii (ewentualnie odwrotnie).

Czytanie Pisma Świętego jako słowa Bożego

610. Zajęcia mają na celu wprowadzenie uczestników w egzystencjalną lekturę Pisma Świętego jak słowa Bożego, które oświeca teraźniejszość: pomaga zrozumieć Boga, siebie i świat, porusza do podejmowania decyzji zgodnych z wolą Bożą, dostarcza osobowych wzorców postępowania, wspiera w trudnościach, inspirowanie osobistą modlitwą itd. W czasie zajęć dobrze jest wprowadzić w różne sposoby modlitewnego, medytacyjnego czytania słowa Bożego, zapoznać z narzędziami, które mogą być pomocne, a nade wszystko wprowadzić w umiejętność i w miarę możliwości wyrobić nawyk korzystania ze słowa Bożego, które Kościół codziennie proponuje w liturgii.

Wprowadzenie do teologii duchowości

611. Zagadnienia szczegółowe:

- więź z Bogiem jako centrum życia chrześcijańskiego;
- chrzest jako początek życia duchowego i źródło jego dynamizmu;
- duchowość a struktura psycho-fizyczno-duchowa człowieka (rozum, wola, uczucia, zmysły, wyobraźnia, pamięć, ciało);
- poznanie psychologiczne a poznanie duchowe samego siebie;
- dydaktyka życia duchowego (czystość intencji, ćwiczenia duchowe, asceza życia codziennego, modlitwa początkujących w życiu duchowym, codzienna Eucharystia, rachunek sumienia, stały spowiednik, kierownictwo duchowe, itp.);
- rozeznawanie osobistego powołania;
- wybrane zagadnienia z historii duchowości chrześcijańskiej;
- polska duchowość i tradycja pobożnościowa;
- święci i wybitne osoby Kościoła lokalnego (elementy hagiografii kapłańskiej).

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: wskazane jest uzgodnienie zajęć z teologii duchowości z ojcem duchownym etapu propedeutycznego; w realizacji powyższych zagadnień należy skupić się na niektórych kwestiach szczegółowych i przepracować je w kontekście formacji propedeutycznej, także w formie ćwiczeń, lektury i pracy własnej seminarzystów.

Literatura i kod kulturowy

612. Celem zajęć jest nabycie i/lub rozwój umiejętności krytycznej pracy z tekstami kultury polskiej i światowej oraz umiejętność tworzenia dłuższych wypowiedzi (zarówno ustnych, jak i pisemnych), co stanowi przygotowanie do poznawania i rzetelnego studiowania dzieł z zakresu filozofii i teologii oraz zdobycie wiedzy z zakresu kultury na poziomie wymaganym od przygotowujących się do prezbiteratu.

613. Przedmiot ma kompensować niewystarczającą, czasami wręcz znikomą orientację kandydatów w przestrzeni szeroko rozumianej kultury, braki w znajomości kanonu dzieł kultury światowej (literatura, teatr, film) oraz słabe umiejętności tworzenia samodzielnych, dłuższych wypowiedzi: wypracowania, rozprawki oraz pracy z tekstem jako źródłem argumentacji (powodem takiego stanu rzeczy jest ciągle ograniczanie podstaw programowych,

zwłaszcza z zakresu literatury, oraz skupienie uczniów szkół średnich na umiejętności rozwiązywania testów maturalnych; dodatkowo spory odsetek kandydatów stanowią osoby, które edukację szkolną zakończyły kilka lat przed zgłoszeniem się do seminarium i od tego czasu nie miały możliwości i/lub potrzeby rozwoju w tym zakresie).

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia prowadzone w zakresie 6h w tygodniu + studium własne (lektura zadanych tekstów oraz przygotowanie prac pisemnych);
- prowadzący: nauczyciel – literaturoznawca, najlepiej uczący w szkole średniej i mający świadomość braków, jakie w tym zakresie mają programy szkolne.

Wprowadzenie do muzyki kościelnej

614. Zajęcia mają na celu wstępne zaznajomienie uczestników z teorią muzyki, chorałem gregoriańskim i zasadami śpiewu, co jest konieczne ze względu na praktyczny brak wykształcenia muzycznego kandydatów wynikający z braku zajęć z muzyki w programie szkolnym.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia w wymiarze co najmniej 2h tygodniowo;
- prowadzący: specjalista z zakresu muzykologii.

Historia i tradycje Kościoła lokalnego

615. Zajęcia prowadzą do zaznajomienia uczestników z historią i powiązanymi z nią zwyczajami Kościoła lokalnego (diecezji, regionu, Polski).

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia w wymiarze co najmniej 1h tygodniowo;
- prowadzący: specjalista z zakresu historii Kościoła lub kompetentna osoba.

Lektoraty języków nowożytnych

616. Zajęcia służą doskonaleniu znajomości języków nowożytnych poznanych w szkole średniej.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- 2h w tygodniu;
- należy przygotować kilka wariantów zajęć zależnie od stanu umiejętności językowych danej grupy.

Metodyka uczenia się i pracy z tekstem

617. Zajęcia mają na celu przypomnienie/wprowadzenie do umiejętności uczenia się i pisania prac na bazie tekstów źródłowych. Warto uwzględnić tutaj umiejętność obsługi edytora tekstów.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia prowadzone w dwóch blokach po 6h – pierwszy na początku kursu – ogólna praca z tekstem źródłowych i budowanie argumentów; drugi – pod koniec kursu – specyfika tekstu teologicznego (filozoficznego) i praca z takim tekstem;

– prowadzący: specjalista z zakresu metodyki teologii lub metodyki filozofii.

Kultura języka polskiego

618. Celem przedmiotu jest przypomnienie i utrwalenie w studentach wybranych zasad poprawnego i sprawnego posługiwania się współczesną polszczyzną oraz dalsze (po etapach szkolnych) kształcenie umiejętności poprawnego i komunikatywnego posługiwania się językiem polskim w mowie i piśmie.

619. Zagadnienia szczegółowe:

- zagadnienia poprawności ortograficznej i interpunkcyjnej;
- ćwiczenia z zakresu poprawności ortograficznej i interpunkcyjnej;
- zasady pisowni słownictwa religijnego;
- wybrane aspekty kultury języka:
 - norma językowa (poziomy i typy normy współczesnej polszczyzny; warianty w normie i ich typy);
 - innowacja językowa a błąd językowy; kryteria oceny innowacji;
 - rodzaje błędów językowych, najczęstsze błędy językowe we współczesnej mowie codziennej;
 - język świata wirtualnego;
 - manipulacja językowa;
 - język kościelny;
 - świadomość językowa współczesnych Polaków (postawy wobec języka);
- formy wypowiedzi pisemnej i ustnej; przypomnienie zasad oraz ćwiczenia praktyczne.

B. Etap pastoralny

620. Etap pastoralny stanowi ostatnią część procesu przygotowania kandydatów do święceń prezbiteratu i wynikającej z nich posługi. W zależności od tego, jak długo trwają w danej jednostce studia teologiczne, etap pastoralny może w całości mieć miejsce po ich zakończeniu (studia dziesięciosesemestralne), częściowo w trakcie, a częściowo po (studia jedenastosemestralne) albo w całości w czasie ich trwania (studia dwunastosemestralne). W konsekwencji poniżej wskazane przedmioty powinny albo stać się częścią programu jedenastego lub dwunastego semestru, albo być organizowane przez seminarium duchowne (diecezję) jako *studium domesticum*. Rozstrzygnięcia w tej kwestii – także odnośnie wymiaru godzin, punktów ECTS, ewentualnych dodatkowych dokumentów potwierdzających efekty uczenia się po zakończeniu studiów – powinny zapadać lokalnie, w ścisłej współpracy między rektorami seminariów a uczelniami.

621. Etap pastoralny w zakresie formacji intelektualnej powinien dopomagać kandydatom do prezbiteratu w zbudowaniu osobistej syntezy zdobytej w czasie studiów wiedzy oraz w nabyciu sprawności w jej stosowaniu w odniesieniu do problemów pastoralnych. Może też służyć poszerzeniu wiedzy specjalistycznej – zwłaszcza o zagadnienia mało lub nieobecne w trzonie studiów teologicznych.

Program zajęć etapu pastoralnego

622. Program obejmuje zajęcia obowiązkowe (powinny być realizowane we wszystkich seminariach) oraz zalecane propozycje zajęć fakultatywnych. W danym seminarium można tę ofertę poszerzyć o inne zagadnienia.

*Zajęcia obowiązkowe**Liturgiczna posługa prezbitera*

15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

623. Zagadnienia szczegółowe:

Ars celebrandi:

- Msza koncelebrowana;
- Msza pontyfikalna.

Ars praesidendi:

- zasada czynnego uczestnictwa we Mszy św.;
- podział funkcji i posług podczas Mszy św. (organizacja posług liturgicznych): rola i obowiązki przewodniczącego Eucharystii; zadania ludu, chóru i scholi;
- śpiew, milczenie i postawy zewnętrzne w liturgii mszalnej;
- Msze św. z udziałem dzieci (zasady);
- Msze św. dla grup specjalnych (zasady).

Filozoficzno-światopoglądowe konteksty współczesnej ewangelizacji

30h kontaktowych (30h konwersatorium), 150-180h pracy własnej studenta – 6 ECTS

624. Potraktowanie ewangelizacji jako twórczej inkulturacji zakłada zrozumienie złożoności ideowej współczesnej kultury i dominujących nurtów społecznych oraz kształtowanie umiejętności ich ewaluacji. Konwersatorium stanowi przegląd kulturowych debat współczesności, implikujących liczne założenia filozoficzno-światopoglądowe. Służy nie tyle poszerzeniu erudycji filozoficznej, co – poprzez odwołanie się do całości studium filozoficzno-teologicznego – jest raczej zorientowane na stymulację będącego jego owocem *habitus* jako istotnego przejawu formacji permanentnej. Aktywna chrześcijańska obecność we współczesnych przemianach kulturowo-społecznych wymaga bowiem rzetelnego dialogu ze współczesnością jako przejawem intelektualnej rzetelności poznawczej, krytycznej – tyleż wobec tradycji, co współczesności, gdyż ukierunkowanej na poznanie prawdy, stąd unikającej relatywizmu i totalnej kontestacji. Zagadnienia winny być stawiane w formie otwartego problemu omawianego w postaci dyskusji, zakładającej intelektualną dojrzałość i odpowiedzialność kończących studia kandydatów do prezbiteratu, by atmosfera zajęć była przejawem stałego i twórczego wypracowania form dialogu jako elementu – stymulowanego zmieniającymi się okolicznościami – aktywności pastoralnej, ukierunkowanej na docieranie do ciągle nowych środowisk, niekoniecznie stawiających pytania o charakterze mądrościowym i religijnym. Niniejszy zestaw pytań-problemów ma charakter tylko przykładowy, warunkowany obecnymi aktualiami tematów istotnie ważnych.

625. Zagadnienia szczegółowe:

- epoka postmetafizyczna i postreligijna?;
- przyczyny sekularyzacji i desekularyzacji;

- naturalizm w nauce a tzw. filozofia naukowa;
- filozoficzno-światopoglądowe uwarunkowania nauki;
- nowe a dawne formy ateizmu;
- ewolucja a kreacjonizm;
- nurty antyfundamentalizmu (antyfundacjonizm): postmodernizm, konsensualizm, pragmatyzm i utylitaryzm;
- troska o jakość życia a konsumpcjonizm;
- natura ludzka wobec pozytywizmu prawnego;
- etyka a religia;
- posthumanizm i transhumanizm;
- społeczeństwo informatyczne – szanse i zagrożenia;
- społeczne znaczenie świata wirtualnego;
- gender: realne problemy i ideologie;
- feminizm jako zjawisko kulturowo-społeczne i religijne;
- globalizacja: zderzenie czy spotkanie cywilizacji?;
- ubóstwo w świecie a społeczeństwa dobrobytu, migracje ludności a tożsamość kulturowa;
- sprawiedliwość, makiawelizm;
- prawa człowieka, prawa narodów – słuszne uprawnienie czy narzędzie manipulacji?;
- ideowe źródła terroryzmu;
- nurty myśli ekologicznej.

Psychologia pastoralna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

626. Psychologia pastoralna ma na celu przygotowanie absolwentów do rozeznawania problemów psychologicznych osób, które spotkają w posłudze kapłańskiej. Służy w towarzystwie i udzielaniu im adekwatnej pomocy duszpasterskiej.

627. Zagadnienia szczegółowe:

- przedmiot, cel, metody psychologii pastoralnej; modele psychologii pastoralnej; założenia antropologiczno-psychologiczne leżące u podstaw psychologii pastoralnej;
- relacje pomiędzy poradnictwem psychologicznym, psychoterapią, poradnictwem pastoralnym i kierownictwem duchowym; zadania osoby duchowej w towarzystwie osobom przeżywającym trudne sytuacje;
- podstawy nozologii psychiatrycznej; kontakt duszpasterski z człowiekiem zaburzonym i przeżywającym okresowe trudności;
- doświadczenie śmierci osoby bliskiej oraz żałoba; dynamika procesu, pomoc, kontakt z osobami mającymi trudności w ich przeżywaniu;
- problemy człowieka chorego; człowiek terminalnie chory - etapy zmagania się z procesem umierania; nawiązywanie relacji z osobą chorą, potrzeby, wsparcie;
- starzenie się oraz problemy człowieka starego; kontakt, potrzeby, wsparcie;
- duszpasterz w kontakcie z osobą przeżywającą różne trudności i kryzysy; „techniki” rozmowy duszpasterskiej;
- osoby uzależnione; mechanizmy, wsparcie, rola religijności w procesach motywacyjnych w wychodzeniu z uzależnienia;
- osoby zmagające się z utratą poczucia sensu życia i podejmujące próby samobójcze; wsparcie; rola religijności w procesie odzyskiwania sensu życia;

- kryzys religijny oraz psychologia nawróceń – dynamika, etapy, zmiany;
- dojrzała religijność; modele i sposoby kształtowania dojrzałej religijności; przejawy niedojrzałej religijności; religijność nieświadomie motywowana;
- wpływ religijności na zdrowie (psychiczne i somatyczne) człowieka; rola religijności w profilaktyce;
- psychospołeczne uwarunkowanie funkcjonowanie osób duchownych i zakonnych; psychologiczne czynniki wspomagające i utrudniające życie w celibacie, we wspólnocie i w przeżywaniu posłuszeństwa;
- higiena psychiczna w życiu chrześcijańskim, w posłudze kapłańskiej i w życiu osób konsekrowanych.

Pedagogiczno-katechetyczna formacja nauczyciela religii

15h kontaktowych (15h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

628. Specyfiką przedmiotu jest kształtowanie kompetencji osobowościowych, merytorycznych, moralnych i komunikacyjnych w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Przedmiot ten powinien dać podwaliny dla formacji permanentnej nauczycieli religii zgodnie z misją Kościoła.

629. Zagadnienia szczegółowe:

- podstawy teologiczno-katechetyczne i prawne formacji nauczyciela religii;
- uwarunkowania formacji nauczyciela religii;
- powołanie i posłannictwo nauczyciela religii w szkole, w parafii i w społeczeństwie;
- etyczny i eklezjalny wymiar pracy nauczyciela religii;
- osobowość nauczyciela religii;
- podstawowe założenia formacji pedagogiczno-katechetycznej nauczyciela religii (cele, zadania, treści);
- etapy formacji;
- podstawowe wymiary formacji nauczyciela religii;
- możliwości, formy i metody realizacji permanentnej formacji nauczyciela religii w diecezji, szkole i w parafii;
- autoformacja nauczyciela religii;
- współdziałanie Kościoła i organów nadzoru pedagogicznego na rzecz holistycznej i permanentnej formacji nauczycieli religii.

Synteza teologii

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

630. Podział teologii na dyscypliny sprzyja badaniom analitycznym, utrudnia jednak studentowi teologii zbudowanie spójnej syntezy światopoglądowej. Zadaniem prowadzącego ten przedmiot jest pomoc seminarzystom w uchwyceniu tego, jak możliwe jest budowanie takiej syntezy, zwłaszcza poprzez wskazanie połączeń (swoistego przepływu danych) między dyscyplinami. Powinno się to odbywać w dwóch etapach. Pierwszy, bardziej teoretyczny, polegać powinien na wskazaniu związków pomiędzy centralnymi prawdami wiary (Trójca, Chrystus, zbawienie), Pismem Świętym czytany z egzystencjalnym zaangażowaniem jako słowo życia a życiem Kościoła (liturgia, duszpasterstwo, duchowość, moralność, prawo itd.). Drugi, bardziej praktyczny (tu możliwa metoda ćwiczeniowa lub seminaryjna), powinien polegać na przyjrzeniu się wybranym tematom w perspektywie inter- lub transdyscyplinarnej.

631. Proponowane zagadnienia szczegółowe:

- interdyscyplinarne ujęcie treści kerygmatycznych i mistagogicznych;
- synteza teologii Eucharystii (aspekt dogmatyczny, liturgiczny, eklezjologiczny, antropologiczny, duchowy itd.), pozostałych sakramentów inicjacji i pokuty;
- interdyscyplinarne ujęcie osobistego i wspólnotowego doświadczenia duchowego (fundamenty soteriologiczne i antropologiczne, elementy duchowości, teologii pastoralnej, psychologii itd.).

Ewangelizacja kerygmatyczna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

632. Celem przedmiotu jest zapoznanie z podstawami biblijnymi przepowiadania kerygmatycznego Jezusa i apostołów, jego praktyką w Kościele pierwotnym i w późniejszej historii. Ważnym elementem jest poznanie Magisterium od Vaticanum II na temat nowej ewangelizacji i pierwszego głoszenia w działalności duszpasterskiej Kościoła. Ważnym elementem jest także poznanie całości procesu ewangelizacyjnego i znajomość jego wewnętrznych zależności. W tym celu seminarzysta powinien umiejętnie posługiwać się słowem Bożym w głoszeniu kerygmatycznym. Ma zdobywać, korzystając z własnego doświadczenia, umiejętności głoszenia kerygmatu w czasie różnych celebracji liturgicznych i działań duszpasterskich. Seminarzysta sam musi być osobą zewangelizowaną, krocząca świadomie drogą ucznia Chrystusowego, dla którego źródłem zaangażowania apostolskiego są osobiste doświadczenia spotkań z Jezusem Chrystusem. Ważne jest nabycie mentalności ewangelizatora i pasterza, który posiada umiejętność towarzyszenia innym w procesie ewangelizacyjnym, osiągającym swój szczyt w liturgii. Nie bez znaczenia w realizacji celów tego przedmiotu jest zdobywanie kompetencji i umiejętności w zakresie życia wspólnotowego i posługi charyzmatycznej. Chodzi także o umiejętność uczenia rozeznawania charyzmatów w małej wspólnoty. Wspomniany wykład powinien łączyć się z praktycznymi ćwiczeniami, bo *ewangelizować uczymy się, ewangelizując*.

633. Zagadnienia szczegółowe:

- nowa ewangelizacja; nawrócenie pastoralne i duszpasterstwo misyjne;
- kerygmat Jezusa: treść, cechy, przedmiot;
- kerygmat apostolski: metoda głoszenia;
- tożsamość i mentalność ewangelizatora;
- kerygmat i katecheza: cel, przedmiot, metoda;
- wzajemna zależność kerygmatu, charyzmatu i wspólnoty;
- kerygmat w praktyce: treść, cechy;
- świadectwo jako metoda głoszenia kerygmatu;
- homilia kerygmatyczna;
- ewangelizacja w diecezji i parafii; metody i formy.

Organizacja życia diecezjalnego

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

634. Zajęcia o charakterze praktycznym, mające na celu zapoznanie kandydata do prezbiteratu z praktycznymi aspektami funkcjonowania życia diecezjalnego, zwłaszcza

w zakresie praktyk, procedur, zwyczajów oraz prawa lokalnego. Dzięki nim seminarzysta powinien uzyskać wiedzę i umiejętności użyteczne w pracy parafialnej.

635. Proponowane zagadnienia szczegółowe:

- organizacja życia duchowieństwa (zwyczaje kapłańskie i wprowadzenie do systemu formacji permanentnej);
- organizacja i prowadzenie kancelarii parafialnej;
- komunikacja z biskupem i kurią diecezjalną (procedury załatwiania spraw, kompetencje działów kurii i poszczególnych pomocników biskupa, sprawozdawczość diecezjalna);
- komunikacja z sądem biskupim (załatwianie typowych spraw, przeprowadzanie przesłuchań itd.);
- zasady prewencji wykorzystania seksualnego dzieci i młodzieży obowiązujące w Kościele lokalnym (wspólnocie konsekrowanej, instytucji itd.);
- [jeśli dotyczy:] zasady funkcjonowania diakonów stałych w diecezji.

Zalecane zagadnienia uzupełniające

Oligofrenopedagogika

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

636. Zagadnienia szczegółowe:

- niepełnosprawność intelektualna;
- charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim;
- charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym;
- charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim;
- reakcja rodziny na niepełnosprawność intelektualną dziecka;
- osobowość pedagoga specjalnego i jego kwalifikacje;
- zasady wychowania i nauczania dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną;
- metody i środki dydaktyczne w nauczaniu i wspomaganie rozwoju osób z niepełnosprawnością intelektualną;
- komunikacja w nauczaniu i wspomaganie rozwoju osób z niepełnosprawnością intelektualną;
- indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny.

Posługa charytatywna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

637. Celem tego przedmiotu w płaszczyźnie wiedzy jest zapoznanie studenta z podstawami biblijnymi funkcji charytatywnej Kościoła, z historycznym rozwojem działalności charytatywnej Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce, a także z aktualnymi strukturami organizacyjnymi działalności charytatywnej oraz instytucjami współpracującymi z Kościołem w zakresie pomocy charytatywnej i socjalnej. Ważnym celem jest nabycie umiejętności wielorakich sposobów pomagania ludziom potrzebującym na podstawie doświadczenia historycznego oraz doświadczenia współczesnych wspólnot chrześcijańskich, w tym także

owoców współpracy ekumenicznej w zakresie dzieł miłosierdzia chrześcijańskiego. Nie bez znaczenia w realizacji celów tego przedmiotu są kompetencje społeczne. Chodzi o to, by kandydat do święceń nabył cech wrażliwości na ludzką biedę oraz potrafił sprostać wymaganiom organizacji posługi charytatywnej w parafii, dekanacie lub diecezji. Apostolat miłosierdzia chrześcijańskiego realizowany w formie czynnej należy przede wszystkim do kompetencji wiernych świeckich i osób konsekrowanych. Jednak rolą duszpasterza jest animacja tego apostolatu w duszpasterstwie parafialnym i grupowym oraz formacja charytatywna ogółu wiernych. Do realizacji tego zadania konieczna jest wiedza i umiejętność korzystania z doświadczenia historycznego, a także współczesnych osiągnięć nauk humanistycznych i społecznych.

638. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie funkcji charytatywnej Kościoła;
- wezwanie do praktykowania miłości bliźniego w Starym Testamencie;
- pojęcie miłości bliźniego w Nowym Testamencie;
- działalność charytatywna w pierwszych gminach apostołskich;
- rozwój działalności charytatywnej w Kościele powszechnym: w starożytności, średniowieczu i czasach nowożytnych;
- rozwój działalności charytatywnej w Kościele w Polsce;
- instytucje charytatywne Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce;
- organizacja działalności charytatywnej w diecezji i parafii;
- działalność charytatywna zakonów i stowarzyszeń chrześcijańskich;
- aktualne uwarunkowania społeczno-kulturowe posługi charytatywnej Kościoła w Polsce.

Posługa wobec chorych i umierających

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

639. Celem zajęć jest uporządkowanie oraz pogłębienie zdobytej w czasie studiów wiedzy dotyczącej posługi wobec osób chorych i umierających, z podkreśleniem znaczenia podstaw biblijno-teologicznych i pozateologicznych (medyczno-psychologiczne, socjologiczne). Studenci mają też rozwijać swoje umiejętności i kompetencje, dostosowując i rozwijając stosowane metody i formy sakramentalne oraz pozasakramentalne do indywidualnej sytuacji pacjenta. Trzeba ich także uczyć holistycznego podejścia do człowieka chorego podkreślając, że choroba i cierpienie dotyczą nie tylko jego wymiaru somatycznego, ale też duchowego i społecznego. Wspomniany proces ma się dokonywać w kontekście zebranych wcześniej w ramach praktyk pastoralnych doświadczeń pracy z różnymi kategoriami osób chorych, umierających, jak też ich bliskimi oraz pracownikami służby zdrowia. Przedstawiony poniżej zestaw zagadnień powinien być modyfikowany i dostosowywany do miejscowych potrzeb, w zależności od lokalnych uwarunkowań.

640. Zagadnienia szczegółowe:

- podstawy biblijne duszpasterskiej posługi Kościoła wobec osób chorych i umierających;
- rys historyczny posługi Kościoła katolickiego wobec chorych i umierających;
- wskazania Magisterium dotyczące duszpasterstwa osób chorych i umierających;
- medyczno-psychologiczne i pozamedyczne aspekty pracy z ludźmi chorymi i umierającymi, jak też ich rodzinami i personelem medycznym;
- sytuacja ludzi chorych i umierających w społeczeństwie polskim;

- metody i formy indywidualnego i zespołowego duszpasterstwa osób chorych na poziomie parafialnym i ponadparafialnym;
- duszpasterstwo w szpitalach i domach opieki społecznej;
- duszpasterstwo hospicyjne;
- duszpasterstwo chorych i umierających jako przestrzeń współpracy duchownych i świeckich.

Wybrane zagadnienia socjologii religii i kultury

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia), 45-60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

641. Wykład ma celu przedstawienie wybranych zagadnień z socjologii religii i kultury – ważnych dla duszpasterstwa i misji Kościoła w świecie współczesnym.

642. Zagadnienia szczegółowe:

- współczesne przemiany religijności: sekularyzacja, desekularyzacja, indywidualizacja/prywatyzacja religijności, pluralizm religijny i teorie tzw. rynku religijnego, „odkościelnienie” religijności;
- społeczne mechanizmy funkcjonowania instytucji religijnych: socjalizacja religijna w różnych strukturach społecznych i wspólnotach; funkcje sanktuariów i ośrodków pielgrzymkowych w relacji do życia religijnego i kultury narodowej oraz turystyki religijno-pielgrzymkowej;
- społeczno-kulturowe uwarunkowania religii i religijności: kulturotwórcza rola Kościoła katolickiego (m. in. Polak-katolik); religijność a kultura: masowa – popularna – konsumpcyjna; kultury rzeczywistości wirtualnej a postawy religijne;
- relacje religii z życiem publicznym/polityką: rola religijnego kapitału społecznego; religia obywatelska/cywilna i funkcje różnych rytuałów; fenomen tzw. Kościoła ludowego; religia a społeczeństwo obywatelskie;
- przemiany religijności społeczeństwa polskiego i ich uwarunkowania: nowe formy duchowości i nowe ruchy religijne; New Age, nowa duchowość niereligijna; religijność a moralność;
- współczesna rodzina w perspektywie religijno-kulturowej: międzypokoleniowy przekaz wartości; religijność ludzi młodych; specyfika religijności wiejskiej i zróżnicowanie religijności miejskiej;
- kultura polska – jej specyfika i uniwersalizm: znaczenie tradycji i pamięci przeszłości dla polskiej tożsamości kulturowej; funkcje inteligencji, elit, np. duchowieństwa i różnych instytucji w animacji kultury w społecznościach lokalnych; zjawiska nowej mobilności kulturowej;
- nowe zjawiska kulturowe: fenomen pluralizmu kulturowego a problem multikulturalizmu i fundamentalizmu; formy synkretyzmu: religijnego, estetyczno-artystycznego oraz kulturowo-obyczajowego; zjawiska homogenizacji, hybrydyzacji, kreolizacji kultury;
- nowe i tradycyjne formy uczestnictwa w kulturze: subkultury, kultury kontestacji, kultury alternatywne i nowe ruchy społeczne w sferze kultury; społeczeństwo spektaklu i estetyzacja życia codziennego; miasto i wieś jako przestrzenie kulturowe;
- prezentacja i możliwości praktycznego zastosowania wybranych narzędzi socjologicznych.

Duszpasterstwo młodzieży

15h kontaktowych (5h wykład, 10h ćwiczenia), 10-15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

643. Zaleca się, aby zajęcia na etapie pastoralnym objęły zagadnienia związane z duszpasterstwem młodzieży. Seminarzyści uczą się bowiem duszpasterskiego towarzyszenia ludziom młodym, dla wsparcia i ukierunkowania ich ludzkiego, duchowego i powołaniowego wzrostu.

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: ćwiczenia (a w razie potrzeby także wykład) można zaproponować jako formę scalenia refleksji nad duszpasterstwem młodzieży i jako sposób zdynamizowania duszpasterskiej posługi wobec młodych. Wybór zagadnień należy do prowadzącego zajęcia. Powinien on uwzględnić doświadczenia etapu pastoralnego, które przekazują seminarzyści, a także aktualne potrzeby różnych dzieł duszpasterskich, w których uczestniczy młodzież.

6. FORMACJA DYDAKTYCZNA PRACOWNIKÓW AKADEMICKICH

644. Ze względu na to, że przygotowanie nauczyciela akademickiego często koncentruje się wyłącznie na kompetencjach badawczych, kolejne stopnie i tytuły naukowe uzyskiwane są często bez adekwatnego doskonalenia umiejętności dydaktycznych. Mimo braku lub niewielkich formalnych wymogów w tym względzie nauczyciele akademicy powinni samodzielnie, z własnej inicjatywy, dbać o doskonalenie własnej dydaktyki – także od strony formy prowadzenia zajęć.

645. Nauczyciele akademicy chcący podnosić swoje kompetencje dydaktyczne powinni otrzymywać stosowne wsparcie ze strony przełożonych kościelnych i uczelnianych.

646. Władze seminariów (zwłaszcza prowadzących studia w formie *studium domesticum*), władze wydziałów teologicznych oraz stowarzyszeń i sekcji zrzeszających nauczycieli akademickich powinny (we współpracy ze sobą) cyklicznie organizować warsztaty lub inne zajęcia doskonalące dydaktykę dla nauczycieli akademickich.

WYKAZ SKRÓTÓW

- CD – Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*
- DPŻP – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów* (2013)
- DV – Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*
- GS – Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*
- KKK – Katechizm Kościoła Katolickiego (1992)
- KPK – Kodeks Prawa Kanonicznego (1983)
- LG – Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*
- NMI – Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte* (2001)
- OT – Sobór Watykański II, Dekret o formacji kapłanów *Optatam totius*
- PDV – Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastores dabo vobis* (1992)
- PO – Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*
- RFIS – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (2016)
- SC – Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*

Teksty Pisma Świętego cytowane są według V wydania Biblii Tysiąclecia, Pallottinum, Poznań 2000. Skróty sigłów biblijnych wg Biblii Tysiąclecia.

Teksty dokumentów soborowych cytowane są według tłumaczenia: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002.

Teksty katechizmowe podano według *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, II wydanie poprawione, Pallottinum, Poznań 2002.

Teksty dotyczące prawa kanonicznego zaczerpnięto z *Kodeksu Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011.

Dokument „Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia” został przyjęty przez Konferencję Episkopatu Polski podczas 388. Zebrania Plenarnego, w dniu 11 marca 2021 r. Kongregacja ds. Duchowieństwa Dekretem z dnia 10 kwietnia 2021 r. (Prot. N. 2021 1245) zatwierdziła ww. dokument *ad experimentum* na 5 lat, polecając, by był on wiernie przestrzegany przez wszystkich, do których się odnosi, z zachowaniem wszelkich norm prawa i bez względu na jakiegokolwiek przeciwne zastrzeżenia. Dokument wchodzi w życie z dniem 1 października 2021 r.

+ Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański
Przewodniczący KEP

+ Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP